

A expansión mundial do branqueo de diñeiro e as reformas penais españolas de 2015, con anotacións relativas aos ordenamentos xurídicos de Alemaña, Ecuador, os Estados Unidos, México e o Perú*

La expansión mundial del blanqueo de dinero y las reformas penales españolas de 2015, con anotaciones relativas a los ordenamientos jurídicos de Alemania, Ecuador, los Estados Unidos, México y el Perú

The global expansion of money laundering and the Spanish penal reforms of 2015, with annotations relating to the legal systems of Germany, Ecuador, the United States, Mexico and Peru

MIGUEL ABEL SOUTO

Director da *Revista Cuatrimestral Europea sobre Prevención y Represión del Blanqueo de Dinero*

Catedrático acr. de Dereito Penal

Universidade de Santiago de Compostela

miguel.abel@usc.es

Recibido: 26/07/2017 | Aceptado: 03/04/2018

Resumo: Igual que o universo foi creado co *Big Bang* e desde entón está a expandirse constantemente, tamén o delito de branqueo de diñeiro desde a súa creación se expandiu de xeito incesante. O lexislador español engadiu tres reformas á xa longa lista de modificacións sobre o branqueo de diñeiro que minan a seguridade xurídica e a consideración do dereito penal como *última ratio*. A Lei orgánica 1/2015, aínda que di eliminar as faltas, realmente transforma a maioría delas en delitos leves, de maneira que expande os feitos previos do delito de branqueo. A expansión do castigo do branqueo de diñeiro estase a producir en todo o mundo, pero tanto os dereitos humanos como os principios de seguridade xurídica e proporcionalidade prohiben a criminalización de condutas normais nunha sociedade democrática, porque a razón do Estado non pode prevalecer sobre a razón do dereito.

* Este artigo intégrase no proxecto DER2015-67422R (AEI/FEDER, UE), financiado pola Axencia Estatal de Investigación (Ministerio de Economía e Competitividade), Programa operativo FEDER 2014-2020 "Unha maneira de facer Europa".

Palabras clave: Branqueo de diñeiro; expansión do castigo ás antigas faltas; responsabilidade criminal das persoas xurídicas; financiamento do terrorismo.

Resumen: Al igual que el universo fue creado con el *Big Bang* y desde entonces se está expandiendo constantemente, también el delito de blanqueo de dinero desde su creación se ha expandido de modo incesante. El legislador español añadió tres reformas a la ya larga lista de modificaciones sobre el blanqueo de dinero que minan la seguridad jurídica y la consideración del derecho penal como *última ratio*. La Ley orgánica 1/2015, aunque dice eliminar las faltas, realmente transforma la mayoría de ellas en delitos leves, de manera que expande los hechos previos del delito de blanqueo. La expansión del castigo del blanqueo de dinero se está produciendo en todo el mundo, pero tanto los derechos humanos como los principios de seguridad jurídica y proporcionalidad prohíben la criminalización de conductas normales en una sociedad democrática, porque la razón del Estado no puede prevalecer sobre la razón del derecho.

Palabras clave: Blanqueo de dinero; expansión del castigo a las antiguas faltas; responsabilidad criminal de las personas jurídicas; financiación del terrorismo.

Abstract: Just as the universe was created with the Big Bang and its ongoing expansion so the crime of money laundering since its creation has been expanding unceasingly. The Spanish legislature added three reforms to the already long list of modifications on money laundering that undermine the legal certainty and the consideration of criminal law as ultima ratio. The organic law 1/2015, although says it is eliminating petty offenses, it actually transforms most of them into minor offenses, so that expands the preceding facts of money laundering. The expansion in punishment of money laundering is taking place worldwide, but both human rights and the principles of legal certainty and proportionality prohibit criminalization normal behavior in a democratic society, because the reason of state cannot prevail over the reason of law.

Key words: Money laundering; expansion of the punishment to petty offenses; criminal liability of legal persons; financing of terrorism.

Sumario: 1 A expansión mundial do castigo do branqueo. 2 Corrección lóxica do novo título, ao non usarse no obxecto material da descrición típica, e lingüística, segundo a Real Academia Española. 3 Expansión dos feitos previos pola Lei orgánica 1/2015. 4 Consecuencias absurdas da tipificación ilimitada do autobranqueo. 5 Novas condutas sen finalidades e a expansión dos feitos previos ás antigas faltas: mera posesión, que pode vulnerar o *ne bis in idem*, e simple utilización, case sen ámbito de aplicación. 6 A expansión dos feitos previos e a conduta de conversión. 7 Novidosos tipos agravados pola procedencia dos bens da corrupción e os delitos urbanísticos. 8 Adaptación do castigo do branqueo, non exible pola normativa internacional, á responsabilidade criminal das persoas xurídicas. 9 Manifesta inconstitucionalidade da amnistía fiscal e do branqueo de diñeiro. 10 Branqueo con finalidade terrorista da Lei orgánica 2/2015. 11 Bibliografía.

1 A EXPANSIÓN MUNDIAL DO CASTIGO DO BRANQUEO

O primeiro que cómpre criticar do branqueo de diñeiro é a expansión mundial do seu castigo, segundo denunciéi hai pouco¹. Cando se fala de expansión do castigo do branqueo de diñeiro, acódeuse a un símil: así como o universo se creou, segundo se di, co *Big Bang* e desde aquela estase a expandir constantemente, tamén os tipos penais do branqueo de diñeiro desde a súa aparición se veñen ampliando de xeito incesante².

A modo de exemplo, pódese sinalar o acontecido en España cos feitos previos: a Lei orgánica 1/1988, do 24 de marzo, tipificou por primeira vez o delito de branqueo de diñeiro circunscrito exclusivamente ao narcotráfico, tras a perturbadora reforma do 23 de decembro de 1992; o Código penal, do 23 de decembro de 1995, ampliou as infraccións antecedentes aos delitos graves; pouco despois, a Lei orgánica 15/2003, do 25 de novembro, expandiu os feitos previos a calquera delito; logo, a reforma do 22 de xuño de 2010 creou novos tipos agravados cando os bens procedan dalgúns delitos contra a Administración pública, os relativos á ordenación do territorio ou o urbanismo e, por último, de momento, a Lei orgánica 1/2015, do 30 de marzo,

acaba de expandir o campo dos feitos previos do delito de branqueo ás antigas faltas, agora convertidas maioritariamente en delitos leves³, co que se xera un control económico e social excesivo.

Tamén en Ecuador a incriminación do branqueo comezou vinculada ao narcotráfico coa modificación da *Lei n.º 108 sobre substancias estupefacientes e psicotrópicas*, do 17 de setembro de 1990, operada pola *Lei n.º 25*, do 15 de outubro de 1997. Posteriormente, a *Lei de prevención, detección e erradicación do delito de lavado de activos e do financiamento de delitos*, do 18 de outubro de 2005, expandiu os feitos previos do branqueo, que castigaba nos artigos 14 a 18 os activos de calquera orixe ilícita, aínda que coa exigencia de que o obxecto material excedese o valor de 5.000 dólares. Despois modificouse esta lei, o 30 de decembro de 2010, para ampliar aínda máis a intervención penal coa supresión da contía mínima relativa ao importe dos activos, a creación dun tipo agravado cando se branqueasen máis de 50.000 dólares e o castigo da nova conduta de exportación xunto ao anterior comportamento de ingreso ou importación. Dous anos máis tarde, o 26 de xullo de 2012, a lei de prevención ecuatoriana volveu a ser modificada e pouco despois o Código orgánico integral penal, do 10 de febreiro de 2014, que entrou en vigor o 10 de agosto do mesmo ano, derogou os mencionados artigos 14 a 18 da lei preventiva, aínda que se reproduciu a maior parte do seu contido na nova lexislación⁴. Con todo, aproveitouse a ocasión para dar un paso máis na represión do branqueo, pois o artigo 317 do Código orgánico integral penal incrementou a pena máxima privativa de liberdade de nove a trece anos, incorporou un novo tipo atenuado para o branqueo de menos de 100 salarios básicos unificados do traballador en xeral (36.600 dólares), pero rebaixou os mínimos exixidos para a aplicación dos tipos agravados para o branqueo de cantidades comprendidas entre 100 e 200 salarios básicos unificados e de importes superiores a 200 salarios, cando antes a pena máxima de prisión de nove anos requiría branquear máis de 300.000 dólares, cambiou a referencia á obriga da fiscalía de “demostrar fidedignamente a orixe ilícita dos activos” por unha mera “obriga de investigar”, eliminou a pena de incapacidade perpetua para o desempeño de cargos ou empregos públicos, así como a alusión ao dolo, e incluíuse no artigo 319 o delito de omisión de control. Finalmente, o 9 de xuño de 2016 foi aprobada a *Lei orgánica de prevención, detección e erradicación do delito de lavado de activos e do financiamento de delitos*⁵.

Igualmente, en México castigouse por primeira vez o branqueo de diñeiro o 1 de xaneiro de 1990, no artigo 115 bis do Código fiscal da federación, con prisión de tres a nove anos⁶, pena que foi ampliada pouco despois a prisión de cinco a quince anos ao incorporarse, por decreto publicado o 13 de maio de 1996, o artigo 400 bis ao Código penal federal, a cal se agravaba nunha metade para os servidores públicos encargados da prevención e represión do branqueo, agravación que se duplica desde a reforma publicada no *Diario Oficial de la Federación* o 14 de marzo de 2014, modificación que tamén expande o castigo do branqueo a novas condutas, como a posesión, conversión, retirada, recepción e traspaso, elimina as finalidades de ocultar ou encubrir e crea novos tipos agravados dun terzo ata a metade da pena para os conselleiros, administradores ou empregados obrigados pola normativa de prevención e ata a metade da sanción para os que utilicen menores ou inimputables na comisión do branqueo.

No mesmo sentido, a incriminación do branqueo no Perú comezou vinculada ao narcotráfico, co Decreto legislativo n.º 736, do 12 de novembro de 1991, que incorporou ao Código penal os artigos 296A e 296B, derogados pola *Lei n.º 25.399*, do 10 de febreiro de 1992; uns días despois, a *Lei n.º 25.404*, do 26 de febreiro de 1992, considera o branqueo unha modalidade agravada de receptación patrimonial coa introdución no Texto punitivo do parágrafo segundo do artigo 195, derogado en menos de dous meses pola *Lei n.º 25.428*, do 11 de abril de 1992,

que reinstaura os artigos 296A e 296B⁷, o cal foi modificado pola Lei n.º 26.223, do 21 de agosto de 1993, para introducir a cadea perpetua⁸, e pola Lei n.º 27.225, do 17 de decembro de 1999. Posteriormente o delito de branqueo de diñeiro abandona a sede sistemática do Código penal coa *Lei penal contra o lavado de activos*, Lei n.º 27.765, do 27 de xuño de 2002⁹, que amplía os feitos previos a “diversas actividades delituosas rendibles”¹⁰ e, entre outras cousas, castiga expresamente o autobranqueo, lei penal especial reformada o 6 de outubro de 2004, pola Lei n.º 28.355, o 16 de xaneiro de 2007, pola Lei n.º 28.950, e o 22 de xullo de 2007, polo decreto legislativo n.º 986¹¹, que afecta á finalidade perseguida polo branqueador¹². Finalmente, o 19 de abril de 2012 publicouse o vixente decreto legislativo n.º 1.106 *De loita eficaz contra o lavado de activos e outros delitos relacionados coa minaría ilegal e crime organizado*¹³. En definitiva, unha longa lista de modificacións sobre o branqueo que atenta contra a seguridade xurídica e vulnera a consideración do dereito penal como *ultima ratio*.

A xuízo de Tiedemann, a herdanza de Beccaria en materia de dereito penal económico abrangue a necesaria certeza do dereito, leis claras e simples para a prevención eficaz e a proporcionalidade que impón restrinxir a intervención do dereito penal¹⁴. Tamaña fortuna de ideais garantistas, toda esta herdanza de Beccaria, foi dilapidada coas normas penais sobre o branqueo, de raizame estadounidense¹⁵, “relativamente novas”¹⁶, moi utilizadas pola fiscalía debido á súa severidade e amplitude¹⁷, que foron expandidas e impulsadas por convenios e organismos internacionais¹⁸.

Este traballo deixará constancia das “importantes novidades”¹⁹ introducidas mediante as reformas españolas operadas polas leis orgánicas 5/2010, 1/2015 e 2/2015 en materia de branqueo de diñeiro, as cales constitúen unha evidente manifestación expansiva do dereito penal²⁰ que esquece o principio de subsidiariedade²¹ e rompe cun “dereito penal garantista”²², “indubidable”²³ ou “desbocada expansión”²⁴ que transforma o desbordado tipo do branqueo²⁵ nun representante xenuíno do dereito penal do inimigo, ao castigar con penas desproporcionadas e inxustificables²⁶, aínda que por sorte sen chegaren aínda ata os 20 anos de prisión do modelo estadounidense²⁷, condutas moi afastadas da posta en perigo do ben xurídico²⁸ e derrogar ou reducir garantías do imputado²⁹, o transmuta, no marco dunha lóxica “de emerxencia”³⁰ ou “un discurso securitario”³¹, incompatible coas exixencias dun *ius puniendi* democrático³², nunha das máis clamorosas mostras da “fundamentación sociotecnolóxica dun dereito penal, convertido en instrumento político”³³, con “quebra dos valores e principios constitucionais”³⁴, nunha ferramenta “para investigar e perseguir situacións patrimoniais anómalas”³⁵.

Malia ser unha manifestación do pexorativamente denominado “moderno” dereito penal³⁶, a regulación do branqueo de diñeiro “sufriu nos últimos anos tantas modificacións”³⁷ que atentan contra o principio de seguridade xurídica³⁸, unha “incesante ampliación”³⁹ franca⁴⁰ e “sumamente discutible”⁴¹ que propicia “unha aplicación desmesurada cando non aberrante”⁴², que transformaron o branqueo, tanto en España como noutros países⁴³, nun “corpo estraño”⁴⁴ ou “monstro xurídico”⁴⁵ capaz de engulir o non punible por outros tipos⁴⁶, a xeito de “cuestionable”⁴⁷ tipo de recollida⁴⁸ “omnicomprensivo”⁴⁹, como demostra a Sentenza do Tribunal Supremo do 25 de outubro de 2012, a cal, ao non poder probar a participación dolosa nunha estafa, castiga por branqueo imprudente unha “mula” informática que, sen preocuparse polo significado económico e xurídico do seu traballo, fixo varias transferencias a Moldavia de diñeiro defraudado mediante *phishing* ou pesca de datos protexidos⁵⁰.

Tamén en Alemaña o tipo penal sobre o branqueo foi modificado en múltiples ocasións –ata se acaba de denunciar, recentemente, a súa “pouca claridade xurídica”⁵¹–; en Italia advertiuse a “constante expansión”⁵² dos delitos antecedentes do branqueo, e nos Estados Unidos de América

púxose de relevo tanto a vulneración dos principios de proporcionalidade, *in dubio pro reo*⁵³ e *non bis in idem* na reforma relativa ao produto ou ganancias criminais brutas⁵⁴ operada pola Lei da recuperación e a loita contra a fraude⁵⁵, do 20 de maio de 2009⁵⁶, como a expansión dos feitos previos do branqueo a centos de delitos, ata o punto de que a estimación de 250 infraccións antecedentes se cualificou de moi conservadora, e no caso James contra os Estados Unidos, de 2007, sentenciouse que feitos previos do branqueo respecto ás organizacións criminais (*Rico, Racketeer Influenced and Corrupt Organizations*) eran “case todos os delitos federais baixo o sol”⁵⁷.

Semellante tendencia expansiva no castigo do branqueo debería conterse, segundo recomenda Díaz y García Conlledo, mediante os principios limitadores do *ius puniendi*⁵⁸, como a continuación proporei ao analizar as últimas modificacións do Código penal en materia de branqueo e a súa recepción xurisprudencial.

2 INCORRECCIÓN LÓXICA DO NOVO TÍTULO, AO NON USARSE NO OBXECTO MATERIAL DA DESCRICIÓN TÍPICA, E LINGÜÍSTICA, SEGUNDO A REAL ACADEMIA ESPAÑOLA

Antes de analizar as modificacións introducidas en 2015 no Código penal español, convén deterse na cuestión terminolóxica. A reforma do 22 de xuño de 2010 altera, no título XIII do libro II, “mesmo”⁵⁹ o título do capítulo XIV⁶⁰, que encabeza os artigos 298 a 304 do Código penal, de maneira que no anterior rótulo “Da receptación e outras condutas afíns” se substitúen as tres últimas palabras polo “branqueo de capitais”⁶¹, locución que logo nin se precisa, nin é definida, nin se emprega no tipo penal⁶², aínda que pon de manifesto a “autonomía deste delito”⁶³ e que non representa unha forma de receptación⁶⁴, pois o anterior título permitía considerar o branqueo unha especie do xénero receptación, como o estimou a Sentenza do Tribunal Supremo do 3 de decembro de 2012 ao deixar escrito, por dúas veces, “receptación, na súa modalidade de branqueo”⁶⁵. Con todo, o “circunloquio”⁶⁶ “branqueo de capitais” constitúe un antitético híbrido de imprecisión e exactitude⁶⁷, xa que supón un contraste entre o laxismo técnico xurídico que entraña o primeiro termo e a precisión que se pretende co segundo. Á parte de que a maior precisión das palabras “capitais”, “bens” e “activos”⁶⁸ fronte ao “diñeiro” para designar o obxecto material do delito non deixa de ser unha pretensión, posto que segundo o dicionario académico diñeiro equivale a “facenda” ou “fortuna”⁶⁹, isto é, conxunto de bens, e para María Moliner diñeiro é tanto como “cousa de valor”⁷⁰, sen esquecer que para a Real Academia Española só existe o diñeiro negro, pero non os bens ou capitais negros nin sucios. Ademais, a referencia ao “diñeiro”, tratándose do branqueo, ten unha gran difusión tanto en España como nos países da nosa contorna xurídica. Así, en Bélxica⁷¹ e Francia⁷² fálase de *blanchiment de l’argent* e na Suíza francófona, de *blanchissage de l’argent*; nos países suramericanos predomina a locución lavado de diñeiro⁷³; en Alemaña sérvense do termo *Geldwäsche*; e os austríacos e suízos de fala xermánica, engadindo a partícula iterativa *-erei*, prefiren referirse ao *Geldwäscherei*⁷⁴. Igualmente, os países anglófonos aluden ao *money laundering*, e en Italia e na parte helvética de fala italiana adoita denominarse este fenómeno como *riciclaggio di denaro*. Mesmo aparece a mención ao diñeiro nos títulos dalgúns textos punitivos, no seu articulado ou en ambos os dous, *v. gr.*, no corpo do artigo 648 bis do Código penal italiano⁷⁵, tanto no encabezamento como na redacción do artigo 305 bis do Texto punitivo suízo⁷⁶ ou no título do § 261 do *StGB* alemán (*Geldwäsche*), sen que iso fose óbice para que a doutrina xermana mantivese que non só se podería branquear diñeiro, pois, a xeito de exemplo, en palabras de Ruß, “en contra do teor literal da designación típica,

o obxecto do branqueo de diñeiro non está limitado a recursos monetarios⁷⁷, senón que se toman en consideración todos os valores ou obxectos patrimoniais⁷⁸. Tamén o artigo 1956 do Código penal estadounidense, que castiga no seu título 18 o branqueo, inclúe conceptos amplos de produtos, instrumentos monetarios e transaccións financeiras⁷⁹. Ata na China se refiren ao “diñeiro” para aludir a este fenómeno, pois na palabra 洗钱 (xǐqián) a primeira parte significa “lavado” e a segunda “diñeiro”. En suma, moito máis axeitado tería sido que a reforma de xuño de 2010 unise ao vocábulo “branqueo” a voz “diñeiro”, na medida en que o mencionado termo constitúe o menos antitético e o máis estendido dos que se empregan para designar o obxecto material⁸⁰. Neste sentido, a Real Academia Española, na última actualización do seu dicionario, constata a incorrección lingüística da expresión “branqueo de capitais” ao desterrar tal locución do léxico e substituíuila pola expresión “branqueo de diñeiro”⁸¹.

Respecto á xurisprudencia do Tribunal Supremo, é de gabar a sensibilidade lingüística de que fai gala o alto tribunal na Sentenza do 29 de novembro de 2011, en que constantemente (en 22 ocasións) utiliza a locución “branqueo de diñeiro” e tan só unha vez emprega os termos “branqueo de capitais”, obrigado a facer unha cita literal e entre comiñas doutra sentenza, resolución de novembro de 2011 que castiga a catro anos e nove meses de prisión e multa de 21.043.450 euros o membro dunha organización por remitir ao estranxeiro 10.571.725 euros procedentes do narcotráfico mediante o sistema *hawala*⁸².

3 EXPANSIÓN DOS FEITOS PREVIOS POLA LEI ORGÁNICA 1/2015

Xa a Lei orgánica 5/2010, no inciso inicial que contén o artigo 301.1, respecto ao requisito relativo ao coñecemento de que os bens teñan a súa orixe “nun delito”, cambiou estas palabras pola “imprecisa”⁸³ ou xenérica⁸⁴ fórmula “nunha actividade delituosa”, “sen quedar clara a finalidade perseguida”⁸⁵ coa substitución, locución á cal se atribuíu un “moi discutible”⁸⁶ afán expansivo e, en principio, maior amplitude que ao anterior substantivo “delito”⁸⁷, pois parecía permitir a inclusión das faltas nos feitos previos do branqueo⁸⁸, o que suporía “unha enorme ampliación do ámbito deste delito”⁸⁹ rexeitable “de plano”⁹⁰, xa que o control económico e social que implicaría o castigo do branqueo sería “máis que excesivo”⁹¹, polo que se dixera que “non hai que prever que a modificación teña máis transcendencia que a nominalista”⁹² e que o cambio carecía de “relevancia”⁹³.

En efecto, mesmo cando os novos termos “actividade delituosa” constituísen unha perturbadora mención que podía abrir a caixa de Pandora da que saírían todos os males da expansión do branqueo, as faltas, antes da reforma operada pola Lei orgánica 1/2015, debían excluírse dos feitos previos⁹⁴ sobre a base dunha interpretación literal, histórica e sistemática⁹⁵.

Gramaticalmente “actividade delituosa”, segundo ensina o dicionario académico, é só a “relativa ao delito”, termos que, en sentido estrito, non incluían as faltas. Se se quixese abranguer as faltas, empregaríase a inequívoca fórmula “infracción criminal”⁹⁶.

Por outra banda, unha interpretación histórica⁹⁷, que atendese aos antecedentes lexislativos, confirmaba a exclusión gramatical das faltas, pois no anteproxecto de 2008 aínda figuraba a voz “delito”⁹⁸, cuxa substitución propuxo o Consello Fiscal no seu informe⁹⁹ por “actividade delituosa”¹⁰⁰ para pór de relevo que non se precisa¹⁰¹ “a existencia nin a constancia formal de condenas previas”¹⁰² polo delito base¹⁰³ de que procedan os bens obxecto de branqueo¹⁰⁴, como lembran as sentenzas do Tribunal Supremo do 12 de decembro de 2011¹⁰⁵, 30 de outubro¹⁰⁶, 9 de novembro¹⁰⁷ e 5 de decembro de 2012¹⁰⁸, o cal xa resultaba tan evidente¹⁰⁹ para doutrina e

xurisprudencia¹¹⁰ que a Sentenza do Tribunal Supremo do 2 de xuño de 2012 estima “reiterado *ad nauseam*” que non se exixa unha condena polo delito antecedente¹¹¹, pois a sentenza absoluta sobre o delito previo pode selo por razóns distintas da inexistencia da actividade delituosa¹¹², pero non basta con que as empresas do recorrente en varios exercicios declarasen perdas, senón que, segundo a Sentenza do Tribunal Supremo do 16 de marzo de 2012, “o realmente exixido polo precepto considerado é a acreditación suficiente de que os bens inicialmente baixo sospeita tiveron a súa orixe en delitos concretos”¹¹³, aínda que normalmente a xurisprudencia nin sequera require a identificación do acto delituoso concreto do que derivan os bens¹¹⁴, o “coñecemento dun delito en particular”¹¹⁵, co que a reforma subliña o desexo de converter o branqueo nun “tipo de recollida e ata de sospeita”¹¹⁶. Tampouco nos Estados Unidos se vén exixindo un coñecemento exacto do feito previo para aplicar os tipos penais sobre o branqueo dos artigos 1956 e 1957¹¹⁷.

Igualmente, unha hermenéutica que tomase en consideración os antecedentes lexislativos internacionais conduciríanos á mesma exclusión das infraccións leves, xa que as considerablemente ampliadas¹¹⁸ directivas 2001/97 e 2005/60, as cales utilizan os mesmos termos “actividade delituosa” que agora se incorporan ao Código¹¹⁹, malia abrangueren “practicamente todos os delitos”¹²⁰, non citan as faltas nos seus catálogos de infraccións, como tampouco se inclúen na definición que a decisión marco do Consello, do 26 de xuño de 2001, ofrece sobre a “actividade delituosa” nin no Convenio de Varsovia, do 16 de maio de 2005¹²¹.

Así mesmo, a interpretación sistemática tamén descartaba dos feitos previos do branqueo as faltas, dado que a “orixe nunha actividade delituosa” por forza ten que ser a mesma “orixe ilícita” da que se fala pouco despois no artigo 301.1 respecto ás condutas indeterminadas para ocultar ou encubrir, as cales constitúen, de conformidade cos antecedentes internacionais¹²², tentativas específicas cuxa comisión consumada se tipifica no artigo 301.2¹²³, que se refire aos feitos previos coa fórmula “delitos expresados no apartado anterior”. En idéntico sentido, a sistemática obrigaba a descartar as faltas na “actividade delituosa” do artigo 301 por pura coherencia, tendo en conta que o 301.4 castiga o branqueo aínda que o “delito do que proviñesen os bens”, ao cal se refire nos apartados anteriores, se cometese no estranxeiro¹²⁴.

Por outro lado, as faltas debían excluírse dos feitos previos do delito de branqueo porque no caso contrario se vulneraría a consideración do dereito penal como *ultima ratio*¹²⁵, pois a Lei contra o branqueo, do 28 de abril de 2010¹²⁶ –que traspuxo a terceira directiva fóra de prazo, en último lugar dos países da Unión¹²⁷, despois de que a Comisión incoase, en xuño de 2008, procedementos de infracción contra quince Estados¹²⁸–, cuxo regulamento se aprobou o 5 de maio de 2014¹²⁹, só entra en xogo ante activos que teñan “a súa orixe nun delito”, fórmula con que define os “bens procedentes dunha actividade delituosa”¹³⁰. De se incluíren as faltas como feitos antecedentes do branqueo nos termos “actividade delituosa” do artigo 301.1 do Texto punitivo, inverteríanse paradoxalmente as relacións do dereito penal co administrativo¹³¹ –restablecidas en 2010 segundo a proposta do Grupo de Estudos de Política Criminal¹³²–, discrepancia entre a lexislación preventiva¹³³ e represiva en materia de branqueo¹³⁴ que xeraría unha “disfuncionalidade”¹³⁵, poría en perigo a seguridade xurídica¹³⁶ e quebrantaría tanto o principio de intervención mínima¹³⁷ como o de *ultima ratio*¹³⁸.

Finalmente, debía descartarse a inclusión das faltas nos feitos previos do delito de branqueo¹³⁹ porque vulnera o principio de proporcionalidade¹⁴⁰, limita a eficacia da norma¹⁴¹ e incrementa os custos sociais¹⁴² de forma intolerable.

Non obstante, o futuro que nos agardaba non era moi esperanzador, pois a Lei orgánica 1/2015, do 30 de maio, que dicía acabar coas faltas, realmente, utilizando a neolingua orweliana,

converteu a maioría delas en delitos leves, de maneira que, desde a súa entrada en vigor, o 1 de xullo de 2015, expandiu o campo dos feitos previos do delito de branqueo, xerando un control económico e social excesivo.

Así, o euro procedente dunha anterior falta de estafa, agora delito leve segundo o artigo 249 do Código penal español, constitúe obxecto material susceptible de branqueo, e os actos preparatorios desa estafa, antes impunes respecto ás faltas, pasan a sancionarse de conformidade co artigo 269. O mesmo sucede en México co froito do abuso de confianza que non exceda as 200 veces o salario ou da fraude que non o supere en 10 veces, segundo os artigos 382 e 386 do Código penal federal. Con todo, debe descartarse aquí o castigo do branqueo en virtude do principio de insignificancia.

Tamén a lexislación ecuatoriana xera un problema similar, e non porque o artigo 186 do Código orgánico integral penal esquecese crear unha contravención de estafa, o que produce distorsións valorativas, senón debido a que o artigo 317 unicamente exige que os activos sexan ilícitos, sen requirir nin sequera unha ilicitude penal, co que o feito previo pode estar integrado por un delito, unha contravención, unha mera infracción administrativa e ata por unha simple ilicitude civil. Antes da reforma do 30 de decembro de 2010, o problema podía solucionarse coa exigencia relativa a que o obxecto material alcanzase o valor mínimo de 5.000 dólares. Actualmente estes casos poden resolverse polo principio de insignificancia consagrado no artigo 3 do Código orgánico integral penal.

Respecto á lexislación peruana, aínda que os tipos recollidos na lei penal especial de 2012 unicamente aludan á orixe ilícita, deben descartarse as faltas dos feitos previos do branqueo en virtude dunha interpretación sistemática, pois o seu artigo 10 exige que a orixe ilícita se deba a “actividades criminais” susceptibles de xerar ganancias¹⁴³.

4 CONSECUENCIAS ABSURDAS DA TIPIFICACIÓN ILIMITADA DO AUTOBRANQUEO

A Lei orgánica 5/2010, tras a referencia do artigo 301.1 á “actividade delituosa”, que integra o feito previo, engade o inciso “cometida por el ou por calquera terceira persoa”¹⁴⁴, co que xa non só non exige a ausencia de intervención na infracción antecedente¹⁴⁵, senón que, “fronte á indefinición anterior”¹⁴⁶ ou “silencio”¹⁴⁷, “tipifica expresamente”¹⁴⁸, “admite”¹⁴⁹ dun xeito patente, o branqueo cometido polo responsable do feito previo¹⁵⁰ –xa sexa o seu autor ou interviñese nel doutro modo¹⁵¹– na forma en que o delito viña sendo maioritariamente interpretado¹⁵², descarta nesta sede o “autoencubrimiento impune”¹⁵³ por inexhibibilidade¹⁵⁴ e “resolva unha das cuestións máis controvertidas”¹⁵⁵, “sumamente discutida”¹⁵⁶, sometida a “forte crítica”¹⁵⁷, que xerara unha xurisprudencia “certamente”¹⁵⁸ “vacilante”¹⁵⁹ ou ambigua¹⁶⁰, a cal vulneraba o principio de igualdade e a seguridade xurídica¹⁶¹. Así as cousas, o lexislador “intervén na polémica”¹⁶², “resolva”¹⁶³ “definitivamente o problema”¹⁶⁴, acaba co “debate”¹⁶⁵ ou pon termo á “anella”¹⁶⁶ e “intensa”¹⁶⁷ discusión doutrinal e xurisprudencial¹⁶⁸. Neste sentido, xa existía un acordo do Pleno do Tribunal Supremo non xurisdiccional, do 18 de xullo de 2006¹⁶⁹, que, aínda que “non era de todo claro”¹⁷⁰, admitía o autobranqueo¹⁷¹ e en tal liña a Sentenza do alto tribunal do 13 de xullo de 2012 afirma que “non se axusta á doutrina xurisprudencial o argumento de que o delito de branqueo de capitais queda absorbido ou consumido polo delito contra a saúde pública de tráfico de drogas”¹⁷², permite o concurso real de delitos, “xa sexa porque o lexislador pretende reforzar a tutela do ben xurídico que tutela o delito previo castigando tamén o beneficio obtido coa venda

da mercadoría ilícita, xa sexa porque se estima que co aproveitamento do diñeiro ilicitamente obtido se vulneran outros bens xurídicos supraindividuais distintos da saúde pública” e entende que tamén debe pensarse respecto ao diñeiro obtido do narcotráfico a súa “introdución ilexítima no circuíto económico legalizado”¹⁷³, a Sentenza do Tribunal Supremo do 5 de decembro de 2012 resalta que “a finalidade da punición do branqueo de capitais é conseguir unha maior eficacia na persecución deste tipo de delitos, incidindo en dous bens xurídicos distintos, sen que se exclúa de forma expresa o autor do delito, como acontece coa receptación, dentro do noso sistema xurídico penal”¹⁷⁴ e, desde logo, segundo lembra a Sentenza do Tribunal Supremo do 26 de xullo de 2012, a cuestión relativa á lexitimidade do castigo do autobranqueo nin sequera se suscita cando o diñeiro procede de delitos anteriores non sancionados; no caso contrario, chegaríase ao absurdo de que unha condena previa serviría de salvoconduto para realizar operacións de branqueo *sine die*¹⁷⁵, sentenza que tamén recoñece que co branqueo “se está a atacar outro ben xurídico, dificultándose a localización e a aprehensión deses bens de procedencia ilícita”, polo que “é tamén un delito contra a Administración de xustiza... sen prexuízo da súa vertente socioeconómica”¹⁷⁶.

Agora ben, o castigo do “autobranqueo”¹⁷⁷ “non impide as dúbidas sobre a súa lexitimidade e eventual inconstitucionalidade”¹⁷⁸ nin resulta ilimitado; debe admitir excepcións¹⁷⁹ cando a conduta se circunscriba ao encubrimento “e pouco máis”¹⁸⁰, sen afectación relevante doutros bens xurídicos¹⁸¹, pois sen sentido e inxustamente respondería por branqueo o ladrón que esconde o seu botín nun monte¹⁸² ou o autor dun delito de furto que oe música no equipo por el subtraído¹⁸³, e tal castigo “entraña o perigo de ser utilizado como cualificación alternativa a calquera delito”¹⁸⁴. A sanción penal do autobranqueo, combinada coas novas condutas de posesión ou uso, incorporadas ao Código penal pola Lei orgánica 5/2010, conduce a “un resultado insatisfactorio”¹⁸⁵, “desmedido”¹⁸⁶ ou “cuestionable desde consideracións dogmáticas e político-criminais”¹⁸⁷, produce “perplexidade”¹⁸⁸, “estrañas consecuencias”¹⁸⁹, ata absurdas¹⁹⁰, “supostos paradoxais”¹⁹¹ que nos colocan nos límites do punible¹⁹² e poden rozar o “esperpento”¹⁹³ ou “alcanzar niveis ridículos”¹⁹⁴.

Se á sanción do autobranqueo se lle engade o castigo da posesión e o uso, así como a ampliación dos feitos previos ás antigas faltas operada pola Lei orgánica 1/2015, non só cometería un novo delito o que ten un cadro ou xoia que roubou e o que usa o coche por el subtraído¹⁹⁵, senón tamén o que ten unha bufanda de 5 euros que furtou, falta convertida agora en delito leve segundo o artigo 234.2, e o que usa un vello ciclomotor, de moi escaso valor, por el subtraído, pois a antiga falta transformouse no delito leve de furto de uso sen contía do artigo 244.1.

A nova redacción, en principio, fará que, “sempre que exista un delito patrimonial, esteamos, ademais de ante o delito investigado, ante un potencial branqueo”¹⁹⁶ e alcanza “calquera conduta de esgotamento dun delito con efectos económicos”¹⁹⁷, a todo interveniente nunha infracción penal da que obtén un ben, co que o tipo se expande discutible e exponencialmente¹⁹⁸. Sería considerado branqueador o “sicario que ten no seu poder o diñeiro recibido por matar a outro”¹⁹⁹, o delincente fiscal que conserva a cantidade non pagada²⁰⁰, pois posúe a cota tributaria defraudada²⁰¹, e o estafador que mantén os bens procedentes da estafa²⁰².

Para evitar un *bis in idem*²⁰³, debería interpretarse o tipo conforme a categoría dos “actos copenados impunes”²⁰⁴ posteriores²⁰⁵, no sentido de que a posesión polos autores ou partícipes no feito precedente unicamente pode castigarse como branqueo cando non caiba sancionalos polo delito previo²⁰⁶. Así o puxo de relevo o Consello Xeral do Poder Xudicial respecto aos autores ou cómplices de delitos patrimoniais e socioeconómicos para salvar a proscrición constitucional

de *bis in idem*, aínda que o argumento só serve para a posesión, ao formar parte da consumación nestes delitos²⁰⁷, pero non para a utilización de bens²⁰⁸, que provocaría un concurso real de delitos²⁰⁹. Con todo, cabe excluír do tipo tanto a utilización como outra clase de posesións distintas das indicadas sobre a base do principio de insignificancia e dunha interpretación teleolóxica que, tomando en consideración o ben xurídico tutelado, exixa un menoscabo relevante da orde socioeconómica e a idoneidade dos comportamentos para incorporar capitais ilícitos ao tráfico económico. En sentido similar, Díaz y García Conlledo require para o castigo do autobranqueo unha afectación relevante do ben xurídico²¹⁰ ou “suficiente antixuridicidade material”²¹¹; Lorenzo Salgado considera atípicas as “accións que non teñan unha mínima idoneidade para chegaren a comprometer o ben xurídico”²¹²; Matallín Evangelio alude ao “principio de ofensividade”²¹³, invocado na tramitación legislativa da reforma penal italiana sobre autobranqueo²¹⁴; e Corcoy Bidasolo fala da necesidade dunha restrición típica con “criterios de proporcionalidade”²¹⁵ e “lesividade material”²¹⁶. En todo caso, o lexislador no delito de branqueo “debería ter medido mellor as posibles consecuencias da súa cuestionable ampliación”²¹⁷, que suscita dúbidas de “constitucionalidade”²¹⁸.

Tamén en Ecuador é posible o castigo do autobranqueo, pois o artigo 317 do Código orgánico integral penal non exige que os activos teñan a súa orixe nun feito ilícito alleo, co que, en principio, o que leva a cabo unha contravención do furto, é dicir, cando o valor do subtraído, segundo o artigo 209, non supere a metade do salario básico unificado do traballador en xeral (183 dólares), igualmente cometería un delito de branqueo por posesión, pero o *ne bis in idem* descarta o castigo dos autores ou partícipes no feito precedente por posesión cando xa se sancionen polo delito previo, xa que o artigo 5 consagra o principio de legalidade e a prohibición de dobre xulgamento.

5 NOVAS CONDUCTAS SEN FINALIDADES E A EXPANSIÓN DOS FEITOS PREVIOS ÁS ANTIGAS FALTAS: MERA POSESIÓN, QUE PODE VULNERAR O *NE BIS IN IDEM*, E SIMPLE UTILIZACIÓN, CASE SEN ÁMBITO DE APLICACIÓN

A reforma do 22 de xuño de 2010 tamén introduce no inciso inicial do artigo 301.1 do Texto punitivo –ademais dunha coma entre “converta” “ou transmita”, incorrecta²¹⁹ pola súa función antitética, xa que como tal separa, pero ao seguila unha conxunción preténdese á vez unir a conduta de converter e a de transmitir, coma anterior a unha conxunción que só se explicaría pola presenza dun inciso previo, inexistente neste caso– a posesión e utilización como novas modalidades típicas²²⁰, castigo respecto ao que, mesmo cando se pretendese que responde á necesidade de cumprir con compromisos ou exixencias internacionais²²¹, con cita mesmo do artigo 6.1.b i) da Convención das Nacións Unidas contra a delincuencia organizada transnacional²²², non existía ningunha obriga internacional para o lexislador español de modificar o artigo 301 do Código penal²²³, tampouco segundo a mencionada Convención de Palermo, do 13 de decembro de 2000, cuxo artigo 6.1.b condiciona a incriminación da posesión e utilización, cunha cláusula de reserva constitucional similar á recollida noutros documentos internacionais, ao respecto dos “conceptos básicos”²²⁴ de “cada ordenamento xurídico”²²⁵.

As condutas de posesión e utilización xa quedaban abrangidas, desde o Código penal de 1995, pola fórmula “realice calquera outro acto para ocultar ou encubrir a súa orixe ilícita, ou para axudarlle á persoa que participase na infracción ou infraccións a eludir as consecuencias legais

dos seus actos”, pero agora inclúense de forma expresa no Código²²⁶. Neste sentido, díxose que a ampliación de comportamentos na Lei orgánica 5/2010 unicamente é nominal e non real²²⁷, aínda que verdadeiramente si se operou un cambio importante, “unha relevante extensión²²⁸, pois ata agora esas condutas só estaban castigadas se mediaba unha finalidade de ocultación, encubrimiento ou auxilio; non obstante, desde a reforma pasan a sancionarse de xeito obxectivo. Certamente, para un sector doutrinal, o cal reputa que o artigo 301.1 tipifica exclusivamente actos dirixidos á ocultación, encubrimiento ou axuda²²⁹, a reforma nada alteraría, mais para os que entendemos que o precepto abrangue, á luz tanto da interpretación gramatical²³⁰, que atenda á colocación ou ausencia de comas e á orde da descrición típica²³¹, histórica, lóxico-sistemática²³² e teleolóxica, como dos documentos internacionais²³³, non só actos indeterminados tendentes á ocultación, encubrimiento ou auxilio, senón tamén a núa adquisición, conversión e transmisión de bens, con coñecemento de que derivan dun delito, pero sen importar a finalidade que guía o branqueador²³⁴, a Lei orgánica 5/2010 equipararía a posesión e utilización obxectivas ás tres últimas condutas. De feito, o lexislador coa modificación parte da base desta segunda interpretación, pois no caso contrario non sentiría a necesidade de cambio ningún. En palabras de Martínez-Buján Pérez, a reforma “viría confirmar a validez²³⁵ desta última tese, xa que a mención ás novas condutas “cobra pleno sentido se se trata de modalidades taxadas dentro dun tipo que non require a constatación de finalidade ningunha e que é independente do segundo tipo que se describe²³⁶, a xuízo de Díaz y García Conlledo, resultaría “estraño²³⁷, no contexto ampliatorio e as orientacións político-criminais da reforma, “que os termos se inclúsen para meros efectos aclaratorios²³⁸ ou, segundo Morillas Cueva, esta interpretación atende “aos obxectivos que parece buscar a formulación lexislativa²³⁹. Na mesma liña, invocouse a superfluidade destas condutas se se mantén a tese contraria, que a posesión e utilización non supoñen enmascaramento nin auxilio, a situación sistemática entre os delitos socioeconómicos conversora da finalidade en irrelevante, o solapamento e inxustificable tratamento punitivo dispar respecto ao encubrimiento e a delimitación practicamente imposible do branqueo coa receptación e o encubrimiento²⁴⁰, diferenciación “complicada²⁴¹ que obriga os xuristas a facer “malabarismos para cohonestar o principio de vixencia co de legalidade²⁴².

Tamén en Ecuador o artigo 317 do Código orgánico integral penal castiga a mera posesión e a simple utilización sen finalidades de ocultación, encubrimiento ou auxilio; en México a reforma do Código penal federal, do 14 de marzo de 2014, eliminou do artigo 400 bis as finalidades de ocultar ou encubrir; e en Bolivia o parágrafo primeiro do artigo 185 bis do Código penal de 1997 foi modificado pola Lei do 30 de xullo de 2012 para incorporar o castigo tanto da adquisición sen finalidades, antes sancionada unicamente se perseguía a ocultación ou encubrimiento, como da posesión e utilización obxectiva, impunes ata 2012.

Entre as recentes sentenzas do Tribunal Supremo que confirman o castigo da simple adquisición, conversión e transmisión de bens, sen finalidades, pero con coñecemento da súa orixe delituosa, poden citarse a do 20 de febreiro de 2013, que sanciona meras adquisicións a sabendas de que o diñeiro deriva do narcotráfico, como a compra dunha casa, tres terreos rústicos e un coche ou a construción de dúas vivendas, en parcelas dos sogros, con instalacións deportivas e piscina dotada de cuberta telescópica retráctil²⁴³; a do 30 de outubro de 2012, que pena a adquisición, con coñecemento da orixe delituosa do diñeiro, de dous vehículos, unha praza de garaxe, un boleto premiado de lotaría, o ingreso de 54.993,88 euros en contas bancarias e a cancelación anticipada de dous préstamos²⁴⁴; a do 16 de marzo de 2012, sobre adquisicións de bens e absolutoria²⁴⁵; a do 12 de xuño de 2012, que castiga a conversión ou cambio de divisas

sabendo que teñen orixe delituosa²⁴⁶; a do 5 de decembro de 2012, que sanciona conversións e transmisións de bens con coñecemento de que derivan dun delito²⁴⁷; ou a do 6 de febreiro de 2013, sobre un matrimonio en que o marido se dedicaba ao narcotráfico, con adquisicións, a sabendas de que o diñeiro procedía de tal actividade, por ambos os dous cónxuxes de diversos terreos rústicos e urbanos, dúas bateas, tres coches, dous barcos ou un décimo de lotaría premiado e conversións, como ingresos en efectivo en contas bancarias por 173.316,86 euros, condutas sobre as que nada se di das súas finalidades²⁴⁸.

Respecto á posesión, ata agora o mero ingreso deste dereito na esfera xurídica do branqueador non se castigaba, xa que quedaba excluído do termo “adquiera” en virtude dunha interpretación restritiva, histórica e sistemática, ao requirir a incorporación dun ben procedente dun delito ao patrimonio do branqueador, que precisa un incremento patrimonial e a obtención do dominio sobre os bens ilícitos²⁴⁹. Así, o clásico exemplo dos homes de palla, frecuentemente utilizados no branqueo²⁵⁰, non quedaba embebido neste verbo, porque realmente os “homes de palla” non adquiren a propiedade dos bens debido á ausencia dun incremento patrimonial. Tales casos ían parar, porén, á fórmula “realice calquera outro acto para ocultar ou encubrir a súa orixe ilícita, ou para axudar...”, que exixía demostrar as mencionadas finalidades, proba da que o lexislador de 2010 libera.

Sobre o home de palla dun criminal estadounidense trata a Sentenza do Tribunal Supremo do 9 de xullo de 2012, segundo a cal o empregado dun banco xestionou importantes transferencias a través de sociedades interpostas e peñorou unha imposición en garantía dun préstamo persoal para xustificar a entrada de diñeiro nos Estados Unidos desvinculado do seu dono, que estaba sendo investigado por branqueo, comportamentos en que a sentenza menciona o propósito de ocultar ou encubrir²⁵¹.

Polo que se refire a condutas indeterminadas, requírese demostrar as finalidades de ocultación, encubrimiento ou auxilio; así, a Sentenza do Tribunal Supremo de 9 de novembro de 2012 deixa constancia de que a compañeira sentimental dun narcotraficante, condenada por branqueo, consentiu en figurar como titular dos seus predios e en constituír e aparecer como administradora en sociedades mercantís co fin de ocultar o auténtico titular do patrimonio, confirma a condena doutro acusado por construír dous habitáculos coa finalidade de destinalos á ocultación de diñeiro procedente do narcotráfico e castiga o que efectuou xestións para que un Audi A-6 TDI, de alguén que se dedicaba ao tráfico de drogas, figurase a nome doutra persoa e concertou o seguro de responsabilidade civil dun Audi A-8, no seu propio nome, para evitar que se detectase que a titularidade lle correspondía ao narcotraficante, á filla do cal tamén sanciona por recoller 24.000 euros e entregarlos a un terceiro coa finalidade de ocultalos en paraísos fiscais²⁵². Igualmente, na Sentenza do 6 de febreiro de 2013, sobre un matrimonio en que o marido se dedicaba ao narcotráfico e a muller ao branqueo, condénaselles por facer figurar como titulares de varios vehículos comprados por eles a familiares “para ocultar tanto a verdadeira titularidade como a orixe ilícita do diñeiro”²⁵³, e vólvese referir a sentenza á “finalidade de ocultar a verdadeira titularidade”²⁵⁴ cando alude ao acto de outorgar capitulacións matrimoniais con separación de bens tras a detención do marido, adxudicándose a muller predios rústicos, o mobiliario e o enxoval da casa.

Así as cousas, desde a reforma de 2010 castígase a mera posesión de bens delituosos carente de finalidades, co que se alcanzan máis doadamente os “correos” ou “mulas” que transportan diñeiro, a sabendas da súa orixe criminal, cando son sorprendidos durante o traslado, “correos” tradicionais, *v. gr.* a muller que, segundo a Sentenza do Tribunal Supremo do 5 de decembro

de 2012, levou 30.000 euros procedentes do narcotráfico ao despacho dun avogado²⁵⁵ e os “correos” organizados que transportaban diñeiro a Turquía, dos cales se fala noutra sentenza do mesmo día²⁵⁶, que non debe confundirse coa n.º 974 da operación “Balea Branca”, cuxo controlador foi castigado a tres anos de prisión e multa de dous millóns de euros, ou “mulas” modernos captadas no ciberespazo²⁵⁷, como o mozo absolto na Sentenza do 3 de decembro de 2012, que abriu, por unha oferta de traballo, unha conta en Internet, recibiu nela unha transferencia de 3.363,43 euros froito dunha estafa informática e, despois de retirar o diñeiro e quedar cunha comisión, enviou postalmente ao estranxeiro 3.060 euros²⁵⁸.

Tamén dentro do título 18 do Código penal estadounidense, o artigo 1956 castiga o transporte internacional de diñeiro, e o artigo 1952, coñecido como a *Travel Act*, sanciona viaxes ao estranxeiro ou interestatais para distribuír bens delituosos²⁵⁹. Moito máis alá van os delitos castigados no título 31, pois o artigo 5322, relativo ás exixencias de notificación, que afecta a calquera viaxeiro nun aeroporto, mesmo aos portadores de diñeiro lícito, eleva a delito o que en España serían meras infraccións administrativas do control de cambios ou vulneracións da normativa de prevención do branqueo: non informar de que se levan ao exterior ou se introducen nos Estados Unidos máis de 10.000 dólares, feitos que se castigan con prisión de ata 5 anos, multa non superior a un cuarto de millón de dólares ou con ambas as sancións, ademais dunha confiscación que pode ser inconstitucional por desproporcionada, como declarou a Corte Suprema no caso os Estados Unidos contra Bajakajian, de 1998, aínda que no 90 % dos supostos o diñeiro en efectivo é comisado²⁶⁰. Non contento con isto o lexislador estadounidense, para combater o terrorismo²⁶¹, introduciu, mediante a coñecida como Lei patriótica ou *USA PATRIOT Act*²⁶², do 26 de outubro de 2001²⁶³, motivada polos atentados do 11 de setembro, no título 31 do Código penal o artigo 5332, sobre contrabando de grandes cantidades de diñeiro en efectivo, para salvar en máis casos a constitucionalidade das confiscacións ou multas excesivas proscribas pola oitava emenda²⁶⁴.

No entanto, desde a Lei orgánica 5/2010, o tipo penal español do branqueo abarca, en principio, o transportista que fai a mudanza dun famoso traficante de drogas, o traballador dun garaxe que custodia o vehículo dese narcotraficante e o gardarroupa de calquera establecemento que queda ao coidado do seu abrigo, dado que o artigo 301.1 castiga, desde a reforma do 22 de xuño de 2010, a simple posesión de bens con coñecemento de que teñen a súa orixe nun delito, e non só iso, senón que a partir da Lei orgánica 1/2015, coa conversión en delitos leves das antigas faltas, o tipo penal do branqueo alcanzaría, en principio, o transportista que lle fai a mudanza a alguén e ve entre as cousas a mencionada bufanda furtada co dispositivo de seguridade, o gardarroupa que queda ao coidado dela e o operario dun garaxe que custodia o vello ciclomotor citado, a sabendas da subtracción, de maneira que, a xuízo de Sánchez Stewart, se converte o branqueo nun delito “permanente e imprescritible”²⁶⁵ mentres non cese a situación ilícita²⁶⁶, segundo o artigo 132.1 do Código penal, e produciríase tanto un control social excesivo como unha posible paralización da vida económica. Non obstante, deben descartarse estas condutas do tipo mediante unha interpretación restritiva que exixa, segundo o principio de insignificancia, unha entidade “suficiente”²⁶⁷ ou relevante do valor dos bens e da contraprestación, así como a limitación teleolóxica relativa a que os comportamentos sexan idóneos para incorporar capitais ilícitos ao tráfico económico²⁶⁸.

Igualmente, desde a Lei orgánica 1/2015, entre os delitos contra a propiedade intelectual figura no artigo 270.4 a venda ambulante ou ocasional de CD-ROM, o que antes representaba unha mera falta, e a súa compra, que era impune, agora constituiría, en principio, branqueo por

adquisición ou debido á posterior posesión; respecto aos delitos contra a propiedade industrial, a venda ambulante ou ocasional tamén pasa a ser delito leve, segundo o artigo 274.3, co que a compra dun bolso de marca falsificada, antes impune, agora podería cualificarse de branqueo por adquisición ou posesión, debido á posterior posesión, e a anciá que corte ou posúa especies protexidas de flora silvestre, uns pequenos carballos, nunha cantidade non insignificante, conforme o artigo 332, podería converterse en branqueadora por posesión²⁶⁹. Mais todos estes casos deben descartarse do tipo en virtude dunha interpretación teleolóxica, pois non existe un tráfico financeiro e económico legal de CD-ROM piratas, bolsos falsos ou leña protexida.

En canto á utilización, a reforma do 22 de xuño de 2010 abrangue, sobre todo, os grandes movementos de capitais, pero tamén a interceptación nas alfándegas de portos españois de vehículos de luxo subtraídos na Unión Europea, que se tratan de trasladar fóra do territorio comunitario na rede dunha organización criminal, feito que preocupara a Fiscalía Xeral do Estado na súa Consulta 4/2006²⁷⁰, así como aquel a quen un narcotraficante lle permite vivir nunha das súas mansións, castelos ou pazos, inquilino que debe saber que non pode aceptar tal oferta sen someterse ao risco dunha persecución penal. Neste sentido pronúnciase a Sentenza do Tribunal Supremo do 5 de decembro de 2012, que considera o desfrute gratuito dunha vivenda en Marbella, pola compañeira sentimental dun delincente, utilización de bens a sabendas da súa orixe ilícita, sen requirir finalidade ningunha²⁷¹.

En tal liña, o título 18 do Código penal estadounidense recolle no artigo 1957 a chamada norma de emprego ou “gasto de diñeiro”²⁷², que castiga o que realice transaccións monetarias de bens delituosos, con coñecemento da súa orixe, sen requirir ningunha finalidade²⁷³.

Cuestión distinta é o encaixe da nova conduta no artigo 301 do Texto punitivo, pois por utilización habería que entender todo uso ou emprego de bens delituosos que non implique un cambio de titularidade, no sentido que exixen a adquisición e transmisión, unha mutación de natureza, como require a conversión, unha posesión sancionable, unha ocultación ou encubrimiento efectivo e que non se inclúa na realización de indeterminados actos para ocultar, encubrir ou auxiliar. No enmarañado marco das condutas típicas do artigo 301 queda moi pouco espazo para outorgar á utilización un ámbito propio de aplicación, pero obviamente o que se pretende é salvar os obstáculos probatorios²⁷⁴, xa que cando non se proben ningún dos elementos necesarios dos outros comportamentos basta constatar unha utilización de bens co mero coñecemento da súa orixe delituosa, pois “sempre nos quedará...” o París da utilización, anhelado pola fiscalía e posto á disposición polo lexislador co propósito de non deixar ningún oco “polo que se poida zafar conduta ningunha”²⁷⁵.

Deste xeito, a partir da reforma do 22 de xuño de 2010, a diferenza da regulación anterior, que non incriminaba a mera utilización de bens procedentes dun delito²⁷⁶, en principio, o artigo 301.1 do noso Código, sorprendentemente, alcanza, como o § 261 II n.º 2 do *StGB* alemán, a persoa que escriba un texto nun ordenador subtraído²⁷⁷.

Pero moito máis asombra que desde a Lei orgánica 1/2015, a cal converte en delito leve a antiga falta de furto, segundo o artigo 234.2, sexa branqueador o que escriba algo cun bolígrafo subtraído.

Tamén a defraudación de fluído eléctrico de ínfima contía se transforma, pola Lei orgánica 1/2015, en delito, conforme o artigo 255.2, de modo que se alguén manipula o limitador da súa casa para poder acender unha estufa co fin de que un convidado non pase frío, o convidado que coñeza os feitos será branqueador por utilización.

Igualmente, o uso do teléfono alleo transformouse en delito o 30 de marzo de 2015, en virtude do artigo 256.2, co que a chamada telefónica sen permiso do dono do móbil converte o receptor, que coñeza a situación, en branqueador por utilización.

Non obstante, o tipo penal español contra o branqueo, igual que o alemán, debe ser restrinxido teleoloxicamente²⁷⁸, o cal forza a excluír do artigo 301 do Texto punitivo, por razóns de atipicidade²⁷⁹, todos os obxectos materiais de contía irrelevante, como os “importes en céntimos”²⁸⁰, en virtude do principio de insignificancia²⁸¹ o de “intervención mínima”²⁸².

Precisamente o artigo 1957 do Código penal estadounidense, tachado de norma draconiana pola Corte Suprema no caso os Estados Unidos contra Rutgard, de 1997²⁸³, aínda que a súa constitucionalidade foi salvada en varias ocasións²⁸⁴, fixa o mínimo de 10.000 dólares para a tipicidade das transaccións monetarias, o gasto de diñeiro ou o uso de bens delituosos. De xeito sorprendente, o Texto punitivo español non exige unha entidade mínima do obxecto material para o delito de branqueo e castiga coas mesmas penas todas as condutas; emporiso, as sancións previstas no artigo 1957 do Código penal estadounidense representan a metade das consideradas no artigo 1956, prisión de ata 10 anos fronte a 20 e multa máxima de 250.000 dólares fronte a 500.000 ou, en ambos os dous casos, do dobre do importe da transacción ou do valor dos bens delituosos²⁸⁵, cando en España, ademais, a multa chega ata o triplo, penas que atentan manifestamente contra o principio de proporcionalidade.

O mesmo principio de insignificancia resulta aplicable aos actos básicos de consumo, prestacións de servizos ou vendas de mercadorías nos negocios vitais cotiáns²⁸⁶, dada a importancia de que se poida transmitir o diñeiro recibido e utilizar as mercadorías compradas²⁸⁷. Se non desterrásemos do tipo condutas dirixidas a sustentar a vida, ao autor previo que só dispuxese de diñeiro orixinado por un delito “practicamente prohibiríase a satisfacción de necesidades de importancia vital”²⁸⁸ e, con iso, a propia subsistencia²⁸⁹. Ademais, estaríase a obrigar calquera potencial oferente de bens ou servizos “ora a renunciar á liquidación de contas con diñeiro incontrolado ora a absterse do tráfico mesmo”²⁹⁰, o cal limita tanto os dereitos económicos do cidadán que suscita serias dúbidas de constitucionalidade²⁹¹ e vulnera o “tráfico negocial sen friccións e leal”²⁹².

Semellante castigo da por Salditt denominada “violación da excomuña económica”²⁹³, tanto dos bens delituosos como das persoas, coa que se pretende “illar”²⁹⁴ o autor do delito previo e converter o diñeiro delituoso en “inútil”²⁹⁵, achéganos perigosamente a un “dereito penal do inimigo”²⁹⁶, obriga a muller e os fillos do vendedor ambulante ou ocasional de CD-ROM piratas ou bolsos falsos, que saben que todo o seu diñeiro unicamente pode proceder desas vendas, a abandonalo, pois non poden convivir con el na vella caravana pagada con bens delituosos, nin subirse ao coche de segunda man, nin usar o teléfono nin os electrodomésticos, nin ver a televisión, nin escoitar a radio, impide aos amigos deste delincuente visitalo, aconsella os avogados non aceptar o seu caso, salvo que fosen designados de oficio, e recomenda a calquera cidadán non ter o máis mínimo contacto con el se non se quere ver sometido ao risco de persecución penal.

En canto ao exercicio da avogacía²⁹⁷, carente de problemas cando se respecta o código deontolóxico²⁹⁸, non pode cualificarse de acción cotiá ou neutral, segundo a Sentenza do Tribunal Supremo do 5 de decembro de 2012, a conduta do letrado que non se limita ao asesoramento profesional, senón que constrúe unha rede particularmente idónea para o branqueo mediante a “especial estrutura das sociedades constituídas en Delaware e a opacidade das transmisións respecto á Facenda Pública e terceiros”²⁹⁹, así como “a súa directa participación na constitución das sociedades de responsabilidade limitada en España, xestionando e administrando as súas

contas coas que se adquirían os inmobles³⁰⁰, comportamento que foi castigado, a título de branqueo, con tres anos de prisión, inhabilitación para o exercicio do dereito de sufraxio pasivo durante o tempo da condena e multa de 700.165,44 euros. Paradoxalmente este caso pon de manifesto que o país impulsor do GAFI ofrece, nalgún dos seus Estados, servizos opacos que favorecen o branqueo; de feito, os centros financeiros de Miami, Nova York e Londres, así como doutros países da OCDE son preferidos polos branqueadores fronte aos pretendidamente máis atractivos³⁰¹ paraísos fiscais³⁰², que activan os “mecanismos de alarma”³⁰³. Neste sentido véñse apreciando unha progresiva diminución das transferencias superiores a 30.000 euros, de obrigada declaración segundo o artigo 7.2 b) do Real decreto 925/1995, do 9 de xuño, desde ou a territorios ou países designados no Real decreto 1080/1991, do 5 de xullo, completado pola orde do Ministerio de Economía, do 24 de outubro de 2002, pois mentres no ano 2010 ascendían a 309.117, pasaron en 2011 a 305.858 e volvéronse reducir en 2012 a 300.068³⁰⁴. Tamén o Tribunal Supremo se pronunciou no mesmo ano 2012, o 9 de abril, sobre outro avogado branqueador, que cobrou o 6% (600.000 euros) da cantidade total estafada e obtivo un préstamo por un millón de euros a cambio de asesorar, colaborar e executar as operacións necesarias para converter en efectivo 10 millóns procedentes dunha estafa, de modo que puidesen dispor deles os seus autores, e facilitar tanto as propias contas bancarias como as doutras persoas físicas e xurídicas coas que tiña relación, o cal foi condenado a un ano e medio de prisión, multa de 10 millóns de euros e inhabilitación especial para o exercicio da avogacía por un ano³⁰⁵.

Respecto ao Código penal estadounidense e o cobramento de honorarios polos avogados, o artigo 1957, no apartado primeiro da súa letra f), exclúe da aplicación do delito de branqueo por transaccións monetarias, xa desde a reforma de 1988³⁰⁶, as necesarias para preservar o dereito de defensa garantido pola sexta emenda³⁰⁷.

Obviamente, non existe ningún problema en someter a controis a posesión e o uso de bens delituosos para seguir o rastro do crime e proceder ao comiso, aínda que carece de sentido castigar tanto o mero aproveitamento, cando o branqueo se independendizou da receptación³⁰⁸, como a posesión e utilización non destinada ao investimento na economía legal, senón a actividades delituosas³⁰⁹. Por outra banda, parece que o prelexislador desexaba incriminar³¹⁰ a “posesión inustificable de bens”³¹¹, cuxa sanción transitaría pola perigosa senda da “inversión da carga da proba”³¹², pero o comiso e a receptación civil constitúen alternativas preferibles³¹³ e menos evocadoras dun dereito penal de autor fronte á exhibición de bens delituosos³¹⁴.

Se a iso se lle une a posibilidade de castigar o branqueo por imprudencia grave³¹⁵, pódese xerar unha preocupante desproporción punitiva ao ser viable sancionar a posesión e a utilización negligentes cunha pena, de seis meses a dous anos de prisión e multa do tanto ao triplo que non distingue entre tipos básicos e agravados, a cal permite no caso concreto castigar con maior gravidade a conduta negligente que a dolosa, desproporción que non é de recibo³¹⁶. Ademais, malia que a doutrina reclama que o branqueo imprudente se limite aos especialmente obrigados pola normativa de prevención³¹⁷, de conformidade coa proposta do Grupo de Estudos de Política Criminal³¹⁸, e ata se chegou a cualificar de “aberración”³¹⁹ aplicar o tipo culposo a calquera que use un ben procedente dun delito; non obstante, o Tribunal Supremo, aínda que ás veces reserve o branqueo imprudente para os especialmente obrigados, como na Sentenza do 3 de decembro de 2012³²⁰, maioritariamente admíteo para calquera cidadán, *v. gr.* na Sentenza do 9 de novembro de 2012 foron sancionados por branqueo imprudente 24 dos 28 condenados³²¹ e a do 20 de febreiro de 2013 castigou por branqueo culposo os pais que consentiron nos seus predios obras suntuarias, valoradas en 563.000 euros, sen adoptar as máis mínimas cautelas

sobre a procedencia do diñeiro, sabendo que o fillo fora condenado por narcotráfico, e logo llas transmitiron á nora³²².

Con razón se criticou que a “asistemática”³²³, “expansionista”³²⁴ e “moi dubidosa”³²⁵ modalidade imprudente de branqueo se teña convertido nunha “especie de reedición da medieval e deostada *semiprobatio*”³²⁶, a cal vulnera a presunción de inocencia do mesmo xeito que o recurso á “ignorancia deliberada”³²⁷ ou *willful blindness*, de avoengo estadounidense³²⁸, que a Sentenza do Tribunal Supremo do 9 de xullo de 2012 inclúe no dolo eventual³²⁹, pero que a do 3 de decembro de 2012 descarta, ata pola súa “incorrección idiomática”³³⁰, construción que debe rexeitarse cando pretenda “esquivar a imprescindible motivación dos elementos fundamentadores da proba do coñecemento”³³¹. Tampouco carece de importancia a comisión do branqueo negligente no exercicio da avogacía³³² e tamén é posible, a teor do apartado segundo do artigo 576 bis do Código penal, o financiamento do terrorismo³³³ imprudente por non detectala ou impedila³³⁴, aínda que se reserva para os suxeitos especialmente obrigados conforme a normativa de prevención.

6 A EXPANSIÓN DOS FEITOS PREVIOS E A CONDUTA DE CONVERSIÓN

Tamén a Lei orgánica 1/2015 transforma a antiga falta de alteración mínima do curso das augas en delito, segundo o artigo 247.2, de maneira que o convidado que come a leituga regada coa auga dun regueiro público ou privativo, a sabendas de tal rega, en principio, será branqueador por conversión, ao transformar a ensalada en glicóxeno para que o seu corpo a poida asimilar.

Igualmente, a anterior falta de alteración de lindes ou marcos con utilidade inferior a 400 euros pasa a ser, desde a Lei orgánica 1/2015, un delito, conforme o artigo 246.2, de modo que todos os que coman o caldo das coles sementadas no suco “apropiado”, conscientes diso, serán branqueadores por conversión.

Non obstante, estes casos deben excluírse do delito de branqueo en virtude do principio de proporcionalidade.

Este mesmo principio serve para solucionar similares problemas que se formulan noutros países que castigan o branqueo por conversión e tamén sancionan, como o artigo 395 do Código penal mexicano reformado en 2014, calquera despoxo furtivo de inmobles e augas ou, segundo acontece en Ecuador, mínimas alteracións de vertentes ou caudais ecolóxicos (artigo 251 do Código orgánico integral penal), pequenas usurpacións (artigo 200) ou ocupacións de terreos (artigo 201), principio de proporcionalidade que se consagra no artigo 76.6 da Constitución ecuatoriana.

7 NOVIDOSOS TIPOS AGRAVADOS POLA PROCEDENCIA DOS BENS DA CORRUPCIÓN E OS DELITOS URBANÍSTICOS

Respecto aos novos tipos agravados³³⁵, os deputados e senadores que aprobaron a Lei orgánica 5/2010, como os maiores na obra de Antoine de Saint-Exupéry *O Principiño*, só se interesan polas cifras, pero non se preguntan polo esencial, pois sucumbiron ao encanto pitagórico ou a “fascinación polos números”³³⁶ ao non resistiren a tentación do “endurecemento”³³⁷ punitivo, de incrementar as penas no delito de branqueo ante un “considerable”³³⁸ ou “longo elenco”³³⁹ de feitos previos que manifesta a tendencia expansionista³⁴⁰ da política criminal nesta materia³⁴¹, malia que tales aumentos de gravidade “carecen de efecto preventivo xeral relevante”³⁴². Sobre

tamañas cualificacións proxéctase a imposición na metade superior da prisión por pertenza a unha organización dedicada ao branqueo do artigo 302.1³⁴³, co que se permite que a pena acadade “límites realmente elevados”³⁴⁴.

Os novos tipos agravados sitúanse sistematicamente de forma incorrecta, na medida en que se integran no artigo 301.1 do Código penal e alcanzan o 301.2³⁴⁵, carecen de fundamento político criminal e conteñen unha pésima redacción. Realmente agrávase a pena do branqueo de bens orixinados nalgúns delitos contra a Administración pública³⁴⁶, os recollidos nos artigos 419 a 445 do Texto punitivo, sobre a ordenación do territorio e o urbanismo³⁴⁷, aínda que para chegar a esa simple conclusión o lector e intérprete deberá malgastar bastante tempo con risco de perderse entre os róticos, capítulos e títulos do Código, pois o lexislador, crítica e “enmarañadamente”³⁴⁸, sen ofrecer ningunha pista que vincule as agravacións a un elemento corruptor, público ou urbanístico³⁴⁹, só dispón que os bens teñan a súa orixe en infraccións dos “capítulos V, VI, VII, VIII, IX e X do título XIX ou nalgún dos delitos do capítulo I do título XVI”, co que ao exceso no incremento da pena une o de caracteres, pois en vez de “V, VI, VII, VIII, IX e X” abundaba con escribir “V a X”, e volve sucumbir á fascinación pitagórica cunha concentración, que dificilmente se pode atopar noutro texto legal, de nove números romanos entre catorce palabras, dicción “peculiar”³⁵⁰ que rompe a estrutura do tipo, tendo en conta que a cualificación ata agora existente alude a “delitos relacionados co tráfico de drogas... descritos nos artigos 368 a 372”³⁵¹. Unha redacción coherente co outro tipo agravado e doadamente intelixible podería ter rezado: “delitos contra a Administración pública descritos nos artigos 419 a 445 ou relativos á ordenación do territorio e o urbanismo”, sen necesidade de mencionar os artigos 319 e 320, pois neste último capítulo non existen máis delitos.

Sorprendentemente, a Lei orgánica 1/2015, do 30 de marzo, transforma o capítulo X do título XIX nunha disposición común aos capítulos anteriores que castiga coa pena inferior nun ou dous graos os actos preparatorios de provocación, conspiración e proposición, co que o artigo 445, que antes consideraba a corrupción nas transaccións comerciais internacionais, trasládase o artigo 286 ter, de maneira que o lexislador de 2015, ademais de deixarnos unha mostra máis da súa desidia e torpeza ao duplicar a pena “de prisión de tres a seis anos”, inconscientemente elimina este delito dos feitos previos do tipo agravado.

Certamente, a corrupción constitúe “un dos grandes problemas do noso tempo”³⁵², como puxo de manifesto Ferré Olivé no encontro italo-hispano-luso-polaco sobre branqueo de diñeiro e corrupción no sistema bancario que tivo lugar en Lisboa do 18 ao 21 de abril de 2002, tanto no mundo –de feito foi o tema que se tratou no V foro internacional sobre crime e dereito penal na era global celebrado en Beijing³⁵³, a capital do país³⁵⁴ ao que, segundo se dixo, se dirixe o maior fluxo de diñeiro ilícito³⁵⁵– como en España, a cal estaba situada en percepción da corrupción, segundo Transparencia Internacional, durante o ano 2012 no posto 30 de 176 países³⁵⁶, retrocedeu en 2013 á posición 40 de 177³⁵⁷ e en 2014 mantívose no posto 37 de 175 nacións³⁵⁸.

En realidade, España posúe unha regulación penal razoable contra a corrupción³⁵⁹, pero existen serios problemas de falta de recursos³⁶⁰. Malia as necesidades de medios materiais e humanos³⁶¹, as sentenzas por delitos relativos á corrupción en España incrementáronse nun 151 % durante os anos 2010, 2011 e 2012³⁶². Ademais, as comunicacións de operacións sospeitosas por corrupción e suborno unicamente se atopan situadas no quinto lugar de importancia nas infraccións precedentes do branqueo e diminuíron de 93 en 2011 a 80 en 2012. Tamén descendieron a remisión de informes polo SEPBLAC á fiscalía anticorrupción de 70 en 2011 a 53 en 2012 e as conxelacións e incautacións policiais relativas aos delitos de corrupción e suborno de

8 en 2011 a 1 en 2012³⁶³. Finalmente, un estudo estatístico sobre 605 sentenzas, ditadas entre o 23 de maio de 1997 e o 26 de marzo de 2013, acaba de constatar que o suborno e a malversación de caudais públicos só foron delitos previos do branqueo de diñeiro no 0,4% dos casos³⁶⁴.

Por suposto que a corrupción representa un “monstro social de mil cabezas”³⁶⁵, existe sobre a materia un “crecente interese internacional”³⁶⁶, tanto político³⁶⁷ como normativo³⁶⁸, ata chega a vincularse con institucións educativas ou relixiosas³⁶⁹, e parece que o lexislador penal español con este novo tipo agravado pretende responder a sucesos de grande atención mediática³⁷⁰, entre os que se cita o caso de Isabel Pantoja e Julián Muñoz³⁷¹, pero a escalada punitiva é evidente, pois desde a atipicidade do branqueo de diñeiro procedente da corrupción pasouse ao seu castigo en 1995 cando o feito previo sexa grave, ampliouse en 2003 a calquera delito relativo á corrupción e elevouse en 2010 á consideración de circunstancia agravante específica³⁷². Xa o GAFI, no seu informe do 23 de xuño de 2006, puxo de relevo as deficiencias do sistema preventivo español respecto ás “persoas do medio político”³⁷³, segundo a tradución da normativa europea, aínda que sería máis correcto falar de “persoas politicamente expostas” (*politically exposed persons*)³⁷⁴, definidas pola terceira Directiva contra o branqueo³⁷⁵ como “persoas físicas que desempeñen ou teñan desempeñado funcións públicas importantes, así como os seus familiares máis próximos e persoas recoñecidas como achegados”³⁷⁶, que son concretadas na Directiva 2006/70/CE³⁷⁷, a cal desenvolve o documento europeo que se acaba de mencionar³⁷⁸. Igualmente, o GAFI elaborou, en outubro de 2010, unha guía de referencia e unha nota informativa para concienciar sobre como o uso das súas recomendacións podería axudar a combater a corrupción, que foi revisada en outubro de 2012 para adaptala aos cambios operados nas recomendacións³⁷⁹, analizou as relacións entre corrupción e branqueo, os seus métodos e as vulnerabilidades do sistema de prevención nun informe publicado en 2011³⁸⁰, abordou nas novas recomendacións de febreiro de 2012 a necesidade de contar con sistemas de xestión de riscos apropiados para determinar se o cliente ou beneficiario é unha persoa politicamente exposta estranxeira e de adoptar medidas razoables para identificalas cando sexan nacionais ou pertencen a unha organización internacional, para cuxos efectos publicou en 2012 un informe destinado a axudar ás institucións informantes a comprender mellor e identificar os factores de risco, é dicir, as relacións negociais, clientes e produtos, que poden revelar o branqueo de diñeiro procedente da corrupción³⁸¹ e acaba de elaborar unha guía para favorecer a aplicación das recomendacións 12 e 22 ás persoas politicamente expostas estranxeiras, nacionais e internacionais, os seus familiares e achegados, con fontes externas de información, como bases de datos, e indicios de branqueo de diñeiro vinculado á corrupción³⁸².

Tamén o Grupo de Estudos de Política Criminal evidenciou a indubidable relación entre irregularidades urbanísticas e branqueo³⁸³, pois o negocio da construción³⁸⁴ non só representa, en palabras de Terradillos Basoco, un inesgotable “filón de onde se nutren os activos a lavar”³⁸⁵, senón tamén “un caldo de cultivo adecuado para realizar o branqueo de diñeiro”³⁸⁶, un sector privilexiado para introducir bens delituosos na economía legal, de aí que o lexislador sentise a necesidade de mostrarlle ao cidadán³⁸⁷ que abordaba a emerxente e escandalosa corrupción urbanística nacional evitando a consolidación dos seus beneficios³⁸⁸, sobre todo despois da detención de 19 alcaldes a finais de 2009 por corrupción urbanística³⁸⁹.

Non obstante, o desacerto político-criminal³⁹⁰ que pesaba sobre o tipo agravado de branqueo de diñeiro procedente do narcotráfico³⁹¹ debe predicarse, con maior razón, dos novos tipos cualificados cando os bens teñan a súa orixe nalgúns delitos contra a Administración pública e os urbanísticos, xa que non pode presumirse que as sumas branqueadas procedentes destas

infraccións superen as derivadas doutros delitos³⁹². Tampouco se xustifican os ditos tipos agravados en atención aos bens xurídicos protexidos³⁹³, pois atopámonos ante os mesmos valores tutelados mediante o tipo básico³⁹⁴, porque a Administración de xustiza ten interese en sancionar calquera delito³⁹⁵ e a orde socioeconómica³⁹⁶ non resulta máis lesionada polo branqueo de diñeiro procedente deses delitos. O que realmente determina un maior contido de inxusto é o valor do branqueo, dato que non se ten en conta³⁹⁷ ao incrementar a prisión, e sobre el debería operarse para agravar a pena³⁹⁸, de maneira que o tipo cualificado debería centrarse nas características do obxecto material, a “magnitude”³⁹⁹ ou notoria “importancia”⁴⁰⁰ da “cantidade efectivamente branqueada”⁴⁰¹ e non na irrelevante natureza do delito previo⁴⁰², xa que o fundamento da agravación radicaría no maior caudal de bens ilícitos⁴⁰³ postos en circulación.

Neste sentido, resulta loable que exista un tipo atenuado no Perú cando non se branquee máis de cinco unidades impositivas tributarias, uns 5.448 euros en 2017, e un tipo agravado para o branqueo superior a cincocentas destas unidades (máis de medio millón de euros), aínda que sorprende a desproporción punitiva do tipo atenuado, cuxa pena privativa de liberdade supera no límite mínimo a dos tipos agravados españois, e asombra a desmesura dos tipos agravados peruanos que castigan con non menos de 25 anos de cárcere o branqueo cando os feitos previos sexan a minaría ilegal, o narcotráfico, o terrorismo, o secuestro, a extorsión ou a trata de persoas.

Desde o punto de vista técnico, tamén é inaceptable agravar as penas no branqueo pola orixe dos bens, tendo en conta que desposuiríamos de autonomía⁴⁰⁴ este tipo penal para atender o delito base⁴⁰⁵. A incriminación do branqueo quedaría privada de contido material independente⁴⁰⁶ e non pasaría de ser un reforzo do ben xurídico xa protexido mediante o delito de que derivan os capitais⁴⁰⁷. Igualmente, se o Código penal de 1995, segundo deixou escrito Núñez Paz, pretendía sancionar “especialmente”⁴⁰⁸ o branqueo de diñeiro “procedente do narcotráfico”⁴⁰⁹ –a diferenza do Texto punitivo estadounidense, que non contempla un tipo agravado para o branqueo do diñeiro da droga, aínda que a primeira directriz ou guía de sentenzas de 1987⁴¹⁰ reflicte que a pena máxima de 20 anos prevista no artigo 1956 se pode impor nos casos en que o narcotráfico é o delito antecedente⁴¹¹– e unha decepcionante aplicación xurisprudencial, a pesar da ampliación dos feitos previos, segue centrándose case exclusivamente no tráfico de drogas⁴¹², como demostran un estudo sobre 363 sentenzas ditadas entre 1995 e 2010, conforme o cal o narcotráfico integraba o delito previo do branqueo no 91 % dos casos (337)⁴¹³, e outra análise de 605 sentenzas publicadas entre 1997 e 2013, segundo o cal os delitos relativos a drogas representaban o feito antecedente do branqueo no 94,2% dos supostos⁴¹⁴ –persecución que non diminúe, pois as investigacións por narcotráfico debidas á comunicación de operacións sospeitosas polo SEPBLAC se incrementaron de 21 en 2010 a 22 en 2011 e a 48 en 2012⁴¹⁵–, ao que se engaden dous novos tipos cualificados, resulta que “o ámbito de aplicación”⁴¹⁶ ou “de operatividade do tipo básico se reduce”⁴¹⁷ “considerablemente a favor da agravación”⁴¹⁸, ampliada de forma notable⁴¹⁹, de xeito que o primeiro, convertido nun “tipo residual”⁴²⁰, case nunca se aplicaría⁴²¹, o cal transforma a regra en “excepción”⁴²² mediante unha estraña técnica de formulación normativa que articula como tipo básico de referencia un apenas empregado. Finalmente, o fundamento da cualificación non subxace no maior reproche, dado que non é máis culpable o que converte bens vinculados a delitos contra a Administración pública e o urbanismo que os que branquean capitais derivados doutros delitos⁴²³, nin na presión internacional, xa que ningún instrumento supraestatal obriga a agravar a pena do branqueo nestes casos⁴²⁴, e na actualidade tales cualificacións resultan moi pouco oportunas en plena diminución da corrupción urbanística debido á crise do sector inmobiliario⁴²⁵, porque, aínda que un informe estadounidense

sobre branqueo de diñeiro e delincuencia económica constate que no ano 2010 o 17% das 175 investigacións policiais españolas relativas ao branqueo estaban relacionadas coa corrupción⁴²⁶ e a pesar de que a extraordinaria dilación de “macroprocesos” como o caso Malaya –en que tamén destaca a “sorprendente”⁴²⁷ “atenuante analóxica de detención irregular”⁴²⁸–, iniciado o 13 de outubro de 2005 pero cuxa sentenza non se publicou ata o 4 de outubro de 2013⁴²⁹, e a súa notoriedade parezan indicar o contrario, a memoria presentada polo Fiscal Xeral do Estado en 2011 rexistra na Fiscalía Especial contra a Corrupción e a Criminalidade organizada un “descenso das investigacións sobre corrupción urbanística”⁴³⁰ e a memoria de 2012 resalta nesta fiscalía “a continuada diminución de dilixencias de investigación ou de procedementos relacionados coa corrupción urbanística”⁴³¹.

8 ADAPTACIÓN DO CASTIGO DO BRANQUEO, NON EXIXIBLE POLA NORMATIVA INTERNACIONAL, Á RESPONSABILIDADE CRIMINAL DAS PERSOAS XURÍDICAS

Igualmente, a reforma do 22 de xuño de 2010 incorpora o branqueo de diñeiro ao innovador modelo de responsabilidade criminal das persoas xurídicas⁴³² disposto no artigo 31 bis do Texto punitivo⁴³³, que require un delito doloso dunha persoa física en beneficio da persoa xurídica salvo no financiamento do terrorismo, onde cabe a imprudencia grave da persoa física⁴³⁴, pero, segundo pon de manifesto Silva Sánchez, fronte á pretendida “necesidade de cumprir con compromisos internacionais”⁴³⁵, este modelo de responsabilidade non resultaba obrigado, pois os convenios normalmente só exixen sancións “efectivas, proporcionadas e disuasorias” nas cales caben as administrativas, medidas de seguridade e outras consecuencias xurídicas distintas das penas en sentido estrito⁴³⁶; ademais, en virtude da reforma, coa empresa responderán os administradores ou directivos que non tivesen adoptado un programa de cumprimento eficaz⁴³⁷, xa que agora todos actúan “como garantes da non comisión de delitos de branqueo na súa organización, noutras palabras, como axentes de policía”⁴³⁸ e en caso de non cooperar pende sobre eles, como espada de Damocles, unha imputación por branqueo⁴³⁹, outra mostra máis de cooperación policial que posúe raizame estadounidense, como o castigo da tentativa que favorece a figura do axente provocador⁴⁴⁰, a cal, ademais, xa se atopa expresamente tipificada no artigo 1956 a, 3, A), que alude á actuación policial encuberta⁴⁴¹.

Así as cousas, a xestión do risco⁴⁴² ou avaliación e monitorización polo suxeito obrigado do perigo de branqueo respecto aos seus clientes, mediante programas de cumprimento⁴⁴³ ou *compliance programs*⁴⁴⁴, desempeña un importante papel na determinación da responsabilidade criminal das persoas xurídicas⁴⁴⁵, aínda que “non bastará”⁴⁴⁶ a mera existencia dun protocolo de boas prácticas “para atenuar ou excluír a responsabilidade dunha persoa xurídica ou evitar a de certos obrigados individuais”⁴⁴⁷, malia que a Lei orgánica 1/2015, do 30 de marzo, introduce un novo apartado cuarto no artigo 31 bis do Código penal que exime de responsabilidade criminal as persoas xurídicas que adopten e executen eficazmente un modelo de organización e xestión axeitado para a prevención criminal ou a redución significativa do risco de comisión do delito, pois na maioría dos casos o posterior branqueo demostrará a ineficacia do modelo, a súa inadecuación para previlo e que non se reduciu significativamente o perigo de comisión delituosa.

Mesmo nos Estados Unidos existe un tipo específico de branqueo no título 18 do Código penal, o artigo 1960⁴⁴⁸, que sanciona ata con 5 anos de prisión o que leve, controle, xestione, supervise, dirixa ou sexa propietario dun negocio de transmisión de fondos sen licenza⁴⁴⁹, delito

cuxas exixencias volitivas relaxou a Lei patriótica⁴⁵⁰, moitas empresas vinculadas á criminalidade organizada (RICO) dedícanse ao branqueo e os artigos 1961 a 1964 castigan cun máximo de 20 anos de prisión as persoas físicas ou xurídicas relacionadas con empresas que se estruturen de forma mafiosa ou que leven a cabo unha *racketeering activity*, a cal se define amplisimamente no apartado primeiro do artigo 1961⁴⁵¹.

Certamente, gran parte das operacións de branqueo teñen lugar mediante empresas, e numerosos suxeitos obrigados na normativa de prevención son persoas xurídicas⁴⁵², polo que mesmo se considerou “imperiosa a necesidade dunha regulación legal explícita” neste tema⁴⁵³. Efectivamente, o uso de empresas pantalla para o branqueo de diñeiro resulta frecuente, como pon de manifesto a Sentenza do Tribunal Supremo do 26 de xuño de 2012⁴⁵⁴, pero ata agora chegara coas consecuencias accesorias e a doutrina do levantamento do veo das sociedades, que proscribe a prevalencia da personalidade xurídica creada se se comete fraude de lei ou son prexudicados terceiros, conforme recorda a Sentenza do Tribunal Supremo do 5 de decembro de 2012, que confirmou a afectación de 14 sociedades –entre elas catro de Delaware que participaban en tres de responsabilidade limitada, un par de sociedades xibaltareñas e outras dúas domiciliadas no Reino Unido– dun avogado, cuxo patrimonio se confundía de xeito evidente e inxustificado cos bens das sociedades, ao pagamento de custas, multas e responsabilidades civís derivadas dos seus delitos de branqueo e contra a Facenda Pública⁴⁵⁵, responsabilidade civil sobre a que, desde logo, non existía ningún problema en que correspondese a persoas xurídicas, segundo se constata na Sentenza do Tribunal Supremo do 9 de abril de 2012, que estima o recurso de casación interposto pola acusación particular para declarar responsables civís subsidiarios a Caixa e Fibanc-Mediolanum debido ao incumprimento da normativa de prevención, que facilitou indubidablemente a comisión delituosa, a cal se tería dificultado de modo extraordinario coa obrigada denuncia ás autoridades administrativas, xa que “os indicios que revelaban a sospeita sobre a licitude das operacións eran evidentes, pola súa elevadísima contía, ausencia de constatación da orixe real dos fondos, intervención dun cidadán estranxeiro, mecánica da súa execución cunha clara tendencia cara á rápida conversión en efectivo, etc.”⁴⁵⁶.

Así mesmo, denunciéi⁴⁵⁷ que á incorporación da “complexa e desordenada”⁴⁵⁸ regulación sobre a responsabilidade criminal das persoas xurídicas non a tivese acompañado a imprescindible reforma procesual dunhas normas inadaptadas ao novo modelo de incriminación⁴⁵⁹. O lexislador nin sequera aludiu “á necesidade dunha coetánea reforma da Lei de axuizamento criminal”⁴⁶⁰ que establecese o status procesual das persoas xurídicas, que materializase para elas a presunción de inocencia, o dereito a non declarar contra si mesmas e as demais garantías procesuais, modificación sen a que “resulta sumamente dubidoso que o novo modelo poida cumprir os seus pretendidos obxectivos”⁴⁶¹, pois non tomar en consideración as características específicas da actividade empresarial aboca a unha “ineficacia preventiva”⁴⁶². Precisamente por iso o Fiscal Xeral do Estado durante o último goberno socialista cualificara de “imperiosa”⁴⁶³ a necesidade de reformar o proceso penal para esclarecer as múltiples dúbidas sobre o xeito de sentar no banco unha sociedade⁴⁶⁴. Neste sentido, a *Lei 37/2011, do 10 de outubro, de medidas de axilización procesual*⁴⁶⁵ algo mellora a situación ao consagrar certo status procesual das persoas xurídicas en dous novos artigos da Lei de axuizamento criminal, xa que un aplica a toma de declaración ao representante designado pola persoa xurídica “os dereitos a gardar silencio, a non declarar contra si mesmo e a non confesarse culpable”⁴⁶⁶ e, igualmente, o outro afirma, cunha redacción practicamente idéntica, que o representante poderá declarar en nome da persoa xurídica “sen

prexuízo do dereito a gardar silencio, a non declarar contra si mesmo e a non confesarse culpable, así como exercer o dereito á última palabra ao rematar o acto do xuízo⁴⁶⁷.

9 MANIFESTA INCONSTITUCIONALIDADE DA AMNISTÍA FISCAL E BRANQUEO DE DIÑEIRO

En penúltimo lugar, o *Real decreto lei 12/2012, do 30 de marzo, polo que se introducen diversas medidas tributarias e administrativas dirixidas á redución do déficit público*⁴⁶⁸, ofrece tanto unha “impunidade a baixo custo pola defraudación cometida”⁴⁶⁹, como “unha forma de branquear o diñeiro”⁴⁷⁰, admite unha “declaración tributaria especial”⁴⁷¹, así denominada no apartado I da exposición de motivos e na disposición adicional 1.ª, tamén chamada por algúns “amnistía fiscal”, na medida en que, “á exoneración de sancións, intereses e recargas tributarias, se une a exoneración de responsabilidade penal”⁴⁷², termos evitados desde instancias gubernativas⁴⁷³ para salvar as dúbidas de constitucionalidade, aínda que non resulta tan evidente que o artigo 62 i) da Constitución prohiba todas as amnistías, senón só os indultos xerais⁴⁷⁴. Discútese sobre a natureza xurídica desta exención de responsabilidade criminal, pois hai quen opina que se trata dunha causa específica de anulación da pena⁴⁷⁵ ou a mesma escusa absolutoria recollida no artigo 305.4 do Código penal⁴⁷⁶ e outros pensan que nos achamos ante unha causa distinta de exención da responsabilidade criminal, unha supresión da punibilidade ou regularización tributaria diferente⁴⁷⁷, pero, en calquera caso, a inconstitucionalidade da amnistía fiscal española de 2012 resultaba manifesta, como denunciei nun artigo publicado ese mesmo ano⁴⁷⁸.

Así o acaba de recoñecer, recentemente, o noso Tribunal Constitucional, na súa Sentenza do 8 de xuño de 2017, que declarou a inconstitucionalidade da amnistía fiscal levada a cabo por un mero real decreto lei por vulnerar o artigo 86.1 da Constitución ao afectar “á esencia do deber de contribuír ao sostemento dos gastos públicos que enuncia o artigo 31.1 CE, alterando substancialmente o modo de repartición da carga tributaria que debe levantar a xeneralidade dos contribuíntes no noso sistema tributario segundo os criterios de capacidade económica, igualdade e progresividade”.

Por outra parte, o Real decreto lei 12/2012⁴⁷⁹ xerou inseguridade xurídica⁴⁸⁰ e gran preocupación entre os asesores tributarios, que temeron ser sancionados polo simple feito de aconsellar sobre o funcionamento da amnistía os que tivesen cometido un delito fiscal, pois, ao non afectar o real decreto lei ao delito de branqueo, o defraudador de máis de 120.000 euros que regularizase a súa situación, mesmo se a orixe dos seus bens procede de actividades legais, podería ser procesado por branqueo⁴⁸¹. Ata se ía asentando en determinadas fiscalías de audiencias provinciais o criterio de que as cotas defraudadas que se pretenden regularizar poderían servir de base para un delito de branqueo, xa que o artigo 305.4 do Código penal nada dicía sobre a exención de responsabilidades por tal delito cando os bens declarados teñan procedencia ilícita⁴⁸², e neste sentido reclamárase unha modificación do mencionado precepto sobre a regularización tributaria para evitar que a autodenuncia implique unha condena por branqueo⁴⁸³. En tal liña, o Goberno promoveu unha reforma do Código penal para que non fosen procesados por branqueo os delinquentes fiscais que tivesen regularizado a súa situación⁴⁸⁴, pero non o diñeiro obtido con actividades ilegais como o narcotráfico⁴⁸⁵, que se aprobou o 27 de decembro de 2012⁴⁸⁶.

O resultado final desta reforma é moi discutible e pon de manifesto as “dificultades”⁴⁸⁷, “dúbidas”⁴⁸⁸ ou problemas que formula a “viva polémica”⁴⁸⁹ ou o “debate”⁴⁹⁰ do delito fiscal como feito previo do branqueo de diñeiro⁴⁹¹, infraccións entre as que estarían interesados en concertar un

“matrimonio de conveniencia”⁴⁹² a fiscalía e a Axencia Tributaria, segundo se denunciou. De feito, a defraudación tributaria ocupa o primeiro lugar, con diferenza, das infraccións previas ao branqueo nas comunicacións de operacións sospeitosas e continúan incrementándose nos últimos anos tanto as comunicacións analizadas por fraude (405 en 2011 e 474 en 2012) e contrabando (449 en 2011 e 458 en 2012) como a remisión de informes polo SEPBLAC á Axencia Estatal de Administración Tributaria (471 en 2011 e 590 en 2012) e ao Departamento de Alfándegas (246 en 2011 e 288 en 2012)⁴⁹³. Desde logo, a relación entre delito fiscal e branqueo remóntase xa á definición fenomenolóxica de *money laundering* que figuraba no informe de 1984 elaborado pola estadounidense Comisión Presidencial sobre Criminalidade Organizada⁴⁹⁴, aínda que segue sendo inxenuo pretender aplicar os amplos deberes de colaboración e controis administrativos do baixo sistema impositivo americano aos parámetros europeos de elevada tributación⁴⁹⁵, especialmente tendo en conta que a prevención se articula sobre axentes⁴⁹⁶ en que concorre un “grave conflito de intereses”⁴⁹⁷. En todo caso, sobre a idoneidade da cota defraudada superior a 120.000 euros para ser obxecto material do delito de branqueo en España, a Sentenza do Tribunal Supremo do 5 de decembro de 2012 pronúnciase afirmativamente, porque “é o ben derivado do delito”⁴⁹⁸, pero require que “se poida identificar razoablemente a parte dos bens do patrimonio do defraudador que constitúen a cota tributaria”⁴⁹⁹.

Tamén nos Estados Unidos o delito fiscal pode ser feito previo do branqueo non só en xeral, respecto ás dez modalidades recollidas no artigo 1956 do Código penal, o tipo sobre gasto de diñeiro do artigo 1957 ou a norma de viaxes do artigo 1952 no marco dun negocio continuado, senón que ata existe un tipo específico de branqueo coa finalidade de evasión fiscal no artigo 1956 a, 1, A, ii)⁵⁰⁰. Mesmo, no caso de 2006 os Estados Unidos contra Santos, sobre unha lotaría ilegal⁵⁰¹, que motivou en 2009 a reforma do artigo 1956⁵⁰², inclúense no obxecto material do delito susceptible de branqueo as ganancias criminais brutas⁵⁰³, co que evidentemente resultan comprendidos os bens de orixe lícita retidos mediante a comisión do feito previo, como acontece cos impostos non-pagados no delito fiscal, segundo viña recoñecendo a xurisprudencia antiga, caso os Estados Unidos contra Levine de 1992, e máis recente anterior á reforma, caso os Estados Unidos contra Yusuf de 2008⁵⁰⁴.

10 BRANQUEO CON FINALIDADE TERRORISTA DA LEI ORGÁNICA 2/2015

Por último, a Lei orgánica 2/2015, tamén do 30 de marzo, introduce unha nova modalidade de branqueo, no artigo 576 do Código penal, con finalidade terrorista, a cal desnaturaliza o ben xurídico protexido coa tipificación do branqueo de diñeiro, porque non se require que os bens empregados para o terrorismo sexan de orixe ilícita⁵⁰⁵.

11 BIBLIOGRAFÍA

- Auten, M.R. 2013. «Money spending or money laundering: the fine line between legal and illegal financial transactions», *Pace Law Review*, 33 (3).
- Abel Souto, M. 2001. *Normativa internacional sobre el blanqueo de dinero y su recepción en el Ordenamiento penal español*. Tese de doutoramento. Universidade de Santiago de Compostela. www.cervantesvirtual.com.
- Abel Souto, M. 2002. *El blanqueo de dinero en la normativa internacional: especial referencia a los aspectos penales*. Santiago de Compostela: Servizo de Publicacións e Intercambio Científico, Universidade de Santiago de Compostela.
- Abel Souto, M. 2005a. «Década y media de vertiginosa política criminal en la normativa penal española contra el blanqueo. Análisis de los tipos penales contra el blanqueo desde su incorporación al Texto punitivo español en 1988 hasta la última reforma de 2003», *La Ley Penal. Revista de Derecho Penal, Procesal y Penitenciario*, 20.

- Abel Souto, M. 2005b. *El delito de blanqueo en el Código penal español*. Barcelona: Bosch.
- Abel Souto, M. 2009. «Conductas típicas de blanqueo en el Ordenamiento penal español», en M. Abel Souto e N. Sánchez Stewart (coords.), *I congreso de prevención y represión del blanqueo de dinero*. Valencia: Tirant lo Blanch.
- Abel Souto, M. 2011a. «La expansión penal del blanqueo de dinero operada por la Ley orgánica 5/2010, de 22 de junio», *La Ley Penal. Revista de Derecho Penal, Procesal y Penitenciario*, 79.
- Abel Souto, M. 2011b. «La reforma penal, de 22 de junio de 2010, en materia de blanqueo de dinero», M. Abel Souto e N. Sánchez Stewart (coords.), *II congreso sobre prevención y represión del blanqueo de dinero*. Valencia: Tirant lo Blanch.
- Abel Souto, M. 2012. «Blanqueo, innovaciones tecnológicas, amnistía fiscal de 2012 y reforma penal», *Revista Electrónica de Ciencia Penal y Criminología*, 14-14.
- Abel Souto, M. 2013a. «La reforma penal española de 2010 sobre el blanqueo, las nuevas técnicas de comisión delictiva y el uso de las telecomunicaciones para el blanqueo», en M. Abel Souto e N. Sánchez Stewart (coords.), *III congreso sobre prevención y represión del blanqueo de dinero*. Valencia: Tirant lo Blanch.
- Abel Souto, M. 2013b. «Money laundering, new technologies, FATF and Spanish penal reform», *Journal of Money Laundering Control*, 16 (3).
- Abel Souto, M. 2013c. «Anti-corruption strategy in the global era and money laundering», *Fifth Session of the International Forum on Crime and Criminal Law in the Global Era*. Beijing.
- Abel Souto, M. 2013d. «Volumen mundial del blanqueo de dinero, evolución del delito en España y jurisprudencia reciente sobre las últimas modificaciones del Código penal», *Revista General de Derecho Penal*, 20. www.iustel.com.
- Abel Souto, M. 2014a. «Drugs criminal policies in the global era and money laundering», *Sixth session of the international forum on crime and criminal law in the global era*. Beijing.
- Abel Souto, M. 2014b. «Política criminal sobre drogas en la era global y blanqueo de dinero», *Revista Cuatrimestral Europea sobre Prevención y Represión del Blanqueo de Dinero*, 2/3.
- Abel Souto, M. 2016a. «The expansion of the punishment for money laundering», *18th World Congress of Criminology*. Nueva Delhi.
- Abel Souto, M. 2016b. *La expansión penal del blanqueo de dinero*. México: Centro Mejicano de Estudios en lo Penal Tributario.
- Abel Souto, M. 2016c. «Expanding the crime of money laundering and countermeasures against global terrorism», relatorio en *The eighth session of the international forum on crime and criminal law in the global era*. Beijing, 29 a 31 de outubro de 2016. Publicado en *Lex Russica*, 12 (121).
- Aliaga Méndez, J.A. 2010. *Normativa comentada de prevención del blanqueo de capitales. Adaptada a la Ley 10/2010*. Madrid: Wolters Kluwer.
- Álvarez Pastor, D., e Eguidazu Palacios, F. 1998. *La prevención del blanqueo de capitales*. Pamplona: Aranzadi.
- Álvarez Pastor, D., e Eguidazu Palacios, F. 2007. *Manual de prevención del blanqueo de capitales*. Madrid/Barcelona: Marcial Pons.
- Ambos, K., 2002. «Annahme «bemakelten» Verteidigerhonorars als Geldwäsche? Einschränkungsversuche in Lichte des Völker- und ausländischen Rechts», *Juristen Zeitung*, 2.
- Ambos, K. 2008. *Internationales Strafrecht. Strafanwendungsrecht. Völkerstrafrecht. Europäische Strafrecht*, 2. München: Auflage, Beck.
- American College of Trust and Estate Counsel. 2011. «Voluntary good practices guidance for lawyers to detect and combat money laundering and terrorist financing», *ACTEC Law Journal*, 37.
- Anderson, M. 2013. «International money laundering: the need for ICC investigative and adjudicative jurisdiction», *Virginia Journal of International Law*, 53 (3).
- Andocilla, V. 2014. *El delito de lavado de activos en la legislación ecuatoriana. (Comentarios al artículo 317 COIP)*. Lima: Centro de Derecho Penal Económico y de la Empresa de Lima.
- Andrade Otero, M. 2012. «Blanqueo de capitales y secreto profesional: ¿conciliación posible?», en C. Carretero González e F. de Montalvo Jääskeläinen (dirs.), *Retos de la abogacía ante la sociedad global*. Cizur Menor: Civitas/Thomson Reuters/ Aranzadi.
- Aparicio Díaz, L. 2014. «Notas sobre el nuevo reglamento de la Ley de prevención de blanqueo de capitales y de la financiación del terrorismo», *Diario La Ley*, 8337.
- Aránguez Sánchez, C. 2000. *El delito de blanqueo de capitales*. Madrid/Barcelona: Marcial Pons.
- Arias Merlano, J.C. 2014. *El bien jurídico protegido por el delito de blanqueo de dinero. (El caso colombiano 1982-2002)*. Tese de doutoramento. Universidad de Alcalá de Henares.
- Arias Rodríguez, J. M. 2012. «Algunas reflexiones sobre la política anticorrupción de la Unión Europea», *Diario La Ley*, 7989.

- Arroyo Zapatero, L., e Nieto Martín, A. (dirs.) 2013. *El Derecho penal económico en la era compliance*. Valencia: Tirant lo Blanch.
- Arzt, G. 1993. «Geldwäsche und rechtsstaatlicher Verfall», *Juristen Zeitung*.
- Arzt, G.; Weber, U.; Heinrich, B., e Hilgendorf, E. 2014. *Strafrecht, Besonderer Teil: Lehrbuch*, 3. Bielefeld: Auflage, Gieseking.
- Bacigalupo Zapater, E. 2012. *Sobre el concurso de delito fiscal y blanqueo de dinero*. Cizur Menor: Civitas/Thomson Reuters/Aranzadi.
- Bacigalupo Zapater, E. 2013. «La reforma del delito fiscal por la LO 7/2007 (sic)», *Diario La Ley*, 8076.
- Bajo Fernández, M., e Bacigalupo Saggese, S. (eds.). 2009. *Política criminal y blanqueo de capitales*. Madrid/Barcelona/Buenos Aires: Marcial Pons.
- Barton, S. 1993. «Sozial übliche Geschäftstätigkeit und Geldwäsche (§261 StGB)», *Strafverteidiger*, 3.
- Bennet, C.M., e Turner, C.D. (eds.) 2013. *Money laundering. An analysis for federal law*. New York: Novinka.
- Berdugo Gómez de la Torre, I., e Fabián Caparrós, E.A. 2010. «La “emancipación” del delito de blanqueo de capitales en el Derecho penal español», *Diario La Ley*, 7535.
- Berenguer, E. 2013. «Delimitación entre encubrimiento, receptación y blanqueo respecto a las modalidades de posesión y uso incorporadas en el artículo 301 por la L.O. 5/2010», en M. Abel Souto e N. Sánchez Stewart (coords.), *III congreso sobre prevención y represión del blanqueo de dinero*. Valencia: Tirant lo Blanch.
- Bermejo, M.G., e Agustina Sanllehí, J.R. 2012. «El delito de blanqueo de capitales», en J.-M. Silva Sánchez (dir.), *El nuevo Código penal. Comentarios a la reforma*. Madrid: La Ley.
- Binet-Grosclaude, A., e Tricot, J. 2013. «La lutte contre le blanchiment en France», baixo a supervisión de G. Giudicelli-Delage, en M.L. Cesoni (dir.), *La lutte contre le blanchiment en droit belge, suisse, français, italien et international. Incrimination et confiscation, prévention, entraide judiciaire*. Bruxelles: Bruylant.
- Birindelli, G.; Ferretti, P., e Torre, M.L. 2014. «Anti-money laundering in italian Banks», *British Journal of Economics, Management & Trade*, 4 (6).
- Blanco Cordero, I. 1997. «Negocios socialmente adecuados y delito de blanqueo de capitales», *Anuario de Derecho Penal y Ciencias Penales*, tomo L, fascículo único.
- Blanco Cordero, I. 2010. «La reforma de los delitos de corrupción mediante la Ley orgánica 5/2010: nuevos delitos y aumento de penas», *Diario La Ley*, 7534.
- Blanco Cordero, I. 2005. «Cobro de honorarios de origen delictivo y responsabilidad penal del abogado por el delito de blanqueo de capitales. La situación en Alemania tras la sentencia del Tribunal constitucional alemán de 30 de marzo de 2004 (BVerfG, Urteil v. 30.3.2004)», *Revista General de Derecho Penal*, 3. (Así como en *Anuario de la Facultad de Derecho de Ourense*, 2005).
- Blanco Cordero, I. 2009. «Eficacia del sistema de prevención del blanqueo de capitales. Estudio del cumplimiento normativo (compliance) desde una perspectiva criminológica», *Eguzkilore*, 23.
- Blanco Cordero, I. 2011. «El delito fiscal como actividad delictiva previa del blanqueo de capitales», *Revista Electrónica de Ciencia Penal y Criminología*, 13-01.
- Blanco Cordero, I. 2012. *El delito de blanqueo de capitales*, 3.ª ed. Cizur Menor: Aranzadi.
- BOCG, 2010. *Congreso de los diputados, IX legislatura, serie A: proyectos de Ley*, 18 de marzo de 2010, 52-9.
- Boix Reig, J. 2014. «Delito fiscal vs. blanqueo de capitales», en F.A. García Prats (dir.), *Intercambio de información, blanqueo de capitales y lucha contra el fraude fiscal*. Madrid: Instituto de Estudios Fiscales.
- Bottke, W. 1995. «Teleologie und Effektivität der Normen gegen Geldwäsche», Teil 1, *Wistra*, 3.
- Bottke, W. 1998. «Mercado, criminalidad organizada y blanqueo de dinero en Alemania», *Revista Penal*, 2. (Traducido ao castelán por Soledad Arroyo Alfonso e Teresa Aguado Correa)
- Bricchetti, R. 2014. «Riciclaggio e auto-riciclaggio», *Rivista Italiana di Diritto e Procedura Penale*, 2.
- Bryans, D. 2014. «Bitcoin and money laundering: mining for and effective solution», *Indiana Law Journal*, 89 (1).
- Bucy, P. 1992. *White collar crime. Cases and materials*. St. Paul: West Publishing CO.
- Buisman, S. 2011. «The influence of the european legislator on the national criminal law of member states: it is all in the combination chosen», *Utrecht Law Review*, 7 (2).
- Carazo Johanning, A.T. 2014. «Algunas reflexiones sobre la política de drogas de Costa Rica: debate actual», en C. Vidales Rodríguez (coord.), *Tráfico de drogas y delincuencia conexa*. Valencia: Tirant lo Blanch.
- Cardona Torres, J. 2010. *Derecho penal. Parte especial. Adaptado a la reforma de la Ley orgánica 5/2010, de 22 de junio*. Barcelona: Bosch.

- Caro Coria, D. C. 2015. «Lavado de activos provenientes del delito tributario», en K. Ambos, D. C. Caro Coria e E. Malarino (coords.), *Lavado de activos y compliance. Perspectiva internacional y derecho comparado*. Lima: Jurista Editores.
- Caro Coria, D. C. 2016. «Régimen legal del lavado de activos (I): El tipo básico del lavado de activos», en D. C. Caro Coria, L. M. Reyna Alfaro e J. Reátegui Sánchez, *Derecho penal económico, tomo II*. Lima: Jurista Editores.
- Carpenter, K. N. 1993. «Money laundering», *American Criminal Law Review*. Spring.
- Carpio Delgado, J. del. 2011. «Principales aspectos de la reforma del delito de blanqueo. Especial referencia a la reforma del art. 301.1 del Código penal», *Revista Penal*, 28.
- Cassani, U., e Pavlidis, G. 2013. «La lutte contre le blanchiment en Suisse», en M. L. Cesoni (dir.), *La lutte contre le blanchiment en droit belge, suisse, français, italien et international. Incrimination et confiscation, prévention, entraide judiciaire*. Bruxelles: Bruylant.
- Cassella, S. D. 2004. «The forfeiture of property involved in money laundering offenses», *Buffalo Criminal Law Review*, 7 (2).
- Castro Moreno, A. 2009. «Reflexiones críticas sobre las nuevas conductas de posesión y utilización en el delito de blanqueo de capitales en la reforma del Anteproyecto de 2008», *Diario La Ley*, 7277.
- Castro Moreno, A. 2013. «Consideraciones críticas sobre la aplicación e interpretación del tipo subjetivo de los delitos de blanqueo de capitales», en F. J. Álvarez García, M. A. Cobos Gómez De Linares, P. Gómez Pavón, A. Manjón-Cabeza Olmeda e A. Martínez Guerra (coords.), *Libro homenaje al Profesor Luis Rodríguez Ramos*. Valencia: Tirant lo Blanch.
- Cebulla, M. 1999. «Gegenstand der Geldwäsche», *Wistra*, 8.
- Cesoni, M. L. (dir.) 2013. *La lutte contre le blanchiment en droit belge, suisse, français, italien et international. Incrimination et confiscation, prévention, entraide judiciaire*. Bruxelles: Bruylant.
- Cesoni, M. L., e Vandermeersch, D. 2013. «La lutte contre la blanchiment en Belgique», en M. L. Cesoni (dir.), *La lutte contre le blanchiment en droit belge, suisse, français, italien et international. Incrimination et confiscation, prévention, entraide judiciaire*. Bruxelles: Bruylant.
- Cevallos y Torres, J. F. 2014. *Blanqueo de capitales y principio de lesividad*. Salamanca: Ratio Legis.
- Chambers, C. 2012. «Can you ever regulate the virtual world against economic crime?», *Journal of International Commercial Law and Technology*, 7 (4).
- Choclán Montalvo, J. A. 2008. «Blanqueo de capitales y retribución del abogado. El pago de honorarios con cargo al patrimonio presuntamente criminal», *La Ley Penal. Revista de Derecho Penal, Procesal y Penitenciario*, 53.
- Cicchini, D. H. 2010. «From urbanization to globalization: using the federal money laundering and civil asset forfeiture statutes in the twenty-first century drug war», *Rutgers Law Journal*, 41.
- Coca Vila, I. 2013. «El abogado frente al blanqueo de capitales ¿Entre Escila y Caribdis? Comentario a la sentencia del Tribunal Europeo de Derechos Humanos de 6 de diciembre de 2012 (TEDH 12323/11). Caso *Michaud contra Francia*», *Indret. Revista para el análisis del Derecho*, 4. www.indret.com.
- Comisión de Prevención del Blanqueo de Capitales e Infracciones Monetarias. 2013. *Memoria de información estadística 2010-2012*. http://www.mineco.gob.es/stfls/mineco/prensa/ficheros/noticias/2013/131208_ESTADISTICAS_2010_2012prensa.pdf, también en [tesoro.es/sp/expcam/novedades_blanqueo.asp](http://www.tesoro.es/sp/expcam/novedades_blanqueo.asp). (05-2017).
- Conde-Pumpido Tourón, C. 2011. *Memoria elevada al gobierno de S.M. presentada al inicio del año judicial por el Fiscal General del Estado Excmo. Sr. D. Cándido Conde-Pumpido Tourón*, vol. I. Madrid: Centro de Estudios Jurídicos, Ministerio de Justicia.
- Conde-Pumpido Ferreiro, C., e Sánchez-Junco Mans, J. 2012. «Artículo 31 bis», en C. Conde-Pumpido Ferreiro (dir.), *Código penal comentado, 3.ª ed., con concordancias y jurisprudencia. Actualizado a la LO 5/2010 de 23 de junio de 2010*, tomo I. Barcelona: Bosch.
- Corcoy Bidasolo, M. 2012. «Crisis de las garantías constitucionales a partir de las reformas penales y de su interpretación por los tribunales», en S. Mir Puig e M. Corcoy Bidasolo (dirs.), *Constitución y sistema penal*. Madrid/Barcelona/Buenos Aires/São Paulo: Marcial Pons.
- Cuesta Arzamendi, J. L. 2013. «La corrupción ante el Derecho y la Justicia», *Diario La Ley*, 8153.
- Delston, R. S., e Walls, S. C. 2012. «Strengthening our security: a new international standard on trade-based money laundering is needed now», *Case Western Reserve Journal of International Law*, 44 (3).
- Díaz-Maroto y Villarejo, J. 2009. «Recepción de las propuestas del GAFI y de las Directivas europeas sobre el blanqueo de capitales en el Derecho español», en M. Bajo Fernández e S. Bacigalupo Saggese (eds.), *Política criminal y blanqueo de capitales*. Madrid/Barcelona/Buenos Aires: Marcial Pons.
- Díaz-Maroto y Villarejo, J. 2010a. «Delitos relativos a productos o sustancias destinadas al consumo: fraudes alimentarios», en F. Molina Fernández (coord.), *Memento práctico Francis Lefebvre, Penal 2011*. Madrid: Ediciones Francis Lefebvre.

- Díaz-Maroto y Villarejo, J. 2010b. «La normativa española sobre el blanqueo de capitales. El GAFI y las Directivas europeas», en M. da Costa Andrade, M.J. Antunes e S. Aires de Sousa, *Estudos em Homenagem ao prof. doutor Jorge de Figueiredo Dias*, vol. III. Coimbra: Coimbra Editora.
- Díaz-Maroto y Villarejo, J. 2011. *Estudios sobre las reformas del Código penal. (Operadas por las LO 5/2010, de 22 de junio, y 3/2011, de 28 de enero)*. Cizur Menor: Civitas/Thomson Reuters/Aranzadi.
- Díaz y García Conlledo, M. 2002. «Blanqueo de bienes», en D.-M. Luzón Peña (dir.), *Enciclopedia penal básica*. Granada: Comares.
- Díaz y García Conlledo, M. 2013. «El castigo del autoblanqueo en la reforma penal de 2010. La autoría y la participación en el delito de blanqueo de capitales», en M. Abel Souto e N. Sánchez Stewart (coords.), *III congreso sobre prevención y represión del blanqueo de dinero*. Valencia: Tirant lo Blanch.
- Dickinson, L.A. 2014. «Revisiting the “merger problema” in money laundering prosecutions post-Santos and the Fraud Enforcement and Recovery Act of 2009», *Notre Dame Journal of Law*, 28.
- Diego Díaz-Santos, M. R., Matellanes Rodríguez, N. P. e Fabián Caparrós, E. A. (compiladores) 2009. *XXI Congreso universitario de alumnos de Derecho penal*. Salamanca: Ratio legis.
- Díez Ripollés, J. L. 1994. «El blanqueo de capitales procedentes del tráfico de drogas. La recepción de la legislación internacional en el Ordenamiento penal español», *Actualidad Penal*, 32.
- Díez Ripollés, J. L. 2013. *Política criminal y Derecho penal –Estudios–*, 2.ª ed. Valencia: Tirant lo Blanch.
- Doyle, C. 2013. «Money laundering: an overview of 18 U.S.C. 1956 and related federal criminal law», en C.M. Bennet e C. D. Turner (eds.), *Money laundering. An analysis for federal law*. New York: Novinka.
- Dumitrache, A.-A.; Boroi, A.; Pusca, F.; Pocora, M., e Chirila, A. D. 2011. «Recent technological tendencies of money laundering», *Annals of DAAAM*, 22 (1).
- Edge, K. R. 2013. «Bank on it: money laundering. It's a dirty business», *Tennessee Bar Journal*, 49.
- Ene, C.-M., Uzl u, M.-C. e Cristea, D.-G. 2012. «The economic impact of financial abuse, financial crime and money laundering», *Hyperion International Journal of Econophysics & New Economy*, 5 (1).
- Espinosa Infante, J. M. 2012. *La prevención del blanqueo de capitales en el ámbito notarial*. Madrid: Dykinson.
- Evans-Pughe, C.; Novikov, A., e Vitalini, V. 2014. «To bit or not to bit», *Engineering & Technology*, 9 (4).
- Fabián Caparrós, E. A. 1998. *El delito de blanqueo de capitales*. Madrid: Colex.
- Fabián Caparrós, E. A. 2011. «Consideraciones dogmáticas y político-criminales sobre el blanqueo imprudente de capitales», *Revista General de Derecho Penal*, 16. www.iustel.com.
- Faraldo Cabana, P. 1998. «Aspectos básicos del delito de blanqueo de bienes en el Código penal de 1995», *Estudios Penales y Criminológicos*, XXI.
- Faraldo Cabana, P. 2006. «Los autores del delito de blanqueo de bienes en el Código penal español de 1995. Especial alusión a los proveedores de bienes y/o servicios: el caso de los abogados y asesores fiscales», *Anuario de Derecho Penal y Ciencias Penales*, tomo LIX.
- Faraldo Cabana, P. 2012. «El blanqueo de capitales tras la reforma de 2010», *Revista de Inteligencia*, 0, 1.º trimestre.
- Faraldo Cabana, P. 2014a. «La prevención del blanqueo de capitales y de la financiación del terrorismo: ¿un tratamiento similar para dos fenómenos distintos?», en J. Neves Cruz, C. Cardoso, A. Lamas Leite e R. Faria (coords.), *Infrações económicas e financeiras*. Coimbra: Coimbra Editora.
- Faraldo Cabana, P. 2014b. «Antes y después de la tipificación expresa del autoblanqueo de capitales», *Estudios Penales y Criminológicos*, XXXIV.
- Feijoo Sánchez, B. 2011. «La responsabilidad penal de las personas jurídicas», en J. Díaz-Maroto y Villarejo, *Estudios sobre las reformas del Código penal. (Operadas por las LO 5/2010, de 22 de junio, y 3/2011, de 28 de enero)*. Cizur Menor: Civitas/Thomson Reuters/Aranzadi.
- Fernández, L., e Heinrich, B. 2014. «Die Strafbarkeit des Strafverteidigers wegen Geldwäsche durch Annahme des Honorars nach südafrikanischem und deutschem Recht», *Zeitschrift für die Gesamte Strafrechtswissenschaft*, 126 (2).
- Fernández Hernández, A. 2015. «Supresión de las faltas y creación de delitos leves», en J.L. González Cussac (dir.), *Comentarios a la reforma del Código penal de 2015*, 2.ª ed. Valencia: Tirant lo Blanch.
- Fernández Steinko, A. 2012. «Financial channels of money laundering in Spain», *The British Journal of Criminology. An International Review of Crime And Society*, 52 (5).
- Fernández Steinko, A. 2013. «Blanqueo, narcotráfico y desregulación financiera», en A. Fernández Steinko (ed.), *Delincuencia, finanzas y globalización*. Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas.

- Fernández Teruelo, J.G. 2010. «Blanqueo de capitales», en I. Ortiz De Urbina Gimeno (coord.), *Memento experto Francis Lefebvre. Reforma penal. Ley orgánica 5/2010*. Madrid: Ediciones Francis Lefebvre.
- Fernández Teruelo, J.G. 2011. «El nuevo modelo de reacción penal frente al blanqueo de capitales. Los nuevos tipos de blanqueo, la ampliación del comiso y la integración del blanqueo en el modelo de responsabilidad penal de las empresas», *Diario La Ley*, 7657.
- Fernández Teruelo, J.G. (dir.). 2013a. *Estudios penales en homenaje al Profesor Rodrigo Fabio Suárez Montes*. Oviedo: Constitutio Criminalis Carolina.
- Fernández Teruelo, J.G. 2013b. *Instituciones de Derecho penal económico y de la empresa*. Valladolid: Lex Nova.
- Ferré Olivé, J.C. 2002. «Corrupción, crimen organizado y «blanqueo» de capitales en el mercado financiero», J.C. Ferré Olivé (ed.), *Blanqueo de dinero y corrupción en el sistema bancario. Delitos financieros, fraude y corrupción en Europa*, vol. II. Salamanca: Ediciones de la Universidad de Salamanca.
- Ferré Olivé, J.C. 2013. «El nuevo tipo agravado de blanqueo cuando los bienes tengan su origen en delitos relativos a la corrupción», en M. Abel Souto e N. Sánchez Stewart (coords.), *III congreso sobre prevención y represión del blanqueo de dinero*. Valencia: Tirant lo Blanch.
- Ferré Olivé, J.C. 2014. «Una nueva trilogía en Derecho penal tributario: fraude, regularización y blanqueo de capitales», *Revista de Contabilidad y Tributación, Centro de Estudios Financieros*, 372.
- Ferro Veiga, J.M. 2012. *Propiedad inmobiliaria. Blanqueo de capital y crimen organizado*. Alicante: Editorial Club Universitario.
- Fijnaut, C. 2013. «The european parliament and organised crime: the impeding failure of the Alfano committee», *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice*, 21 (10).
- Financial Action Task Force (FATF), 2011. *Laundering the proceeds of corruption*. <http://www.fatf-gafi.org>. (05-2017).
- Financial Action Task Force (FATF). 2012a. *Corruption. A reference guide and information note on the use of the FATF recommendations to support the fight against corruption*. <http://www.fatf-gafi.org>. (05-2017).
- Financial Action Task Force (FATF), 2012b: *Specific risk factors in laundering the proceeds of corruption. Asistance to reporting institutions*. <http://www.fatf-gafi.org>. (05-2017).
- Financial Action Task Force (FATF). 2013. *Politically exposed persons (recommendations 12 and 22)*. <http://www.fatf-gafi.org>. (05-2017).
- Flick, G.M. 1990. «La repressione del riciclaggio ed il controllo della intermediazione finanziaria. Problemi attuali e prospettive», *Rivista Italiana di Diritto e Procedura Penale*, 4.
- Flick, G.M. 1992. «Le risposte nazionali al riciclaggio di capitali. La situazione in Italia», *Rivista Italiana di Diritto e Procedura Penale*, 4.
- Flores Mendoza, F. 2013. «La responsabilidad penal del denominado mulero o phisher-mule en los fraudes de banca electrónica», *Cuadernos de Política Criminal*, 2.
- Gainsbury, S. 2012. *Internet gambling. Current research findings and implications*. New York/Dordrecht/Heidelberg/London: Springer.
- Gaitán Urrea, A.F. 2012. «Análisis de riesgo en la toma de decisiones de administradores de bancos en la prevención y control del lavado de activos visto desde el contrato de mutuo, leasing, cuenta de ahorros y CDI. Consecuencias a la luz de la normatividad colombiana y de la orden ejecutiva 12978 de 1995, expedida por el gobierno de Estados Unidos», *Revista de Derecho Privado. Universidad de los Andes*, 48.
- Gallego Soler, J.I. 2011. «Comentarios a los artículos 109 a 129, 178 a 194, 234 a 262, 268, 269, 290 a 310 bis, 368 a 378, 623 a 628», en M. Corcoy Bidasolo e S. Mir Puig (dirs.), *Comentarios al Código penal. Reforma LO 5/2010*. Valencia: Tirant lo Blanch.
- Gallegos Ortiz, M.M. 2017. «Breve análisis del lavado de activos en el Ecuador», en M. Abel Souto e N. Sánchez Stewart (coords.), *V congreso sobre prevención y represión del blanqueo de dinero*. Valencia: Tirant lo Blanch.
- García Caverro, P. 2015. *El delito de lavado de activos*, 2.ª ed. actualizada. Montevideo/Buenos Aires: B de F.
- García Noriega, A. 2010. *Blanqueo y antiblanqueo de capitales. Cómo se lava el dinero. Cómo se combate el lavado*. Madrid: Difusión jurídica.
- García Valdés, C.; Mestre Delgado, E., e Figueroa Navarro, C. 2011. *Lecciones de Derecho penal. Parte especial. Adaptadas a la docencia del Plan Bolonia*. Madrid: Edisofer.
- Gómez Benítez, J.M. 2007. «Reflexiones técnicas y de política criminal sobre el delito de blanqueo de bienes y su diferencia con la defraudación fiscal», *Cuadernos de Política Criminal*, 91.
- Gómez Benítez, J.M. 17 de abril de 2012. «Blanqueo de capitales para salir de la crisis». <http://elpais.com>.

- Gómez Iniesta, D. 2007. «Medidas internacionales contra el blanqueo de dinero y su reflejo en el Derecho español», en L. Arroyo Zapatero, I. Berdugo Gómez de la Torre, J. C. Ferré Olivé, N. García Rivas, J. R. Serrano Piedecabras y J. M. Terradillos Basoco (dirs.), *Comentarios al Código penal*. Madrid: Iustel.
- Gómez-Jara Díez, C. 2009. «El criterio de los honorarios profesionales *bona fides* como barrera al abogado defensor frente al delito de blanqueo de capitales: un apunte introductorio», en M. Bajo Fernández e S. Bacigalupo Saggese (eds.), *Política criminal y blanqueo de capitales*. Madrid/Barcelona/Buenos Aires: Marcial Pons.
- Gómez Rivero, M. C. 2010. *Nociones fundamentales de Derecho penal. Parte especial. (Adaptado al EEES)*. Madrid: Tecnos.
- González Cussac, J. L., e Vidales Rodríguez, C. 2009. «El nuevo delito de financiación del terrorismo: consideraciones acerca de su necesidad y conveniencia», en J. L. González Cussac (dir.), *Financiación del terrorismo, blanqueo de capitales y secreto bancario: un análisis crítico*. Valencia: Tirant lo Blanch.
- González Cussac, J. L. 2013. «Financiación del terrorismo», en M. Abel Souto e N. Sánchez Stewart (coords.), *III congreso sobre prevención y represión del blanqueo de dinero*. Valencia: Tirant lo Blanch.
- González Rus, J. J. 2000. «Delitos contra la comunidad internación», en M. Cobo del Rosal (dir.), *Compendio de Derecho penal español. Parte especial*. Madrid/Barcelona: Marcial Pons.
- González Rus, J. J. 2011. «Delitos contra la intimidad, el Derecho a la propia imagen y la inviolabilidad del domicilio», en L. Morillas Cueva (coord.), *Sistema de Derecho penal español. Parte especial*. Madrid: Dykinson.
- Gordon, R. K. 2011. «Losing the war against dirty money: rethinking global standards on preventing money laundering and terrorism financing», *Duke Journal of Comparative & International Law*, 21 (3).
- Gordon, R. 2012. «Terrorism financing indicators for financial institutions in the United States», *Case Western Reserve Journal of International Law*, 44 (3).
- Gotzens, M., e Schneider, M. C. 2002. «Geldwäsche durch Annahme von Strafverteidigerhonoraren? –Rechtslage nach der Entscheidung BGH StR 513/00 vom 4. Juli 2001», *Wistra*, 4.
- Grüner, G., e Wasserburg, K. 2000. «Geldwäsche durch die Annahme des Verteidigerhonorars?», *Goltdammer's Archiv für Strafrecht*, 9.
- Grupo de Estudios de Política Criminal. 1992. «Manifiesto sobre corrupción urbanística y otras conductas delictivas relacionadas», *Una regulación alternativa contra la corrupción urbanística y otras conductas delictivas relacionadas*. Málaga: Gráficas Luis Mahave.
- Grupo de Estudios de Política Criminal. 2010a. «Principios de reforma de la normativa administrativa de prevención del blanqueo», *Una regulación alternativa contra la corrupción urbanística y otras conductas delictivas relacionadas*. Málaga: Gráficas Luis Mahave.
- Grupo de Estudios de Política Criminal. 2010b. «Propuesta alternativa en el ámbito de los delitos de blanqueo de capitales y encubrimiento», *Una regulación alternativa contra la corrupción urbanística y otras conductas delictivas relacionadas*. Málaga: Gráficas Luis Mahave.
- Grupo de Estudios de Política Criminal. 2013. *Comunicado a la opinión pública sobre corrupción*. <http://www.gepc.es>.
- Gurulú, J. 1995. «The money laundering control act of 1986: creating a new federal offense or merely affording federal prosecutors an alternative means of punishing specified unlawful activity?», *American Criminal Law Review*. Spring.
- Hamman, A. J., e Koen, R. A. 2012. «Cave pecuniam: lawyers as launderers», *Potchefstroom Electronic Law Journal*, 15 (5). <http://dx.doi.org/10.4314/pej.v15i5.3>. (05-2017).
- Harrison, B. 2011. «Breaking free from insanity: a white-collar crime approach to drug war policy», *University of the District of Columbia Law Review*, 15.
- Heilmann, S., e Schulte-Kulmann, N. 2011. «The limits of policy diffusion: introducing international norms of anti-money laundering into China's legal system», *Governance*, 24 (4).
- Helmers, G. 2009. «Zum Tatbestand der Geldwäsche (§261 StGB): Beispiel einer rechtsprinzipiell verfehlten Strafgesetzgebung», *Zeitschrift für die Gesamte Strafrechtswissenschaft*, 3.
- Herrera Molina, P. M. 2012. «Prólogo», en P. Chico de la Cámara, *El delito de defraudación tributaria tras la reforma del Código penal por la LO 5/2010. Reflexiones críticas y propuestas "de lege ferenda"*. Cizur Menor: Aranzadi.
- Hetzler, W. 1993. «Der Geruch des Geldes - Ziel, Inhalt und Wirkung der Gesetze gegen Geldwäsche», *Neue Juristische Wochenschrift*.
- Hetzler, W. 2000. «Geldwäsche und Strafverteidigung», *Wistra*, 8.
- Hoffmann, L. 2013. «A critical look at the current international response to combat trade-based money laundering: the risk-based customs audit as a solution», *Texas International Law Journal*, 48 (2).

- Hombrecher, L. 2001. *Geldwäsche (§261 StGB) durch Strafverteidiger? Eine Untersuchung zur Anwendung des §261 StGB auf das Honorar des Strafverteidigers*. Aachen: Shaker Verlag.
- Howard, R. C. JR., 2013. «A slippery slope: white collar compliance in the international business arena», *International white collar enforcement, 2013 edition. Leading lawyers on preventative measures, regulatory compliance, and litigation*, Aspatore, reproducido por Westlaw Next, 574503.
- Hunt, J. 2011. «The new frontier of money laundering: how terrorist organizations use cyberlaundering to fund their activities, and how governments are trying to stop them», *Information & Communications Technology Law*, 20 (2).
- Hurtado Adrián, A. 2010. «Blanqueo de capitales. (Art. 301.1)», en M. Juanes Peces (dir.), *Reforma del Código penal. Perspectiva económica tras la entrada en vigor de la Ley orgánica 5/2010 de 22 de junio. Situación jurídico-penal del empresario*. Madrid: El Derecho.
- Ionescu, L. 2012. «Money laundering directives and corruption in the European Union», *Contemporary Readings in Law and Social Justice*, 2 (2).
- Johnson, B.-A.S. 2013. «Transnational terrorism: globalization, voluntary compliance, and U.S. port security», *The Global Studies Journal*, 5 (4).
- Jordana de Pozas Gonzálbez, L. 1997. «Artículo 282», en C. Conde-Pumpido Ferreiro (dir.), *Código penal. Doctrina y jurisprudencia*, Tomo II. Madrid: Trivium.
- Joyce, E. 2005. «Expanding the international regime on money laundering in response to transnational organized crime, terrorism, and corruption», en P. Reichel (ed.), *Handbook of transnational crime & justice*. Thousand Oaks/London/New Delhi: Sage publications.
- Juanes Peces, M. 2010. «Principios inspiradores de la reforma del Código penal operada en virtud de la Ley orgánica 5/2010, de 22 de junio», en M. Juanes Peces (dir.). *Reforma del Código penal. Perspectiva económica tras la entrada en vigor de la Ley orgánica 5/2010 de 22 de junio. Situación jurídico-penal del empresario*. Madrid: El Derecho.
- Kingston, K. G. 2011. «Churches and private educational institutions as facilitator of money laundering: the case of Nigeria», *Journal of Advanced Research in Law and Economics*, 2 (2).
- Kleemans, E. R.; Soudijn, M. R. J., e Weenink, A. W. 2012. «Organized crime, situational crime prevention and routine activity theory», *Trends in Organized Crime*, 15 (2/3).
- Knorz, J. 1996. *Der Unrechtsgehalt des §261 StGB*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- Körner, H. H., e Dach, E. 1994. *Geldwäsche. Ein Leitfadens zum geltenden Recht*. München: Verlag C.H. Beck.
- Lackner, K., e Kühl, K. 2007. *Strafgesetzbuch Kommentar*. München: Verlag C.H. Beck.
- Lampe, E.-J. 1994. «Der neue Tatbestand der Geldwäsche (§261 StGB)», *Juristen Zeitung*, 3. (Traducido al castellano por Abel Souto, M. e Pérez Pena, J.M. 1997. «El nuevo tipo penal del blanqueo de dinero (§261 StGB)», *Estudios Penales y Criminológicos*, XX: 130)
- Levin, D., e Stewart, N. 2009. «Whither the rule of lenity», *The Journal of the Federalist Society's Practice Groups*, 10.
- Lombardero Expósito, L. M. 2009. *Blanqueo de capitales. Prevención y represión del fenómeno desde la perspectiva penal, mercantil, administrativa y tributaria*. Barcelona: Bosch.
- Lorenzo Salgado, J. M. 2002. «Prólogo», en M. Abel Souto, *El blanqueo de dinero en la normativa internacional: especial referencia a los aspectos penales*. Santiago de Compostela: Servizo de Publicacións e Intercambio Científico, Universidade de Santiago de Compostela.
- Lorenzo Salgado, J. M. 2013. «El tipo agravado de blanqueo cuando los bienes tengan su origen en el delito de tráfico de drogas», en M. Abel Souto e N. Sánchez Stewart (coords.), *III congreso sobre prevención y represión del blanqueo de dinero*. Valencia: Tirant lo Blanch.
- Luzón Peña, D.-M. 2013a. «Responsabilidad penal del asesor jurídico en especial en relación con el blanqueo de capitales», en M. Abel Souto e N. Sánchez Stewart (coords.), *III congreso sobre prevención y represión del blanqueo de dinero*. Valencia: Tirant lo Blanch.
- Luzón Peña, D.-M. 2013b. «Conclusiones», en M. Abel Souto e N. Sánchez Stewart (coords.), *III congreso sobre prevención y represión del blanqueo de dinero*. Valencia: Tirant lo Blanch.
- Macaluso, A. 2013. «Séquestre et confiscation des provisions et honoraires d'avocat: comment interpréter l'exigence jurisprudentielle de la persistance de la bonne foi au moment de la contre-prestation adéquate?», *Schweizerische Zeitschrift für Strafrecht*, 131 (1).
- Mallada Fernández, C. 2012. *Blanqueo de capitales y evasión fiscal*. Valladolid: Lex nova.
- Mallada Fernández, C. 2013. «El uso de las nuevas tecnologías como método de blanqueo de capitales», *Revista Penal*, 31.

- Manacorda, S. 1999. «La réglementation du blanchiment de capitaux en droit international: les coordonnées du système», *Revue de Science Criminelle et de Droit Pénal Comparé*, 2.
- Manso Porto, T. 2011. «El blanqueo de capitales entre la dogmática y la política criminal internacional: resultados desde una perspectiva de derecho comparado», *Estudios Penales y Criminológicos*, XXXI.
- Manzanares Samaniego, J. L. 2010. *Código penal. (Adaptado a la Ley orgánica 5/2010, de 22 de junio). (Comentarios y jurisprudencia)*, II, Parte especial. (Artículos 138 a 639). Granada: Comares.
- Manjón-Cabeza Olmeda, A. 2010. «Receptación y blanqueo de capitales (arts. 301 y 302)», en F.J. Álvarez García e J.L. González Cussac (dirs.), *Comentarios a la reforma penal de 2010*. Valencia: Tirant lo Blanch.
- Manjón-Cabeza Olmeda, A. 2012. «Un matrimonio de conveniencia: blanqueo de capitales y delito fiscal», *Revista de Derecho Penal*, 37, 3.er cuatrimestre.
- Manjón-Cabeza Olmeda, A. 2013a. «Ganancias criminales y ganancias no declaradas. (El desbordamiento del delito fiscal y del blanqueo)», en F.J. Álvarez García, M.A. Cobos Gómez De Linares, P. Gómez Pavón, A. Manjón-Cabeza Olmeda e A. Martínez Guerra (coords.), *Libro homenaje al Profesor Luis Rodríguez Ramos*. Valencia: Tirant lo Blanch.
- Manjón-Cabeza Olmeda, A. 2013b. «Prevención y sanción del blanqueo de capitales», en A. Fernández Steinko (ed.), *Delincuencia, finanzas y globalización*. Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas.
- Mapelli Caffarena, B. 2011. En J. Cuello Contreras e B. Mapelli Caffarena, *Curso de Derecho penal. Parte general*. Madrid: Tecnos.
- Martell Pérez-Alcalde, C. 2011. «El delito de blanqueo de capitales», *Revista Jurídica de Catalunya*, 4.
- Martín Pallín, J.A. 2013. «El caso Malaya: anatomía de un desastre procesal anunciado», *Diario La Ley*, 8182.
- Martín Queralt, J. 2014. «Delito fiscal y delito de blanqueo de capitales», en F.A. García Prats (dir.), *Intercambio de información, blanqueo de capitales y lucha contra el fraude fiscal*. Madrid: Instituto de Estudios Fiscales.
- Martínez-Buján Pérez, C. 2005. «La dimensión internacional del blanqueo de dinero», en M. García Arán (dir.), *El fenómeno de la internacionalización de la delincuencia económica*. Madrid: Consello Xeral do Poder Xudicial.
- Martínez-Buján Pérez, C. 2011. *Derecho penal económico y de la empresa. Parte especial*, 3.ª ed. Valencia: Tirant lo Blanch.
- Martínez-Buján Pérez, C. 2013. *Derecho penal económico y de la empresa. Parte especial*, 4.ª ed. Valencia: Tirant lo Blanch (Coordinación da obra a cargo de L.M. Puente Aba, resumo e actualización da lección relativa ao branqueo por P. Faraldo Cabana).
- Martínez-Carande Corral, J.L. 2014. «La conservación de documentos en el nuevo reglamento de prevención del blanqueo de capitales. El artículo 29 del real decreto 304/2014, una puerta al caos documental», *Diario La Ley*, 8354.
- Martínez Francisco, M.N. 2012. «El impacto de la reforma del Código penal del delito de blanqueo de capitales y la Ley 10/2010, de 28 de abril en el ejercicio de la abogacía», en C. Carretero González e F. de Montalvo Jääskeläinen (dirs.), *Retos de la abogacía ante la sociedad global*. Cizur Menor: Civitas/Thomson Reuters/Aranzadi.
- Martino, A. di. 2013. «La lutte contre le blanchiment en Italie», en M.L. Cesoni (dir.). *La lutte contre le blanchiment en droit belge, suisse, français, italien et international. Incrimination et confiscation, prévention, entraide judiciaire*. Bruxelles: Bruylant. (traducido ao francés por Maria Luisa Cesoni).
- Martos Núñez, J.A. 2011. «Receptación. Blanqueo de capitales», en M. Polaino Navarrete (dir.), *Lecciones de Derecho penal. Parte especial. Tomo II. Adaptadas a la Ley orgánica 5/2010 de reforma del Código penal*. Madrid: Tecnos.
- Matalián Evangelio, A. 2013. «El “autoblanqueo” de capitales», *Revista General de Derecho Penal*, 20. www.iustel.com.
- Matalián Evangelio, A. 2014. «El blanqueo de capitales en la normativa internacional: obligaciones derivadas en el Ordenamiento jurídico español», en C. Vidales Rodríguez (coord.), *Tráfico de drogas y delincuencia conexa*. Valencia: Tirant lo Blanch.
- Matt, H. 2002. «Geldwäsche durch Honorarannahme eines Strafverteidigers. Besprechung von BGH, Urteil vom 4.7.2001, 2 StR 513/00», *Goltdammer's Archiv für Strafrecht*, 3.
- Mercille, J. 2011. «The U.S. “war on drugs” in Afghanistan. Reality or pretext?», *Critical Asian Studies*, 43 (2).
- Mestre Delgado, E. 2012. En C. Lamarca Pérez (coord.), *Delitos y faltas. La parte especial del Derecho penal*. Madrid: Colex.
- Mestre Delgado, E. 2013. En C. Lamarca Pérez (coord.), *Delitos y faltas. La parte especial del Derecho penal*. 2.ª ed. Madrid: Colex.
- Mihu, S. 2011. «Tax havens and the money laundering phenomenon», *Journal of Academic Research in Economics*, 3 (3).
- Molina Mansilla, M.C. 2008. «Análisis de la nueva doctrina jurisprudencial sobre el delito de blanqueo de dinero», *La Ley Penal. Revista de Derecho penal, Procesal y Penitenciario*, 45.
- Molina Mansilla, M. C., e Molina Mansilla, L. 2008. *El blanqueo de dinero*. Barcelona: Bosch.

- Moreno Alcázar, M.A. 2012. «Receptación y blanqueo de capitales», en J. Boix Reig (dir.), *Derecho penal. Parte especial. Volumen II. Delitos contra las relaciones familiares, contra el patrimonio y el orden socioeconómico*. Madrid: Iustel.
- Moreno Hernández, M. 2016. «Aspectos político-criminales y dogmáticos del lavado de dinero y el fraude fiscal», *I jornada internacional de Derecho penal tributario*. México: Centro Mejicano de Estudios en lo Penal Tributario.
- Morillas Cueva, L. 2013. «Aspectos dogmáticos y político-criminales del delito de blanqueo de capitales», *Revista Foro FICP*, 2.
- Muñoz Conde, F. 2010. *Derecho penal. Parte especial*, 18.ª ed. Valencia: Tirant lo Blanch.
- Muñoz Conde, F. 2013. «El delito de blanqueo de capitales y el Derecho penal del enemigo», en M. Abel Souto e N. Sánchez Stewart (coords.), *III congreso sobre prevención y represión del blanqueo de dinero*. Valencia: Tirant lo Blanch.
- Navarro, I.A. 2013. «Housing markets on cocaine: explaining the relationship between cocaine exports and local housing markets in the Andes», *Journal of Housing Research*, 22 (1).
- Núñez Paz, M.A. 1997. «El nuevo Código penal: Parte general y especial. Innovaciones y juicio crítico», *Boletín de la Facultad de Derecho, UNED*, 12.
- Núñez Paz, M.A. 2013. «El tipo agravado de blanqueo de dinero procedente de delitos urbanísticos. (Puesta al día y análisis de reflexiones doctrinales)», en M. Abel Souto e N. Sánchez Stewart (coords.), *III congreso sobre prevención y represión del blanqueo de dinero*. Valencia: Tirant lo Blanch.
- Orts Berenguer, E. 2013. «Delimitación entre encubrimiento, receptación y blanqueo respecto a las modalidades de posesión y uso incorporadas en el artículo 301 por la L.O. 5/2010», en M. Abel Souto e N. Sánchez Stewart (coords.), *III congreso sobre prevención y represión del blanqueo de dinero*. Valencia: Tirant lo Blanch.
- Páleníková, L. 2012. «Corruption in public tenders concept of selfcleaning», *Anali Pravnog Fakulteta Univerziteta u Zenici*, 9.
- Palitot Braga, R.R., e Lucena Martins, F.E. 2014. «Blanqueo de capitales y el tráfico de drogas en la deep web: el avance de la delincuencia virtual», en C. Vidales Rodríguez (coord.), *Tráfico de drogas y delincuencia conexa*. Valencia: Tirant lo Blanch.
- Palma Herrera, J.M. 2000. *Los delitos de blanqueo de capitales*. Madrid: Edersa.
- Palma Herrera, J.M. (dir.) 2014. *Procedimientos operativos estandarizados y responsabilidad penal de la persona jurídica*. Madrid: Dykinson.
- Paredes Castañón, J.M. 16 de maio de 2012. «Amnistía fiscal: injusta, inconstitucional y político-criminalmente desastrosa», <http://josemanuelparedes.blogspot.com>. (05-2017).
- Passas, N. 2012. «Financial controls and counter-proliferation of weapons of mass destruction», *Case Western Reserve Journal of International Law*, 44 (3).
- Passas, N.; Hsu, S., e Li, J. 2012. «Development and legitimacy of chinese informal finance», *The Pacific Review*, 25 (4).
- Peláez Martos, J.M. 2010. *Blanqueo de capitales. Obligaciones de empresas y profesionales en la nueva Ley*. Madrid: Wolters Kluwer.
- Peláez Martos, J.M. 2012. *Manual práctico para la prevención del blanqueo de capitales*. Valencia: Ciss/Wolters Kluwer España.
- Pérez Manzano, M. 2005. «Los derechos fundamentales al ejercicio de la profesión de abogado, a la libre elección de abogado y a la defensa y las “conductas neutrales”. La sentencia del Tribunal constitucional alemán de 30 de marzo de 2004», *Homenaje al profesor dr. Gonzalo Rodríguez Mourullo*. Cizur Menor: Aranzadi.
- Pérez Manzano, M. 2008. «Neutralidad delictiva y blanqueo de capitales: el ejercicio de la abogacía y la tipicidad del delito de blanqueo de capitales», *La Ley Penal. Revista de Derecho Penal, Procesal y Penitenciario*, 53.
- Pérez Royo, F. 16 de mayo de 2012. «¿Amnistía fiscal mediante decreto-ley y sin control judicial?». <http://elpais.com>. (05-2017).
- Pena Beiroa, J.A. 2012: *Manual de prevención del blanqueo de capitales para profesionales. (Abogados, auditores y economistas)*. Santiago de Compostela: Andavira.
- Petrunov, G. 2011. «Managing money acquired from human trafficking: case study of sex trafficking from Bulgaria to western Europa», *Trends in Organized Crime*, 14 (2/3).
- Pieth, M. 2014. «Money laundering», en Pieth, Low e Bonucci, *The OCDE convention on bribery. A commentary*, 2.ª ed. Cambridge/New York: Cambridge University Press.
- Pontón, D. 2013. «La economía del narcotráfico y su dinámica en América Latina», *Íconos. Revista de Ciencias Sociales*, 47.
- Popa, G.D. 2012. «International cooperation in the struggle against trans-border organized crime and money laundering», *Contemporary Readings in Law and Social Justice*, 4 (2).
- Popa, G.D. 2013. «Tax havens and the terrorism», *Constanta Maritime University Annals*, 14 (20).
- Popgor, E. S., e Clark, R. S. 2013. *Understanding international criminal law*, 3.ª ed. New Providence/San Francisco: Lexis Nexis.
- Purkey, H. 2010. «The art of money laundering», *Florida Journal of International Law*, 22 (1).

- Queralt Jiménez, J. J. 2010. *Derecho penal español. Parte especial*, 6.ª ed. revisada y actualizada. Barcelona: Atelier.
- Queralt Jiménez, J. J. 2013. «Las extrañas atenuantes del “caso Malaya”», *Revista Foro FICP*, 3.
- Quintero Olivares, G. 1996. *Comentarios a la Parte especial del Derecho penal*. Pamplona: Aranzadi.
- Quintero Olivares, G. 2009. *Comentarios a la Parte especial del Derecho penal*, 8.ª ed. Cizur Menor: Aranzadi.
- Quintero Olivares, G. 2010a. «Sobre la ampliación del comiso y el blanqueo, y la incidencia en la receptación civil», *Revista Electrónica de Ciencia Penal y Criminología*, 8 de marzo de 2010.
- Quintero Olivares, G. 2010b. «La reforma del comiso (art. 129)», en G. Quintero Olivares (dir.), *La reforma penal de 2010: análisis y comentarios*. Cizur Menor: Aranzadi.
- Rădulescu, D. 2010. «International organizations involved in money laundering prevention», *Buletinul Universității Petrol-Gaze din Ploiești*, LXII (1).
- Ramage, S. 2012. «Information technology facilitating money laundering», *Information & Communications Technology Law*, 21 (3).
- Ragués i Vallès, R. 2001. «Lavado de activos y negocios *standard*. Con especial mención a los abogados como potenciales autores de un delito de lavado», en C. Roxin, *Homenaje. Nuevas formulaciones en las Ciencias penales*, Córdoba: Lerner, Universidad Nacional de Córdoba.
- Ragués i Vallès, R. 2013. «La doctrina de la ignorancia deliberada y su aplicación al Derecho penal económico-empresarial», en J.-M. Silva Sánchez e F. Miró Llinares (dirs.), *La teoría del delito en la práctica penal económica*. Madrid: La Ley.
- Ragués i Vallès, R. 2013b. *Whistleblowing. Una aproximación desde el Derecho penal*. Madrid: Marcial Pons.
- Rebollo Vargas, R. 2011. En F.J. Álvarez García (dir.), *Derecho penal español. Parte especial (II)*. Valencia: Tirant lo Blanch.
- Rebollo Vargas, R. 2013. «La deslegitimación de la prevención del blanqueo de capitales en España. Análisis crítico de algunos aspectos de la Ley 10/2010, de 28 de abril, de prevención del blanqueo de capitales y de la financiación del terrorismo», *Revista de Derecho Penal y Criminología*, 10.
- Rebollo Vargas, R. 2014. «Limitaciones del Derecho penal en la prevención del blanqueo de capitales», en M. García Arán (dir.), *La delincuencia económica. Prevenir y sancionar*. Valencia: Tirant lo Blanch.
- Regis Prado, L. 2013. «El nuevo tratamiento penal del blanqueo de capitales en el Derecho brasileño. (Ley 12.683/2012)», *Revista de Derecho Penal y Criminología*, 10.
- Reider-Gordon, M., e Butler, T.K. 2013. «Anti-money laundering», *International Lawyer*, 47 (1).
- Reidy, J. 2010. «The problem of “proceded” in the era of FERA», *American Journal of Criminal Law*, 37 (3).
- Rengier, R. 2008. *Strafrecht. Besonderer Teil I*. München: Vermögensdelikte, Verlag C.H. Beck.
- Ríos Corbacho, J.M. 2010. «Un acercamiento al perfil del delincuente urbanístico», *Revista General de Derecho Penal*, 14. <http://www.iustel.com>. (05-2017).
- Robles Planas, R. 2008. «Riesgos penales del asesoramiento jurídico», *Diario La Ley*, 7015.
- Robles Planas, R. 2014. «El responsable de cumplimiento (*compliance officer*) ante el Derecho penal», R. Robles Planas, *Estudios de dogmática jurídico-penal. Fundamentos, teoría del delito y Derecho penal económico*. Montevideo/Buenos Aires: B de F.
- Robles Planas, R., e Pastor Muñoz, N. 2011. En J.-M. Silva Sánchez (dir.), *Lecciones de Derecho penal. Parte especial*, 3.ª ed. Barcelona: Atelier. Adaptada a la Ley Orgánica 5/2010 de reforma del Código penal.
- Rosal Blasco, B. del. 2012. «Reflexiones de urgencia sobre la trascendencia penal de la regularización fiscal extraordinaria del real decreto-ley 12/2012», *Diario La Ley*, 7885. <http://diariolaley.es>. (05-2017).
- Rosal Blasco, B. del. 2013. «Delito fiscal y blanqueo de capitales: perspectivas ante la nueva reforma del tipo básico del delito fiscal», *Diario La Ley*, 7997.
- Ruß, W. 1994. «Kommentar zum § 261 StGB», *StGB Leipziger Kommentar*. Berlin: Großkommentar, Walter de Gruyter. (Traducido ao castelán por Abel Souto, M. 1997. «Comentario al parágrafo 261 del Código penal alemán: el blanqueo de dinero», *Dereito. Revista Xurídica da Universidade de Santiago de Compostela*, 6 (1)).
- Ryder, N., e Reid, A.S. 2012. «E-crime», *Information & Communications Technology Law*, 21 (3).
- Salas, L.P. 2014. «La legalización de la marihuana medicinal en Estados Unidos», en C. Vidales Rodríguez (coord.), *Tráfico de drogas y delincuencia conexa*. Valencia: Tirant lo Blanch.
- Salditt, F. 1992. «Der Tatbestand der Geldwäsche», *Strafverteidiger-Forum*.
- Sánchez Stewart, N. 2008. *La profesión de abogado*, vols. 1 e 2. Madrid: Difusión Jurídica.
- Sánchez Stewart, N. 2009. *Obligaciones del abogado y efectos de su incumplimiento*. Barcelona: NSS.

- Sánchez Stewart, N. 2010. «Los abogados estamos en desventaja respecto a otros sujetos obligados en la Ley antiblanqueo», <http://www.expansion.com/2010/11/23/juridico/1290544872.html> (05-2017).
- Sánchez Stewart, N. 2012. *Manual de deontología para abogados*. Madrid: La Ley.
- Sánchez Stewart, N. 2012. *Abogados y prevención del blanqueo de capitales. Manual básico (Con prólogo de M. Abel Souto)*. Málaga: Editorial Ley 57.
- Sánchez-Vera Gómez Trelles, J. 2008. «Blanqueo de capitales y abogacía. Un necesario análisis crítico desde la teoría de la imputación objetiva», *InDret. Revista para el análisis del Derecho*, 1. www.indret.com. (05-2017).
- Sanjuán, P. 9 de abril de 2012. «La amnistía fiscal permite el blanqueo de capitales pagando el 10% del dinero negro». <http://www.lexdiario.es/noticias>.
- Sanz Díaz-Palacios, J.A. 2015. *Las amnistías fiscales en España. La "declaración tributaria especial" del año 2012 y el delito de blanqueo de capitales*. Pamplona: Aranzadi.
- Savona, E.U. 1996. «Luci e ombre di un esperimento regionale. La Direttiva anti-riciclaggio dell'Unione europea», en C.G. Corvese e V. Santoro (dirs.), *Il riciclaggio del denaro nella legislazione civile e penale*. Milano: Giuffrè.
- Schuck, J., e Unterlack, M.E. 1996. «Money laundering», *American Criminal Law Review*, Spring.
- Scura, K. 2013. «Money laundering», *American Criminal Law Review*, Fall.
- Serrano Gómez, A., e Serrano Maíllo, A. 2011. *Derecho penal. Parte especial*, 16.ª ed. Madrid: Dykinson.
- Serrano González De Murillo, J.L. 2013 «Delito fiscal y bienes con origen en actividad delictiva como objeto de blanqueo», *Cuadernos de Política Criminal*, 111.
- Serrano González De Murillo, J.L., e Merino Jara, I., 2013. «Pasado, presente y futuro de las regularizaciones tributarias en Derecho penal», *Diario La Ley*, 8052.
- Shenggang, Y., e Lai, W. 2010. «Detecting money laundering using filtering techniques: a multiple-criteria index», *Journal of Economic Policy Reform*, 13 (2).
- Silva Sánchez, J.-M. 9 de septiembre de 2010. «La reforma del Código penal: una aproximación desde el contexto», *Diario La Ley*, 7464.
- Silva Sánchez, J.-M. 23 de diciembre de 2010. «Los delitos patrimoniales y económico-financieros», *Diario La Ley*, 7534.
- Silva Sánchez, J.-M. 2011. «Expansión del Derecho penal y blanqueo de capitales», en M. Abel Souto e N. Sánchez Stewart (coords.), *Il congresso sobre prevención y represión del blanqueo de dinero*. Valencia: Tirant lo Blanch.
- Silvente Ortega, J. 2014. *Críticas a la prevención y represión del blanqueo de capitales en España desde la jurisprudencia y el Derecho comparado con los países de la Unión Europea*. Murcia: Diego Marín, Librero-Editor.
- Shapiro, M. 2010. «The prevalence of international money laundering crimes and the best practices to avoid it», *International white collar enforcement. Leading lawyers on understanding cross-border regulations, developing client compliance programs, and responding to government investigations*, Aspatore, reproducido por *Westlaw Next*, 271741.
- Shepherd, K.L. 2011. «The gatekeeper initiative and the risk-based approach to client due diligence: the imperative for voluntary good practices guidance for U.S. lawyers», *ACTEC Law Journal*, 37.
- Sobol, A.J. 2010. «Staying on top of the issues: new developments for white collar lawyers and their clients», *Managing white collar legal issues, 2011 edition. Leading lawyers on understanding recent notable cases, establishing key defense strategies, and developing client relationships*, Aspatore, reproducido por *Westlaw Next*, 5312568.
- Soudijn, M.R.J. 2012. «Removing excuses in money laundering», *Trends in Organized Crime*, 15 (2/3).
- Stokes, R. 2012. «Virtual money laundering: the case of bitcoin and the linden dollar», *Information & Communications Technology Law*, 21 (3).
- Strader, J.K. 2011. *Understanding white collar crime*, 3.ª ed. New Providence/San Francisco: Lexis Nexis.
- Stree, W. 2006. En A. Schönke, H. Schröder, P. Cramer, T. Lenckner, A. Eser, W. Stree, J. Eisele, G. Heine, W. Perron, D. Sternberg-Lieben e U. Schittenhelm, *Strafgesetzbuch Kommentar*. München: Verlag C.H. Beck.
- Terradillos Basoco, J.M. 2008. «El delito de blanqueo de capitales en el Derecho español», en R. Cervini, J.D. Cesano e J.M. Terradillos, *El delito de blanqueo de capitales de origen delictivo. Cuestiones dogmáticas y político-criminales. Un enfoque comparado: Argentina-Uruguay-España*. Córdoba (República Argentina): Alveroni.
- Terradillos Basoco, J.M. 2010. «Financiarización económica y política criminal», en J.R. Serrano-Piedecabras Fernández e E. Demetrio Crespo (dirs.), *El Derecho penal económico y empresarial ante los desafíos de la sociedad mundial del riesgo*. Madrid: Colex.
- Terradillos Basoco, J.M. 2012. *Lecciones y materiales para el estudio del Derecho penal. Tomo IV. Derecho penal. Parte especial (Derecho penal económico)*. Madrid: lustel.

- Terradillos Basoco, J.M. 2013. «El Derecho penal económico español: de la pujanza económica a la depresión», en E. Velásquez Velásquez, R. Posada Maya, A. Cadavid Quintero, R. Molina López e J.O. Sotomayor Acosta (coords.), *Derecho penal y crítica al poder punitivo del Estado. Libro homenaje al profesor Nodier Agudelo Betancur*, tomo I. Bogotá: Ibáñez.
- Tiedemann, K. 2013. «Cesare Beccaria e i reati economici», *Rivista Italiana di Diritto e Procedura Penale*, 3.
- Torres-Dulce Lifante, E. 2012. *Memoria elevada al gobierno de S.M. presentada al inicio del año judicial por el Fiscal General del Estado Excmo. Sr. D. Eduardo Torres-Dulce Lifante*, vol. I. Madrid: Centro de Estudios Jurídicos, Ministerio de Xustiza.
- Torres-Dulce Lifante, E. 2013. *Memoria elevada al gobierno de S.M. presentada al inicio del año judicial por el Fiscal General del Estado Excmo. Sr. D. Eduardo Torres-Dulce Lifante*, vol. I. Madrid: Centro de Estudios Jurídicos, Ministerio de Xustiza.
- Transparency International. 2012. Corruption Perceptions Index 2012. <http://www.transparency.org>. (05-2017).
- Transparency International. 2013. The 2013 Corruption Perceptions Index. <http://cpi.www.transparency.org>. (05-2017).
- Transparency International. 2014. The 2014 Corruption Perceptions Index. <http://www.transparency.org>. (05-2017).
- Tröndle, H., e Fischer, T. 2010. *Strafgesetzbuch und Nebengesetze*. München: Verlag C.H. Beck.
- United States Department of State, Bureau for International Narcotics and Law Enforcement Affairs. 2012. *International narcotics control strategy report, volume II, Money laundering and financial crimes*. <http://www.state.gov/j/inl/rls/nrcrpt/2012>. (05-2017).
- Varela Castro, L. 2013. «Últimas líneas jurisprudenciales en sede de blanqueo», en M. Abel Souto e N. Sánchez Stewart (coords.), *III congreso sobre prevención y represión del blanqueo de dinero*. Valencia: Tirant lo Blanch.
- Vázquez Iruzubieta, C. 2010. *Comentario al Código penal. Actualizado por LO 5/2010, de 22 de junio*. Madrid: La Ley.
- Vidales Rodríguez, C. 1997. *Los delitos de receptación y legitimación de capitales en el Código penal de 1995*. Valencia: Tirant lo Blanch.
- Vidales Rodríguez, C. 1998. *El delito de legitimación de capitales: su tratamiento en el marco normativo internacional y en la legislación comparada*. Miami: Center for the Administration of Justice, Florida International University.
- Vidales Rodríguez, C. 2012a. «Blanqueo, ¿qué es blanqueo? (Estudio del artículo 301.1 del Código penal español tras la reforma de la L.O. 5/2010)», *Revista General de Derecho Penal*, 8.
- Vidales Rodríguez, C. 2012b. «La posesión y utilización de bienes como actos de blanqueo en la legislación penal española», *Revista Direito e Desenvolvimento, João Pessoa*, 6.
- Vidales Rodríguez, C. 2012c. *El delito de tráfico de drogas en la legislación penal costarricense. Su adecuación a la normativa internacional*. Miami: Center for the Administration of Justice, Florida International University.
- Vidales Rodríguez, C. 2014. «Tráfico de drogas y blanqueo de capitales: de la organización criminal a la desorganización normativa», en C. Vidales Rodríguez (coord.), *Tráfico de drogas y delincuencia conexa*. Valencia: Tirant lo Blanch.
- Vives Antón, T.S., e González Cussac, J.L. 2010. En E. Orts Berenguer, J.C. Carbonell Mateu, J.L. González Cussac, C. Martínez-Buján Pérez, *Derecho penal. Parte especial*, 3.ª ed. Valencia: Tirant lo Blanch.
- Viñas, J. 24 de mayo de 2012. «Hacienda evitará que el delito fiscal derive en acusaciones de blanqueo». <http://www.cincodias.com>. (05-2017).
- Vicek, W. 2011. «Global anti-money laundering standards and developing economies: the regulation of mobile money», *Development Policy Review*, 29 (4).
- Vogel, J. 1997. «Geldwäsche – eine europaweit harmonisierter Straftatbestand?», *Zeitschrift für die Gesamte Strafrechtswissenschaft*, 2.
- Watterson, C. 2013. «More flies with honey: encouraging formal channel remittances to combat money laundering», *Texas Law Review*, 91 (3).
- Xhelili, B., e Crowne, E. 2012. «Privacy & terrorism review. Where have we come in 10 years?», *Journal of International Commercial Law and Technology*, 7 (2).
- Zaragoza Aguado, J.A. 2010. En M. Gómez Tomillo (dir.), *Comentarios al Código penal*. Valladolid: Lex Nova.
- Zimarowski, R. 2010. «Taking a gamble: money laundering after United States v. Santos», *West Virginia Law Review*, 112.

NOTAS

- 1 Vid. Abel Souto, 2016a: 1-7.
- 2 Vid. Abel Souto, 2016b
- 3 Vid. Fernández Hernández, 2015: 45-82.
- 4 Cfr. Andocilla, 2014: 3 e 4.

- 5 Vid. Gallegos Ortiz, 2017.
- 6 Cfr. Moreno Hernández, 2016: nota 16.
- 7 Cfr. Caro Coria, 2016: 635.
- 8 García Caverro, 2015: 46.
- 9 Vid. Caro Coria, 2016: 635 e 637.
- 10 García Caverro, 2015: 47.
- 11 Cfr. Caro Coria, 2016: 637.
- 12 Cfr. García Caverro, 2015.
- 13 Cfr. Caro Coria, 2016: 631.
- 14 Cfr. Tiedemann, 2013: 1383 e 1384.
- 15 Vid. *American jurisprudence, second edition. A modern comprehensive text statement of American law, state and federal, completely revised and rewritten in the light of modern authorities and developments*, vol. 53A, Thomson/West, 2006, USA, §§58-68, pp. 767-779; *2014 cumulative supplement*, vol. 53A, Thomson Reuters, 2014, §§59-67, pp. 49-52; *Corpus juris secundum. A contemporary statement of American law as derived from reported cases and legislation*, vol. 3A, Thomson Reuters, 2013, §1167, p. 341, vol. 37, 2008, §29, pp. 26 e 27; *2014 cumulative annual pocket part*, vol. 37, §29, p. 4, vol. 15A, 2012, §286, pp. 558 e 559; *2014 accumulative annual pocket part*, vol. 15A, §286, pp. 26 e 27; *United States code annotated. Title 18, crimes and criminal procedure, §§1761 to 1962*, West group, 2000, §§1956 e 1957, pp. 481-539; *2014 cumulative annual pocket part*, Thomson Reuters, 2014, §§1956 e 1957, pp. 80-145; *United States code service. Lawyer's edition. 18 USCS, crimes and criminal procedure, §§1691-1960*, Lexis Nexis, Charlottesville, 2010, §§1956 e 1957, pp. 479-614, *cumulative supplement*, 2014, §§1956 e 1957, pp. 24-41.
- 16 Auten, 2013: 23.
- 17 Cfr. Strader, 2011: 293.
- 18 Vid. Abel Souto, 2001; Anderson, 201: 763-786; Buisman, 2011: 137-155; Delston e Walls, 201: 737-746; Fijnaut, 2013: 1-7; Joyce, 2005: 81-97; Matallín Evangelio, 2014: 275-293; Popa, 2012: 575-578; Rădulescu, 2010: 43-48; Reider-Gordon e Butler, 2013: 387-405; Vidales Rodríguez, 1998.
- 19 Lorenzo Salgado, 2013: 226; tamén en Fernández Teruelo, 2013a: 358.
- 20 Vid. Abel Souto, 2011a: 5-32; Silva Sánchez, 2011: 131-139.
- 21 Cfr. Castro Moreno, 2013: 447.
- 22 Corcoy Bidasolo, 2012: 161.
- 23 Morillas Cueva, 2013: 69.
- 24 Conde-Pumpido Ferreiro e Sánchez-Junco Mans, 2012: 1089.
- 25 Cfr. Manjón-Cabeza Olmeda, 2013a: 656, 657 e 665; Manjón-Cabeza Olmeda, 2013b: 375.
- 26 Cfr. Vidales Rodríguez, 2012a: 2.
- 27 Cfr. Bennet e Turner (eds.), 2013: VII; Doyle, 2013: 1, que recolle unha listaxe das penas máximas imposíbeis por branqueo segundo os casos, en pp. 34-39.
- 28 Vid. Arias Merlano, 2014; Cevallos e Torres, 2014.
- 29 Cfr. Muñoz Conde, 2013: 376.
- 30 Rebollo Vargas, 2013: 202.
- 31 Faraldo Cabana, 2014a: 429.
- 32 Cfr. Terradillos Basoco, 2013: 320.
- 33 Varela Castro, 2013: 387.
- 34 *Ibidem*.
- 35 Manjón-Cabeza Olmeda, 2013a: 658.
- 36 Cfr. Muñoz Conde, 2013: 375.
- 37 *Ibidem*.
- 38 Cfr. Silvente Ortega, 2014: 347.
- 39 Castro Moreno, 2013: 447.
- 40 Rebollo Vargas, 2014: 140.
- 41 Morillas Cueva, 2013: 52.
- 42 Vidales Rodríguez, 2012b: 48; Vidales Rodríguez, 2012a: 5.
- 43 Vid. Cesoni, 2013.
- 44 Arzt, Weber, Heinrich e Hilgendorf, 2014: §29, "Geldwäsche, §261", marxinal 6.
- 45 Muñoz Conde, 2013: 375.
- 46 *Ibidem*.

- 47 Matallín Evangelio, 2013: 40.
- 48 Cfr. Arzt, Weber, Heinrich e Hilgendorf, 2014: marxinais 5, 8 e 31.
- 49 Silvente Ortega, 2014: 351.
- 50 Cfr. STS n.º 834/2012, RX\2013\1442, fundamentos de dereito primeiro e segundo, en www.westlaw.es (05-2017).
- 51 Fernández e Heinrich, 2014: 394.
- 52 Birindelli, Ferretti e Torre, 2014: 842.
- 53 Vid. Levin e Stewart, 2009: 42-47.
- 54 Cfr. Bennet e Turner (eds.), 2013: VII-IX.
- 55 Vid. Dickinson, 2014: 579-604.
- 56 Vid. Reidy, 2010: 317-329.
- 57 Vid. Doyle, 2013: 3, 5, 6, 69, 71 e notas 2 e 31.
- 58 Cfr. Díaz y García Conlledo, 2013: 299.
- 59 Corcoy Bidasolo, 2012: 167.
- 60 Cfr. Terradillos Basoco, 2012: 163.
- 61 Cfr. Muñoz Conde, 2010: 549.
- 62 Cfr. Morillas Cueva, 2013: 72.
- 63 Corcoy Bidasolo, 2012: 167.
- 64 Cfr. Faraldo Cabana, 2012: 31.
- 65 STS n.º 978/2012, antecedente primeiro e segunda sentenza, en *Revista Cuatrimestral Europea sobre Prevención y Represión del Blanqueo de Dinero*, 1, 2014.
- 66 Bermejo e Agustina Sanllehí, 2012: 441.
- 67 O mesmo podería afirmarse respecto á lexislación ecuatoriana da expresión “lavado de activos”, recollida no artigo 317 do Código orgánico integral penal, locución utilizada tamén nas dúas leis penais especiais peruanas de 2002 e 2012. Non obstante, en Bolivia o título do artigo 185 bis do Código penal intenta ofrecer unha denominación técnica e non contraditoria ao aludir á “lexitimación de ganancias”, pero despois ningún dos dous substantivos se emprega na descrición típica.
- 68 Lombardero Expósito, 2009: 30 e 31.
- 69 *Diccionario de la lengua española*, Madrid: Real Academia Española, Espasa Calpe, 2001, 22.ª ed., voz “diñeiro”, segunda acepción; *Diccionario esencial de la lengua española*, Madrid: Real Academia Española, Espasa Calpe, 2006, voz “diñeiro”, segunda acepción.
- 70 *Diccionario de uso del español*, Madrid: Gredos, 2007, 3.ª ed., voz “diñeiro”.
- 71 Vid. Cesoni e Vandermeersch, 2013: 139-281.
- 72 Vid. Binet-Grosclaude e Tricot, 2013: 349-424.
- 73 Na Norteamérica latina o Código penal federal mexicano, con plena corrección técnica, fala no título vixésimo terceiro de “Encubrimiento e operacións con recursos de procedencia ilícita”, e o seu capítulo segundo, no que inclúe o artigo 400 bis sobre o branqueo, non fai ningunha concesión ao argot, senón que alude ás “operacións con recursos de procedencia ilícita”.
- 74 Cfr. Arzt, Weber, Heinrich e Hilgendorf, 2014: marxinal 9.
- 75 Cfr. Martino, 2013: 425.
- 76 Cfr. Cassani e Pavlidis, 2013: 285.
- 77 Ruß, 1997: 183, marxinal 7.
- 78 Cfr. Arzt, 1993: 913; Arzt, Weber, Heinrich e Hilgendorf, 2014: marxinal 12; Bottke, 1995: 90; Cebulla, 1999: 286; Häcker, 2006: 1486, marxinal 26; Helmers, 2009: 511; Hetzer, 1993: 3299; Knorz, 1996: 31; Körner e Dach, 1994: 15, marxinal 12; Lackner e Kühl, 2007: 1134, marxinal 3; Rengier, 2008: 362, marxinal 6; Stree, 2006: 2168, marxinal 3; Tröndle e Fischer, 2010: 1754, marxinal 6.
- 79 Cfr. *American jurisprudence, second edition, 2014 cumulative supplement, cit.*, §59, p. 49; Doyle, 2013: 5, 9, 10, 11, 14 e 74, nota 58; Strader, 2011: 296, 300 e 310-312; *United States code annotated, 2014 cumulative annual pocket part, cit.*, pp. 98 e 99; *United States code service, 2010, cit.*, pp. 494-498.
- 80 Sobre a cuestión terminolóxica vid. o primeiro capítulo da monografía Abel Souto, 2002: 23-40 e 270.
- 81 *Diccionario de la lengua española*, Real Academia Española, Avance da 23.ª ed., voz “branqueo”, en <http://www.lema.rae.es/drae/?vol=blanqueo>, marzo de 2014, 23.ª ed., edición do tricentenario, Barcelona: Espasa Libros, outubro de 2014.
- 82 Cfr. STS n.º 1283/2011, RX\2012\1806, en www.westlaw.es (05-2017).
- 83 Díaz y García Conlledo, 2013: 282 e 288.
- 84 Cfr. Rebollo Vargas, 2011: 773.
- 85 Manjón-Cabeza Olmeda, 2010: 340; Manjón-Cabeza Olmeda, 2013a: 664; Manjón-Cabeza Olmeda, 2013b: 375.
- 86 Díaz y García Conlledo, 2013: 282.
- 87 Cfr. Fernández Teruelo, 2011: 6; Fernández Teruelo, 2010: 318, 319 e 324, marxinais 2934, 2936 e 2968.

- 88 Cfr. Serrano Gómez e Serrano Maíllo, 2011: 562; Silvente Ortega, 2014: 114 e 449.
- 89 Muñoz Conde, 2010: 557.
- 90 Manjón-Cabeza Olmeda, 2013a: 666; Manjón-Cabeza Olmeda, 2013b: 376.
- 91 Moreno Alcázar, 2012: 689.
- 92 Corcoy Bidasolo, 2012: 168.
- 93 Faraldo Cabana, 2012: 31; Faraldo Cabana, 2014b: 54.
- 94 Cfr. Flores Mendoza, 2013: 180 e 181; Lorenzo Salgado, 2013: 228; Regis Prado, 2013: 395.
- 95 Así tamén *vid.* Díaz-Maroto y Villarejo, 2011: 466.
- 96 Cfr. Terradillos Basoco, 2012: 166.
- 97 Cfr. Lorenzo Salgado, 2013: 228 e 229, nota 15.
- 98 Anteproxecto de Lei orgánica pola que se modifica a Lei orgánica 10/1995, do 23 de novembro, do Código penal, aprobado no Consello de Ministros do 14 de novembro de 2008, en Diego Díaz-Santos, Matellanes Rodríguez e Fabián Caparrós, 2009: 27.
- 99 Cfr. Manjón-Cabeza Olmeda, 2010: 340; Manjón-Cabeza Olmeda, 2013a: 665; Manjón-Cabeza Olmeda, 2013b: 376; Martínez-Buján Pérez, 2011: 485; Martínez-Buján Pérez, 2013: 601.
- 100 *Vid.* Informe do Consello Fiscal sobre o Anteproxecto de Lei orgánica pola que se modifica a Lei orgánica 10/1995, do 23 de novembro, do Código penal, aprobado na súa sesión do 4 de febreiro de 2009, en Diego Díaz-Santos, Matellanes Rodríguez e Fabián Caparrós, 2009: 198.
- 101 Cfr. Corcoy Bidasolo, 2012: 168; Martell Pérez-Alcalde, 2011: 159.
- 102 Queralt Jiménez, 2010: 1295.
- 103 Cfr. Mestre Delgado, 2012: 477; Mestre Delgado, 2013: 447.
- 104 Cfr. Vives Antón e González Cussac, 2010.
- 105 Cfr. Lorenzo Salgado, 2013: 229.
- 106 *Vid.* STS n.º 811/2012, RX\2012\11067, fundamentos de dereito vixésimo primeiro e vixésimo segundo, en www.westlaw.es (05-2017).
- 107 *Vid.* STS n.º 857/2012, RX\2012\11325, fundamento de dereito segundo, en www.westlaw.es (05-2017).
- 108 *Vid.* STS n.º 974/2012, RX\2013\217, fundamentos de dereito vixésimo oitavo e trixésimo sétimo, en www.westlaw.es (05-2017).
- 109 Cfr. Díaz-Maroto y Villarejo, 2010a: 1131, marxinal 12400; Díaz-Maroto y Villarejo, 2011: 455, 456, 469 e 470; Faraldo Cabana, 2014: 55; Fernández Teruelo, 2011: 7; Gallego Soler, 2011: 665; González Rus, 2011: 640; Manzanares Samaniego, 2010: 726 e 727; Martínez-Buján Pérez, 2013: 255; Moreno Alcázar, 2012: 689; Martell Pérez-Alcalde, 2011: 159; Morillas Cueva, 2013: 71, 95 e 96; Rebollo Vargas, 2011: 779; Rebollo Vargas, 2013: 215; Rebollo Vargas, 2014:146; Serrano Gómez e Serrano Maíllo, 2011: 564.
- 110 *Vid.* Abel Souto, 2011a: 12 e 13; Abel Souto, 2011b: 72 e 73 e bibliografía alí citada.
- 111 Cfr. STS n.º 578/2012, RX\2012\9057, fundamentos de dereito noveno, décimo e undécimo, en www.westlaw.es (05-2017).
- 112 Cfr. Hurtado Adrián, 2010: 253.
- 113 STS n.º 190/2012, RX\2012\5307, fundamento de dereito cuarto, en www.westlaw.es (05-2017).
- 114 Cfr. Corcoy Bidasolo, 2012: 168.
- 115 Conde-Pumpido Ferreiro e Sánchez-Junco Mans, 2012: 1089.
- 116 Díaz y García Conlledo, 2013: 288.
- 117 Cfr. Doyle, 2013: 5, 11, 13, 15, 16, 22, 70, nota 17, 75, nota 75 e 83, nota 170; Strader, 2011: 297 e 300; *United States code annotated, 2014 cumulative annual pocket part, cit.*, p. 113; *United States code service*, 2010, *cit.*, pp. 493, 494, 586 e 587.
- 118 Cfr. Ambos os dous, 2008: 436, marxinal 32 a.
- 119 Cfr. Manjón-Cabeza Olmeda, 2010: 341 e 342; Manjón-Cabeza Olmeda, 2013a: 666 e 667; Manjón-Cabeza Olmeda, 2013b: 376 e 377; Martínez-Buján Pérez, 2013: 602; Morillas Cueva, 2013: 61, 69, 83, 84 e nota 47.
- 120 Castro Moreno, 2009: 4.
- 121 Cfr. Carpio Delgado, 2011: 16.
- 122 Cfr. Vogel, 1997: 340.
- 123 *Vid.* Abel Souto, 2002: 91, 92, 95, 165-169, 245 e 246; Abel Souto, 2009: 213, 233, 234 e 326; Díez Ripollés, 1994: 603 e 604, para o anterior Código penal, tamén Díez Ripollés, 2013: 905 e 906; González Rus, 2000: 536; Martínez-Buján Pérez, 2011: 491 e 492, Martínez-Buján Pérez, 2013: 608-610; Martínez-Buján Pérez, 2005: 233 e 234; Quintero Olivares, 1996: 708; Quintero Olivares, 2009: 945.
- 124 Cfr. Lorenzo Salgado, 2013: 228, nota 15; Morillas Cueva, 2013: 97.
- 125 *Vid.* Manacorda, 1999: 258.
- 126 *Vid.* Espinosa Infante, 2012; Peláez Martos, 2012; Pena Beiroa, 2012.
- 127 Cfr. García Noriega, 2010: 321, 371 e 372.
- 128 Cfr. Peláez Martos, 2010: 29.

- 129 *Vid. Real decreto 304/2014, do 5 de maio, polo que se aproba o regulamento da Lei 10/2010, do 28 de abril, de prevención do branqueo de capitais e do financiamento do terrorismo*, BOE do 6 de maio; Aparicio Díaz, 2014: 1-6; Martínez-Carande Corral, 2014: 1-6.
- 130 *Lei 10/2010, do 28 de abril, de prevención do branqueo de capitais e do financiamento do terrorismo*, BOE do 29 de abril, artigo 1.2.
- 131 *Cfr. Lorenzo Salgado, 2002: 18.*
- 132 *Vid. Grupo de Estudos de Política Criminal, 2010a: 62 e 63.*
- 133 *Vid. Edge, 2013: 27-29; Gordon, 2011: 503-565; Kleemans, Soudijn e Weenink, 2012: 87-92; Soudijn, 2012: 146-163.*
- 134 *Sobre a tortuosa relación do dereito penal e o administrativo en sede de branqueo, vid. Abel Souto, 2002: 241 e 242; Abel Souto, 2005a: 24 e 25; Abel Souto, 2005b: 240-246; Abel Souto, 2009: 203; Aránguez Sánchez, 2000: 191; Fabián Caparrós, 1998: 387; Gómez Iniesta, 2007: 667; Palma Herrera, 2000: 335; Terradillos Basoco, 2008: 225, nota 31; Vidales Rodríguez, 2012b: 54; Vidales Rodríguez, 2012a: 9 e 10.*
- 135 *Carpio Delgado, 2011: 16.*
- 136 *Vid. Savona, 93.*
- 137 *Cfr. Aliaga Méndez, 2010: 13.*
- 138 *Cfr. Silvente Ortega, 2014: 353; Terradillos Basoco, 2008: 240.*
- 139 *Para unha exclusión das faltas por ausencia de afectación material do ben xurídico, vid. Rebollo Vargas, 2011: 779 e 780; Rebollo Vargas, 2013: 219; Rebollo Vargas, 2014: 150.*
- 140 *Cfr. Fernández Teruelo, 2010: 324, marxinal 2968; Fernández Teruelo, 2011: 7; Manjón-Cabeza Olmeda, 2010: 341; Morillas Cueva, 2013: 97.*
- 141 *Cfr. Flick, 1992: 1293; Terradillos Basoco, 2008: 261. Para un estudo criminolóxico sobre a eficacia da normativa contra o branqueo, vid. Blanco Cordero, 2009: 117-138.*
- 142 *Cfr. Flick, 1990: 1264.*
- 143 *Cfr. García Caveró, 2015: 88.*
- 144 *Inicialmente o texto prelexislativo empregaba a máis simple expresión “por el ou por terceiras persoas”, cambiada ao admitirse no Congreso a emenda n.º 358 do Grupo Parlamentario Popular (BOCG, 2010: 161 e 162) para evitar o infundado temor a que se existise que o branqueador coñecese o autor do delito previo (cfr. Berdugo Gómez de la Torre e Fabián Caparrós, 2010: 18, nota 57).*
- 145 *Cfr. Martos Núñez, 2011: 212.*
- 146 *Fernández Teruelo, 2011: 5.*
- 147 *Corcoy Bidasolo, 2012: 168; Manzanares Samaniego, 2010: 726.*
- 148 *Informe do Consello Fiscal, 2009: 198.*
- 149 *Lorenzo Salgado, 2013: 234.*
- 150 *Cfr. Flores Mendoza, 2013: 181.*
- 151 *Cfr. Díaz y García Conlledo, 2013: 281.*
- 152 *Cfr. Fernández Teruelo, 2010: 319, marxinal 2936.*
- 153 *García Valdés, Mestre Delgado e Figueroa Navarro, 2011: 172.*
- 154 *Cfr. Corcoy Bidasolo, 2012: 168; Gallego Soler, 2011: 665.*
- 155 *González Cussac e Vidales Rodríguez, 2009: 195, nota 22.*
- 156 *Faraldo Cabana, 2014a: 425, nota 8.*
- 157 *Morillas Cueva, 2013: 106.*
- 158 *Conde-Pumpido Ferreiro e Sánchez-Junco Mans, 2012: 1090.*
- 159 *González Cussac e Vidales Rodríguez, 2009.*
- 160 *Cfr. Matallín Evangelio, 2013: 18.*
- 161 *Cfr. Manjón-Cabeza Olmeda, 2013a: 676.*
- 162 *Martínez-Buján Pérez, 2011: 494, Martínez-Buján Pérez, 2013: 612.*
- 163 *Bermejo e Agustina Sanllehí, 2012: 454.*
- 164 *Zaragoza Augado, 2010: 1164.*
- 165 *Carpio Delgado, 2011: 19.*
- 166 *González Rus, 2011: 637.*
- 167 *Faraldo Cabana, 2014b: 55.*
- 168 *Cfr. Informe do Consello Fiscal, 2009: 198.*
- 169 *Cfr. Gómez Rivero, 2010: 540.*
- 170 *Díaz y García Conlledo, 2013: 283.*
- 171 *Vid. Abel Souto, 2011a: 15 e 16; Abel Souto, 2011b: 78-80, con cita de diversas sentenzas do alto tribunal.*

- 172 STS n.º 646/2012, XUR\2012\262611, fundamento de dereito segundo, en www.westlaw.es (05-2017).
- 173 *Ibídem*.
- 174 STS n.º 974/2012, RX\2013\217, fundamentos de dereito vixésimo oitavo, en www.westlaw.es (05-2017).
- 175 Cfr. STS n.º 676/2012, RX\2012\9445, fundamento de dereito terceiro, en www.westlaw.es (05-2017).
- 176 *Ibídem*.
- 177 Díaz-Maroto y Villarejo, 2011: 467; Juanes Peces, 2010: 60.
- 178 Corcoy Bidasolo, 2012: 168.
- 179 *Vid.* Bermejo e Agustina Sanllehi, 2012: 451 e 458; Díaz y García Conlledo, 2013: 282-288; Matallín Evangelio, 2013: 19-44; Vidales Rodríguez, 2012c: 40-43; Vidales Rodríguez, 2012a: 17-19.
- 180 Díaz y García Conlledo, 2013: 284.
- 181 *Ibídem*.
- 182 Cfr. Arzt, Weber, Heinrich e Hilgendorf, 2014: marxinais 30 e 31.
- 183 Cfr. Morillas Cueva, 2013: 87.
- 184 Orts Berenguer, 2013: 255.
- 185 Martínez-Buján Pérez, 2011: 493, Martínez-Buján Pérez, 2013: 611.
- 186 Gallego Soler, 2011: 666.
- 187 Corcoy Bidasolo, 2012: 166.
- 188 Díaz y García Conlledo, 2013: 289.
- 189 Quintero Olivares, 2010a: 13; Quintero Olivares, 2010b: 109.
- 190 *Vid.* Castro Moreno, 2009: 1 e 4; Lorenzo Salgado, 2013: 224 e 225, nota 5; Silvente Ortega, 2014: 357 e 451.
- 191 Matallín Evangelio, 2013: 24, nota 79.
- 192 Cfr. Manjón-Cabeza Olmeda, 2010: 340; Manjón-Cabeza Olmeda, 2013a: 664 e 671.
- 193 González Rus, 2011: 641.
- 194 Quintero Olivares, 2010a: 13; Quintero Olivares, 2010b: 109.
- 195 *Ibídem*.
- 196 Conde-Pumpido Ferreiro e Sánchez-Junco Mans, 2012: 1089.
- 197 Corcoy Bidasolo, 2012: 168.
- 198 Cfr. Bermejo e Agustina Sanllehi, 2012: 458 e 460.
- 199 Díaz y García Conlledo, 2013: 290.
- 200 *Ibídem*.
- 201 Conde-Pumpido Ferreiro e Sánchez-Junco Mans, 2012: 1091.
- 202 Cfr. Corcoy Bidasolo, 2012: 169.
- 203 Cfr. Andrade Otero, 2012: 1542 e 1543; Carpio Delgado, 2011: 26 e 27; Conde-Pumpido Ferreiro e Sánchez-Junco Mans, 2012: 1091; Corcoy Bidasolo, 2012: 168 e 169; Manjón-Cabeza Olmeda, 2013a: 677; Manjón-Cabeza Olmeda, 2013b: 379 e 380; Martell Pérez-Alcalde, 2011: 160; Martínez Francisco, 2012: 1565; Martínez-Buján Pérez, 2011: pp. 493 e 494, Martínez-Buján Pérez, 2013: 611 e 612; Matallín Evangelio, 2013: 18, 20, 23, 24, 28, nota 94, 29, 34 e 36-38; Orts Berenguer, 2013: 255; Rebollo Vargas, 2011: 775; Rebollo Vargas, 2013: 211; Rebollo Vargas, 2014: 143; Serrano Gómez e Serrano Maíllo, 2011: 563; Vidales Rodríguez, 2012b: 60; Vidales Rodríguez, 2012a: 17.
- 204 González Rus, 2011: 641.
- 205 Cfr. Corcoy Bidasolo, 2012: 168; Gallego Soler, 2011: 665.
- 206 Cfr. Quintero Olivares, 2010a: 20; Quintero Olivares, 2010b: 110.
- 207 Informe do Consello Xeral do Poder Xudicial sobre o Anteproxecto de Lei orgánica pola que se modifica a Lei orgánica 10/1995, do 23 de novembro, do Código penal, aprobado na súa sesión do 18 de febreiro de 2009, en Diego Díaz-Santos, Matellanes Rodríguez e Fabián Caparrós, 2009: 104.
- 208 En contra *vid.* Castro Moreno, 2009: 5.
- 209 Informe do Consello Xeral do Poder Xudicial, 2009: 104; Fernández Teruelo, 2010: 322, marxinal 2954; Fernández Teruelo, 2011: 6.
- 210 Cfr. Díaz y García Conlledo, 2013: 290.
- 211 *Ibídem*.
- 212 Lorenzo Salgado, 2013: 225.
- 213 Matallín Evangelio, 2013: 29.
- 214 Cfr. Bricchetti, 2014: 684 e 694.
- 215 Corcoy Bidasolo, 2012: 169.
- 216 *Ibídem*.

- 217 Díaz y García Conlledo, 2013: 290.
- 218 Morillas Cueva, 2013: 107.
- 219 Cfr. Díaz-Maroto y Villarejo, 2011: 461 e 462, nota 27.
- 220 Vid. Abel Souto, 2011a: 17-27; Abel Souto, 2011b: 81-98.
- 221 Cfr. Bermejo e Agustina Sanllehí, 2012: 454, 457 e 460.
- 222 Cfr. Faraldo Cabana, 2012: 31.
- 223 Vid. Abel Souto, 2002: 97, 98, 100, 170, 247 e 258; Abel Souto, 2005b: 107 e 108; Abel Souto, 2009: 193 e 194, con posteriores indicacións bibliográficas; Abel Souto, 2011a: 17-19; Abel Souto, 2011b: 82-85.
- 224 *Instrumento de ratificación da Convención das Nacións Unidas contra a delincuencia organizada transnacional*, BOE do 29 de setembro de 2003, artigo 6.1.b, inciso inicial.
- 225 Vidales Rodríguez, 2012b: 49; Vidales Rodríguez, 2012a: 6.
- 226 Cfr. Muñoz Conde, 2010: 554 e 556.
- 227 Cfr. Queralt Jiménez, 2010: 1294.
- 228 Robles Planas e Pastor Muñoz, 2011: 271.
- 229 Vid. Faraldo Cabana, 2014b: 62, 63, 66 e 67, notas 44 e 48, que sorprendentemente cualifica a súa posición de doutrina maioritaria, o cal nin sequera era certo antes da reforma do 22 de xuño de 2010 (vid. Abel Souto, 2009: 177-179, notas 15 e 16), pero máis asombra que tal afirmación a apoie en menos citas bibliográficas a favor da súa opinión, entre as que ademais unicamente figura unha posterior á Lei orgánica 5/2010, que as referencias doutrinais máis abundantes e actualizadas que recolle en contra da súa posición.
- 230 Vid. Terradillos Basoco, 2008: 237.
- 231 Cfr. Díaz y García Conlledo, 2013: 289.
- 232 Cfr. Lorenzo Salgado, 2013: 224.
- 233 Cfr. Morillas Cueva, 2013: 80.
- 234 Vid. Abel Souto, 2005b: 93-102, 290 e 291; Abel Souto, 2009: 177-187 e 325. Así, tamén recentemente, vid. Bermejo e Agustina Sanllehí, 2012: 448 e 452; Blanco Cordero, 2011: 42; Blanco Cordero, 2012: 437; Cardona Torres, 2010: 335; Conde-Pumpido Ferreiro e Sánchez-Junco Mans, 2012: 1090-1093; Díaz y García Conlledo, 2013: 289 e 290; González Rus, 2011: 638 e 639; Lorenzo Salgado, 2013: 224 e notas 3 e 4; Manso Porto, 2011: 323 e 324; Matalián Evangelio, 2013: 19 e 20; Moreno Alcázar, 2012: 688; Morillas Cueva, 2013: 79 e 80; Núñez Paz, 2013: 274; Robles Planas e Pastor Muñoz, 2011: 271; Rebollo Vargas, 2011: 780, 781 e 783; Rebollo Vargas, 2013: 210; Rebollo Vargas, 2014: 141; Terradillos Basoco, 2012: 168; Vidales Rodríguez, 2012b: 56-62; Vidales Rodríguez, 2012c: 33 e nota 44; Vidales Rodríguez, 2012a: 11-13.
- 235 Martínez-Buján Pérez, 2011: 490, Martínez-Buján Pérez, 2013: 607.
- 236 *Ibidem*.
- 237 Díaz y García Conlledo, 2013: 289.
- 238 *Ibidem*.
- 239 Morillas Cueva, 2013: 80.
- 240 Cfr. Vidales Rodríguez, 2012b: 56-58; Vidales Rodríguez, 2012c: 34; Vidales Rodríguez, 2012a: 12 e 13.
- 241 Orts Berenguer, 2013: 253.
- 242 *Ibidem*.
- 243 Vid. STS n.º 120/2013, RX\2013\2026, fundamentos de dereito sexto e oitavo, en www.westlaw.es (05-2017).
- 244 Vid. STS n.º 811/2012, *cit.*, fundamento de dereito décimo sexto.
- 245 Vid. STS n.º 190/2012, *cit.*, fundamento de dereito cuarto.
- 246 Cfr. STS n.º 476/2012, RX\2012\6942, fundamento de dereito sétimo, en www.westlaw.es (05-2017).
- 247 Vid. STS n.º 974/2012, *cit.*, fundamentos de dereito oitavo, undécimo, duodécimo e vixésimo sétimo.
- 248 Vid. STS n.º 138/2013, antecedentes segundo e terceiro, fundamento de dereito décimo, en *Revista Cuatrimestral Europea sobre Prevención y Represión del Blanqueo de Dinero*, n.º 1, 2014.
- 249 Vid. Abel Souto, 2005b: 106, 107 e 291; Abel Souto, 2009: 192, 193 e 325; Aránguez Sánchez, 2000: 225; Jordana de Pozas González, 1997: 3086 e 3087; Martínez-Buján Pérez, 2011: 490, Martínez-Buján Pérez, 2013: 607 e 608; Martínez-Buján Pérez, 2005: 232; Terradillos Basoco, 2008: 234.
- 250 Cfr. Molina Mansilla, 2008: 107.
- 251 Cfr. STS n.º 557/2012, RX\2012\7078, fundamentos de dereito primeiro e terceiro, en www.westlaw.es (05-2017).
- 252 Cfr. STS n.º 857/2012, *cit.*, fundamentos de dereito quinto, décimo terceiro, décimo quinto e vixésimo primeiro.
- 253 STS n.º 138/2013, *cit.*, fundamento de dereito primeiro.
- 254 STS n.º 138/2013, *cit.*, fundamento de dereito noveno.
- 255 Vid. STS n.º 974/2012, *cit.*, fundamento de dereito vixésimo sexto.

- 256 Vid. STS n.º 997/2012, RX\2013\2498, en www.westlaw.es (05-2017).
- 257 Vid. Abel Souto, 2013a: 161-221; Abel Souto, 2013b: 266-284; Bryans, 2014: 441-472; Chambers, 2012: 329-349; Dumitrache, Boroj, Pusca, Pocora e Chirila, 2011: 961 e 962; Evans-Pughe, Novikov e Vitalien, 2014: 82-85; Flores Mendoza, 2013: 155-187; Gainsbury, 2012; Mallada Fernández, 2013: 161-170; Ramage, 2012: 269-282; Ryder e Reid, 2012: 203-206; Stokes, 2012: 221-236; Vlcek, 2011: 415-431.
- 258 Vid. STS n.º 978/2012, en *Revista Cuatrimestral Europea sobre Prevención y Represión del Blanqueo de Dinero*, 1, 2014.
- 259 Cfr. Doyle, 2013: 2, 3, 13, 23-27 e 76, notas 91 e 92.
- 260 Cfr. Doyle, 2013: 27-29 e 87, notas 229 e 230, que nas pp. 29, 38, 87-89 e notas 231-247 se refire ao delito do artigo 5324, o cal castiga o fraccionamento dunha operación en varias para evitar a notificación de importacións ou exportacións de diñeiro superiores a 10.000 dólares. Sobre o denominado *structuring*, véxase recentemente *American jurisprudence, second edition, 2014 cumulative supplement, cit.*, §67, pp. 51 e 52.
- 261 Cfr. Popgor e Clark, 2013: 78.
- 262 En realidade, a denominación débese a un acrónimo: *Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism* ou Unión e Fortalecemento de América pola Proporción de Instrumentos Axeitados Necesarios para Vixiar e Impedir o Terrorismo.
- 263 Cfr. Strader, 2011: 312.
- 264 Cfr. Doyle, 2013: 30 e 89-91, notas 249-255.
- 265 Sánchez Stewart, 2010: 2. No mesmo sentido vid. Silvente Ortega, 2014: 359 e 360.
- 266 Cfr. Manjón-Cabeza Olmeda, 2013a: 694.
- 267 Vidales Rodríguez, 2012a: 14; Vidales Rodríguez, 2012b: 58, que igualmente alude nesta última obra aos principios de ofensividade e intervención mínima e exclúe os feitos de escasa transcendencia.
- 268 Así tamén vid. Díaz-Maroto y Villarejo, 2011: 464 e 465.
- 269 Moito máis cautos son o Código penal federal mexicano, que, malia castigar no artigo 418 a corta ilícita de árbores, exceptúa a realizada por campesiños para autoconsumo no artigo 423, e o Código orgánico integral penal ecuatoriano, que castiga no artigo 247 a tenza ou beneficio de especies ameazadas pero exceptúa os casos de subsistencia e consumo doméstico de madeira polas comunidades nos seus territorios.
- 270 Cfr. Fernández Teruelo, 2010: 322 e 323, marxinal 2958.
- 271 Cfr. STS n.º 974/2012, *cit.*, fundamento de dereito vixésimo sétimo.
- 272 Cassella, 2004: 614.
- 273 Cfr. Doyle, 2013: 3, 21, 22, 81-83, notas 160, 161, 164, 165, 167 e 170.
- 274 Cfr. Moreno Alcázar, 2012: 689.
- 275 Orts Berenguer, 2013: 253.
- 276 Cfr. Molina Mansilla e Molina Mansilla, 2008: 23.
- 277 Vid., criticamente Lampe, 1994 (traducido ao castelán por Abel Souto e Pérez Pena, 1997: 130).
- 278 Vogel, 1997: 356.
- 279 Cfr. Lorenzo Salgado, 2002: 224 e 225.
- 280 Bottke, 1998: 11.
- 281 Cfr. Aránguez Sánchez, 2000: 184, 185 e 248; Palma Herrera, 2000: 350 e 351; Ragués I Vallès, 2001: 625; Terradillos Basoco, 2008: 240 e 263.
- 282 Martínez-Buján Pérez, 2011: 481, Martínez-Buján Pérez, 2013: 596; Martínez-Buján Pérez, 2005: 220, nota 87.
- 283 Cfr. Strader, 2011: 311 e 312.
- 284 Cfr. *United States code service, cumulative supplement*, 2014, *cit.*, p. 38.
- 285 Cfr. Doyle, 2013: 18, 19, 23 e 84, nota 183.
- 286 Cfr. Aránguez Sánchez, 2000: 184, 247 e 248.
- 287 Cfr. Lampe, 1994: 131 e 132.
- 288 Barton, 1993: 161.
- 289 Cfr. Blanco Cordero, 1997: 272.
- 290 Bottke, 1995: 122.
- 291 Cfr. Blanco Cordero, 1997: 290.
- 292 Arzt, Weber, Heinrich e Hilgendorf, 2014: marxinal 24.
- 293 Salditt, 1992: 121.
- 294 Arzt, Weber, Heinrich e Hilgendorf, 2014: marxinal 23.
- 295 Cassella, 2004: 614; Doyle, 2013: 81, nota 160.
- 296 Barton, 1993: 163.

- 297 Sobre a defensa letrada, o branqueo e a posible cualificación de neutral respecto ao cobramento de honorarios, *vid.* ambos os dous, 2002: 70-82; American College of Trust and Estate Counsel, 2011: 28-76; Arzt, Weber, Heinrich e Hilgendorf, 2014: marxinais 48a e 49; Blanco Cordero, 2005: 13-48; Coca Vila, 2013: 1-28; Choclán Montalvo, 2008: 43-50; Faraldo Cabana, 2006: 135-179; Fernández e Heinrich, 2014: 382-445; Gómez-Jara Díez, 2009: 207-224; Gotzens e Schneider, 2002: 121-129; Grüner e Wasserburg, 2000: 430-447; Hamman e Koen, 2012: 68-100. Hetzer, 2000: 281-288; Hombrecht, 2001; Howard, 2013: 1-10; Luzón Peña, 2013a: 301-337; Macaluso, 2013: 28-55; Matt, 2002: 137-152; Pérez Manzano, 2008: 5-32, e tamén, con algunha modificación, en Bajo Fernández e Bacigalupo Saggese, 2009: 169-206; Pérez Manzano, 2005: 789-835; Robles Planas, 2008: 1-15; Sánchez-Bera Gómez Trelles, 2008, 1-40; Shapiro, 2010: 1-10; Sobol, 2010: 1-18.
- 298 *A lawyer's guide to detecting and preventing money laundering. A collaborative publication of the International Bar Association, the American Bar Association and the Council of Bars and Law Societies of Europe, October 2014*, en <http://www.ccbe.eu>, pp. 1-56 (02-2015); *Financial Action Task Force report, Money laundering and terrorist financing vulnerabilities of legal professionals, June 2013*, en <http://www.fatf-gafi.org>, pp. 1-46 (02-2015); Sánchez Stewart, 2008; Sánchez Stewart, 2009; Sánchez Stewart, 2012; Sánchez Stewart, 2014.
- 299 STS n.º 974/2012, *cit.*, fundamento de dereito oitavo.
- 300 *Ibidem.*
- 301 *Cfr.* Fernández Steinko, 2012: 924-926.
- 302 *Vid.* Mihi, 2011: 608-618; Popa, 2013: 275-279.
- 303 Faraldo Cabana, 2014a: 424.
- 304 *Cfr.* Comisión de Prevención do Branqueo de Capitais e Infraccións Monetarias, 2017: 2.
- 305 *Vid.* STS n.º 279/2012, RX\2012\5606, en www.westlaw.es (05-2017).
- 306 *Cfr.* Strader, 2011: 299; *United States code annotated*, 2000, *cit.*, p. 533.
- 307 *Cfr.* *American jurisprudence, second edition, 2014 cumulative supplement, cit.*, §63, p. 51; Doyle, 2013: 22 e 83, nota 174.
- 308 *Cfr.* Vidales Rodríguez, 2012b: 59 e 60; Vidales Rodríguez, 2012a: 14.
- 309 *Cfr.* Bermejo e Agustina Sanllehí, 2012: 457 e 458.
- 310 *Cfr.* Conde-Pumpido Ferreiro e Sánchez-Junco Mans, 2012: 1091.
- 311 Quintero Olivares, 2010a: 13.
- 312 Queralt Jiménez, 2010: 1295.
- 313 *Cfr.* Orts Berenguer, 2013: 255.
- 314 *Cfr.* Vidales Rodríguez, 2012b: 60 e 61; Vidales Rodríguez, 2012a: 15.
- 315 *Vid.* Fabián Caparrós, 2011: 1-33.
- 316 *Cfr.* Lorenzo Salgado, 2013: 241 e 242, notas 50 e 53.
- 317 *Cfr.* Bermejo e Agustina Sanllehí, 2012: 453 e 461.
- 318 *Cfr.* Grupo de Estudios de Política Criminal, 2010b: 67 e 68.
- 319 Manjón-Cabeza Olmeda, 2013a: 669.
- 320 *Vid.* STS n.º 978/2012, *cit.*, fundamento de dereito cuarto.
- 321 *Cfr.* STS n.º 857/2012, *cit.*, fundamento de dereito noveno.
- 322 *Cfr.* STS n.º 120/2013, *cit.*, fundamento de dereito primeiro.
- 323 Arzt, Weber, Heinrich e Hilgendorf, 2014: marxinal 37.
- 324 Morillas Cueva, 2013: 68.
- 325 Matallín Evangelio, 2013: 40.
- 326 Varela Castro, 2013: 388.
- 327 *Vid.* Castro Moreno, 2013: 450 e 452-462; Ragués i Vallès, 2013a: 287-320.
- 328 *Cfr.* Doyle, 2013: 5, 14, 70, nota 18 e 83, nota 170, que cita os casos dos Estados Unidos contra Antzoulatos, de 1992, e contra Lewis, de 2008; Strader, 2011: 300-302, 304, 307 e 308; *United States code service*, 2010, *cit.*, pp. 587 e 588.
- 329 *Cfr.* STS n.º 557/2012, *cit.*, fundamentos de dereito primeiro e terceiro.
- 330 STS n.º 978/2012, *cit.*, fundamento de dereito cuarto.
- 331 Lorenzo Salgado, 2013: 244 e 245.
- 332 *Cfr.* Luzón Peña, 2013b: 397 e 398.
- 333 En xeral, sobre a relación entre o branqueo de diñeiro e o financiamento do terrorismo, *vid.* Delston e Walls, 2012: 737-746; Faraldo Cabana, 2014a: 421-435; Gordon, 2012: 765-801; Hunt, 2011: 133-152; Johnson, 2013: 65-76; Xhelli e Crowne, 2012: 121-135.
- 334 *Vid.* González Cussac, 2013: 381 e 382.
- 335 *Vid.* Abel Souto, 2011a: 27-31; Abel Souto, 2011b: 98-105; Ferré Olivé, 2013: 389-391; Núñez Paz, 2013: 267-279.
- 336 Silva Sánchez, 2010a: 5.
- 337 Díaz y García Conlledo, 2013: 288.

- 338 Gallego Soler, 2011: 665.
- 339 González Rus, 2011: 637.
- 340 *Ibíd.*
- 341 *Cfr.* Terradillos Basoco, 2012: 164.
- 342 Silva Sánchez, 2010a: 5.
- 343 *Vid.* Lorenzo Salgado, 2013: 235-237.
- 344 Muñoz Conde, 2013: 376.
- 345 *Cfr.* Lorenzo Salgado, 2013: 235.
- 346 *Cfr.* Vázquez Iruzubieta, 2010: 703.
- 347 *Vid.* Díaz-Maroto y Villarejo, 2010a: 1135, marxinal 12425; Díaz-Maroto y Villarejo, 2011: 471 e 472; García Valdés, Mestre Delgado, Figueroa Navarro, 2011: 171; Hurtado Adrián, 2010: 247; Juanes Peces, 2010: 61; Manzanares Samaniego, 2010: 727; Martos Núñez, 2011: 213; Mestre Delgado, 2012: 479; Rebollo Vargas, 2011: 785 e 786.
- 348 Lorenzo Salgado, 2013: 226, nota 9.
- 349 *Cfr.* Núñez Paz, 2013: 274.
- 350 Lorenzo Salgado, 2013.
- 351 *Vid.* Cicchini, 2010: 741-781; Fernández Steinko, 2013: 245-288; Harrison, 2011: 129-137; Mercille, 2011: 285-309; Navarro, 2013: 59-74; Palitot Braga e Lucena Martins, 2014: 405-423; Vidales Rodríguez, 2014: 477-509.
- 352 Ferré Olivé, 2002: 20.
- 353 *Fifth Session of the International Forum on Crime and Criminal Law in the Global Era*, Beijing, 2013.
- 354 *Vid.* Heilmann e Schulte-Kulmann, 2011: 639-664; Passas, Hsu e Li, 2012: 495-511; Shenggang e Lai, 2010: 159-178.
- 355 *Cfr.* Pontón, 2013: 148.
- 356 *Vid.* Transparency International. 2012. *Corruption Perceptions Index 2012*. <http://www.transparency.org>. (05-2017).
- 357 *Vid.* Transparency International. 2013. *The 2013 Corruption Perceptions Index*. <http://cpi.www.transparency.org>. (05-2017).
- 358 *Vid.* Transparency International. 2014. *The 2014 Corruption Perceptions Index*. <http://www.transparency.org>. (05-2017).
- 359 *Vid.* Arias Rodríguez, 2012: 8-11; Blanco Cordero, 2010: 1-11; Cuesta Arzamendi, 2013: 7-9.
- 360 *Cfr.* Grupo de Estudios de Política Criminal. 2013. *Comunicado a la opinión pública sobre corrupción*. <http://www.gepc.es> (05-2017).
- 361 *Cfr.* Abel Souto, 2013c: 1.
- 362 *Cfr.* Torres-Dulce Lifante, 2013: 655.
- 363 *Cfr.* Comisión de Prevención do Branqueo de Capitais e Infraccións Monetarias, 2013: 16, 17 e 60.
- 364 *Cfr.* Silvente Ortega, 2014: 172, 185, 187, 188 e 443.
- 365 Morillas Cueva, 2013: 52.
- 366 Bermejo e Agustina Sanllehí, 2012: 454 e 460.
- 367 *Cfr.* Pieth, 2014: 424.
- 368 *Vid.* Páleníková, 2012: 275-280.
- 369 *Vid.* Kingston, 2011: 136-142.
- 370 *Cfr.* Núñez Paz, 2013: 274.
- 371 *Cfr.* Faraldo Cabana, 2012: 33.
- 372 *Cfr.* Ferré Olivé, 2013: 389.
- 373 *Vid.* Díaz-Maroto y Villarejo, 2009: 33-37; Díaz-Maroto y Villarejo, 2010b: 263-265.
- 374 *Cfr.* Ferré Olivé, 2013: 390.
- 375 *Vid.* Ionescu, 2012: 562-566.
- 376 *Directiva 2005/60/CE do Parlamento Europeo e do Consello, do 26 de outubro de 2005, relativa á prevención da utilización do sistema financeiro para o branqueo de capitais e para o financiamento do terrorismo, Diario Oficial da Unión Europea n.º L 309, do 25 de novembro de 2005, artigo 3.8.*
- 377 *Vid. Directiva 2006/70/CE da Comisión, do 1 de agosto de 2006, pola que se establecen disposicións de aplicación da Directiva 2005/60/CE do Parlamento Europeo e do Consello no relativo á definición de «persoas do medio político» e os criterios técnicos aplicables aos procedementos simplificados de dilixencia debida con respecto ao cliente, así como no que atinxe á exención por razóns de actividade financeira ocasional ou moi limitada, Diario Oficial da Unión Europea n.º L 214, do 4 de agosto de 2006.*
- 378 *Cfr.* Morillas Cueva, 2013: 61.
- 379 *Vid.* Financial Action Task Force (FATF), 2012a: 1-8.
- 380 *Vid.* Financial Action Task Force (FATF), 2011: 1-53.
- 381 *Vid.* Financial Action Task Force (FATF), 2012b: 1-46.

- 382 *Vid.* Financial Action Task Force (FATF), 2013: 1-34.
- 383 Grupo de Estudios de Política Criminal, 1992: 18.
- 384 *Vid.* Ferro Veiga, 2012.
- 385 Terradillos Basoco, 2008: 214.
- 386 Ríos Corbacho, 2010: 7.
- 387 *Cfr.* Núñez Paz, 2013: 269, 270 e 275.
- 388 *Cfr.* Bermejo e Agustina Sanllehí, 2012: 454, 459 e 460.
- 389 *Vid.* Rebollo Vargas, 2013: 191, 192 e 229; Rebollo Vargas, 2014: 129 e 159.
- 390 Xa o Grupo de Estudios de Política Criminal no seu primeiro manifesto, do 2 de decembro de 1989, propuxo despenalizar o tráfico de drogas entre adultos para, ademais doutras moitas cousas, diminuír a marxe de beneficios e o poder das grandes organizacións de narcotraficantes (*cfr.* Grupo de Estudios de Política Criminal, 1992: 13). Neste sentido, non só Uruguai legalizou o uso recreativo e médico da marihuana, senón que tamén 21 estados dos EE.UU. actualmente permiten a venda de marihuana medicinal (*cfr.* Salas, 2014: 429 e 433), e a I conferencia centroamericana sobre seguridade concluíu, o 20 de maio de 2014, sobre a legalización das drogas que “unha actividade regulada pode ser controlada” (Carazo Johanning, 2014: 53 e 54).
- 391 *Vid.* Abel Souto, 2005a: 279-287, e bibliografía alí citada; Abel Souto, 2014a: 80-91; Abel Souto, 2014b: 7-17; Lorenzo Salgado, 2013: 230 e 232; Núñez Paz, 2013: 272 e 273.
- 392 *Cfr.* Núñez Paz, 2013: 276.
- 393 *Cfr.* Berdugo Gómez de la Torre e Fabián Caparrós, 2010: 13.
- 394 *Cfr.* Núñez Paz, 2013: 276.
- 395 *Vid.* Passas, 2012: 747-763; Petrunov, 2011: 165-183; Purkey, 2010: 111-144.
- 396 *Vid.* Ene, Uzláu e Cristea. 2012: 147-157.
- 397 *Cfr.* Díaz y García Conlledo, 2013: 286.
- 398 *Cfr.* Palma Herrera, 2000: 787 e 788.
- 399 Díaz y García Conlledo, 2002: 209.
- 400 *Cfr.* Núñez Paz, 2013: 275.
- 401 Lorenzo Salgado, 2013: 231.
- 402 *Cfr.* Aránguez Sánchez, 2000: 316.
- 403 *Cfr.* Faraldo Cabana, 1998: 150; Vidales Rodríguez, 1997: 142.
- 404 *Cfr.* Lorenzo Salgado, 2013: 232.
- 405 *Cfr.* Álvarez Pastor, 1998: 290; Álvarez Pastor, 2007: 356, Núñez Paz, 2013: 276.
- 406 *Cfr.* Fabián Caparrós, 1998: 194.
- 407 *Ibidem.*
- 408 Núñez Paz, 1997: 426, nota 86.
- 409 *Ibidem.*
- 410 *Vid.* www.ussc.gov/guidelines-manual (05-2017).
- 411 *Vid.* Doyle, 2013: 18 e 79, notas 136 e 137, que tamén se refire ao narcotráfico como feito previo do artigo 1952, en pp. 24 e 26, e da criminalidade organizada (RICO), en pp. 33, 93 e 94, nota 287.
- 412 *Vid.* Abel Souto, 2009: 244 e 245; Moreno Alcázar, 2012: 687.
- 413 *Cfr.* Fernández Steinko, 2012: 909, 912 e 926.
- 414 *Cfr.* Silvente Ortega, 2014: 172, 185 e 434.
- 415 *Cfr.* Comisión de Prevención do Branqueo de Capitais e Infraccións Monetarias, 2013: 56.
- 416 Núñez Paz, 2013: 271 e 274.
- 417 Martínez-Buján Pérez, 2011: 499, Martínez-Buján Pérez, 2013: 619.
- 418 Manjón-Cabeza Olmeda, 2010: 345; Manjón-Cabeza Olmeda, 2013a: 678; Manjón-Cabeza Olmeda, 2013b: 381.
- 419 *Cfr.* González Rus, 2011: 642.
- 420 Hurtado Adrián, 2010: 254.
- 421 *Cfr.* Núñez Paz, 2013: 276.
- 422 Lorenzo Salgado, 2013: 227.
- 423 *Cfr.* Palma Herrera, 2000: 785.
- 424 *Cfr.* Lorenzo Salgado, 2013: 235, nota 33; Núñez Paz, 2013: 277.
- 425 *Cfr.* Abel Souto, 2013c: 3; Abel Souto, 2013b: 47.
- 426 *Cfr.* United States Department of State, Bureau for International Narcotics and Law Enforcement Affairs, 2012: 162.

- 427 Queralt Jiménez, 2013: 4.
- 428 *Ibidem*.
- 429 *Vid.* Martín Pallín, 2013: 1-9.
- 430 Conde-Pumpido Tourón, 2011: 708.
- 431 Torres-Dulce Lifante, 2012: 616.
- 432 *Cfr.* Fernández Teruelo, 2010: 319, marxinal 2936; Fernández Teruelo, 2011: 2 e 16.
- 433 *Vid.* Abel Souto, 2011a: 31 e 32; Abel Souto, 2011b: 105-108.
- 434 *Cfr.* Feijoo Sánchez, 2011: 78 e nota 18, ao xuízo da cal a expresión “en tales casos” do artigo 302.2 “parece referirse á existencia dunha organización dedicada ao branqueo”, o que excluiría os supostos de imprudencia.
- 435 Bermejo e Agustina Sanllehí, 2012: 460.
- 436 *Cfr.* Silva Sánchez, 2010a: 3.
- 437 *Cfr.* Díaz-Maroto y Villarejo, 2011: 475.
- 438 Silva Sánchez, 2010b: 9.
- 439 *Cfr.* Arzt, Weber, Heinrich e Hilgendorf, 2014: marxinal 7.
- 440 *Cfr.* Arzt, Weber, Heinrich e Hilgendorf, 2014: marxinal 52.
- 441 *Cfr.* Doyle, 2013: 9, 10 e 74, nota 64.
- 442 *Vid.* Gaitán Urrea, 2012: 1-40; Hoffmann, 2013: 325-348; Shepherd, 2011: 1-27.
- 443 *Vid.* Fernández Teruelo, 2013b: 79-144; Palma Herrera, 2014; Robles Planas, 2014: 271-289.
- 444 *Vid.* Arroyo Zapatero e Nieto Martín, 2013.
- 445 *Cfr.* Bermejo e Agustina Sanllehí, 2012: 446 e 459-461.
- 446 Díaz y García Conlledo, 2013: 292.
- 447 *Ibidem*.
- 448 *Vid.* *Corpus juris secundum, 2014 cumulative annual pocket part*, vol. 37, *cit.*, §29, p. 4.
- 449 *Cfr.* Doyle, 2013: 31, 91 e 92, notas 256-269.
- 450 *Cfr.* Watterson, 2013: 725.
- 451 *Vid.* Doyle, 2013: 31-33, 57-67 e 92-94, notas 270-294.
- 452 *Cfr.* Bermejo e Agustina Sanllehí, 2012: 455.
- 453 *Ibidem*.
- 454 *Vid.* STS n.º 578/2012, *cit.*, fundamento de dereito décimo.
- 455 *Cfr.* STS n.º 974/2012, *cit.*, fundamento de dereito décimo cuarto.
- 456 STS n.º 279/2012, *cit.*, fundamento de dereito noveno.
- 457 *Vid.* Abel Souto, 2011a: 6 e 32; Abel Souto, 2011b: 61, 107 e 108.
- 458 Mapelli Caffarena, 2011: 259, marxinal 478.
- 459 *Cfr.* Fernández Teruelo, 2010: 329, marxinal 3006.
- 460 Silva Sánchez, 2010a: 7.
- 461 *Ibidem*.
- 462 Terradillos Basoco, 2010: 148.
- 463 “Conde-Pumpido pide «estrangular financeiramente» os grupos que branquean diñeiro en España”, en *Diario La Ley*, 7535, 27 de decembro de 2010, p. 2.
- 464 *Ibidem*.
- 465 BOE n.º 245, do 11 de outubro de 2011.
- 466 Parágrafo primeiro do artigo 409 bis.
- 467 Art. 786 bis, apartado primeiro, parágrafo primeiro.
- 468 *Vid.* BOE n.º 78, do 31 de marzo de 2012.
- 469 Gómez Benítez, 2012: 1.
- 470 *Ibidem*.
- 471 *Vid.* Sanz Díaz-Pazos, 2015.
- 472 Sanjuán, 2012: 3 e 4.
- 473 *Cfr.* Pérez Royo 2012: 1.
- 474 *Cfr.* Paredes Castañón, 2012: 2.

- 475 Cfr. Martínez-Buján Pérez, 2013: 691, 692 e 697.
- 476 Vid. Rosal Blasco, 2012: 4 e 5.
- 477 Vid. Paredes Castañón, 2012: 1 e 2; Pérez Royo, 2012: 1 e 2.
- 478 Vid. Abel Souto, 2012: 1-45.
- 479 Vid. Rebollo Vargas, 2013: 232-236; Rebollo Vargas, 2014: 162-166; Vidales Rodríguez, 2012a: 22-24.
- 480 Cfr. Silvente Ortega, 2014: 429, 430 e 441.
- 481 Cfr. Viñas, 2012: 1 e 2.
- 482 Cfr. Rosal Blasco, 2012: 2 e 3 e nota 3.
- 483 Cfr. Herrera Molina, 2012: 19.
- 484 *Vid. Proxecto de Lei pola que se modifica a Lei orgánica 10/1995, do 23 de novembro, do Código penal, en materia de transparencia, acceso á información pública e bo goberno e loita contra a fraude fiscal e na Seguridade Social, Boletín Oficial das Cortes Xerais, Congreso dos Deputados, X lexislatura, serie A: proxectos de lei, 7 de setembro de 2012, n.º 17-1, pp. 1-12, cuxa exposición de motivos advirte da nova configuración, como reverso do delito, da regularización, que fai desaparecer o inxusto do inicial incumprimento, co que non queda rastro do reproche penal, “suprimindo as mencións que a conceptualaban como unha escusa absoluta”.*
- 485 Cfr. Viñas, 2012: 1.
- 486 *Lei orgánica 7/2012, do 27 de decembro, pola que se modifica a Lei orgánica 10/1995, do 23 de novembro, do Código penal en materia de transparencia e loita contra a fraude fiscal e a Seguridade Social, BOE n.º 312, do 28 de decembro de 2012.*
- 487 Morillas Cueva, 2013: 100 e 101.
- 488 Matallín Evangelio, 2013: 24, nota 78.
- 489 Vidales Rodríguez, 2012a: 23.
- 490 Rebollo Vargas, 2013: 214.
- 491 Vid. Bacigalupo Zapater, 2012; Bacigalupo Zapater, 2013: 1-5; Blanco Cordero, 2011: 1-46; Boix Reig, 2014: 47-50; Caro Coria, 2015: 143-191; Caro Coria, 2017: 113-141; Ferré Olivé, 2014: 41-82; Gómez Benítez, 2007, 5-26; Mallada Fernández, 2012; Manjón-Cabeza Olmeda, 2013a: 681-695; Martín Queralto, 2014: 23-45; Rosal Blasco, 2013: 1-12; Serrano González de Murillo, 2013: 69-96; Serrano González de Murillo e Merino Jara, 2013: 1-26.
- 492 Manjón-Cabeza Olmeda, 2013a: 655; Manjón-Cabeza Olmeda, 2012: 9 e 41.
- 493 Cfr. Comisión de Prevención do Branqueo de Capitais e Infraccións Monetarias, 2013: 16 e 17.
- 494 Vid. Bucy, 1992: 128; Carpenter, 1993: 813; Gurulé, 1995: 824; Schuck e Unterlack, 1996: 881, así como as revisións anuais do mesmo artigo, a cargo de diversos autores, nesta revista, ata, de momento, a de Scura, 2013: 1271.
- 495 Cfr. Arzt, Weber, Heinrich e Hilgendorf, 2014: marxinais 1-3.
- 496 Vid. Ragués i Vallès, 2013b.
- 497 Fernández Steinko, 2012: 918.
- 498 STS n.º 974/2012, *cit.*, fundamento de dereito trixésimo sétimo, cun voto particular en contra.
- 499 *Ibidem*.
- 500 Cfr. Bennet e Turner, 2013: VII; Doyle, 2013: 1, 3, 17, 22, 26 e 83, nota 172.
- 501 Vid. Zimarowski, 2010: 1139-1181.
- 502 Cfr. Strader, 2011: 312.
- 503 Cfr. Bennet e Turner, 2013: VIII e IX; Doyle, 2013: 6, 8 e 11.
- 504 Cfr. Doyle, 2013: 8 e 73, nota 53.
- 505 Vid. Abel Souto, 2016c: 125-132.